

^KÜRD xalqı mübariz və qəhrəman xalqdır

Heydər Əliyev

DIPLOMAT

№ 12 (572) 25-31 mart, Adar, sal, il 2024
Ji meha şubatê sala 2003-a tê weşandin

Həftəlik İctimai-siyasi qəzet
Rojnama heftename civakî û siyasî

Qiyməti: 40 qəpik
Hêjaye:

31 MART AZƏRBAYCANLILARIN SOYQIRIMI GÜNÜDÜR
31-ê ADARÊ ROJA KOMKÛJÛYA GELÊN AZERBAJCANÊYE

Səh. 2

Prezident İlham Əliyev Rumıniyanın energetika nazirini qəbul edib

Səh. 10-11

Xocalı soyqırımı Kürdüstanın Ərbil şəhərində keçirilən konfranslarda qaldırılıb

Səh. 2

Serok Barzanî: Bi rêya saziyeke nedestûrî pêkanîna hilbijartinan tê ferzkirin

Səh. 2

Nêçîrvan Barzanî û Balyoza Amerikayê hilbijartina Parlamentoya Kurdistanê gotübêj kir

Səh. 22

Serokwezîr Mesrûr Barzanî çend biryarên giriş di berjewendiya gelê Kurd de ragihandin

Səh. 29

Ji Ermenistanê heta Kazakistanê axîneke ji kezebê

Səh. 17

Qazi Muhammed ve arkadaşlarının şehit edilmesinin üzerinden 78 yıl geçti

Rayonlarda 31 mart soyqırımı

Səh. 3

31 mart soyqırımı – tarixin qanlı səhifəsi

Səh. 4

XX əsrdə erməni rəsmi dairələrinin kürdlərə qarşı həyata keçirdiyi deportasiya, repressiya və terror aktları haqqında

Səh. 5-6

Kürd yoxsa Erməni Soyqırımı: Fərziyələr və həqiqətlər

Səh. 7

Faciələrimizi yaşadaraq, erməni daşnaqlarının xislətini dünya ictimaiyyətinə çatdırmaq hər bir Azərbaycan vətəndaşının borcudur

Səh. 12

KÜRD XALQININ QƏHRƏMAN OĞLU QAÇAQ NƏBİ

Səh. 16

Səh. 19

Leyla Zana: Güçlü olursak muhatap alınırıq

Səh. 17

Ermənilərin "dənizdən dənizə" Ermənistan xülyasını gözündə qoyan İsmayil ağa simko?

Səh. 23

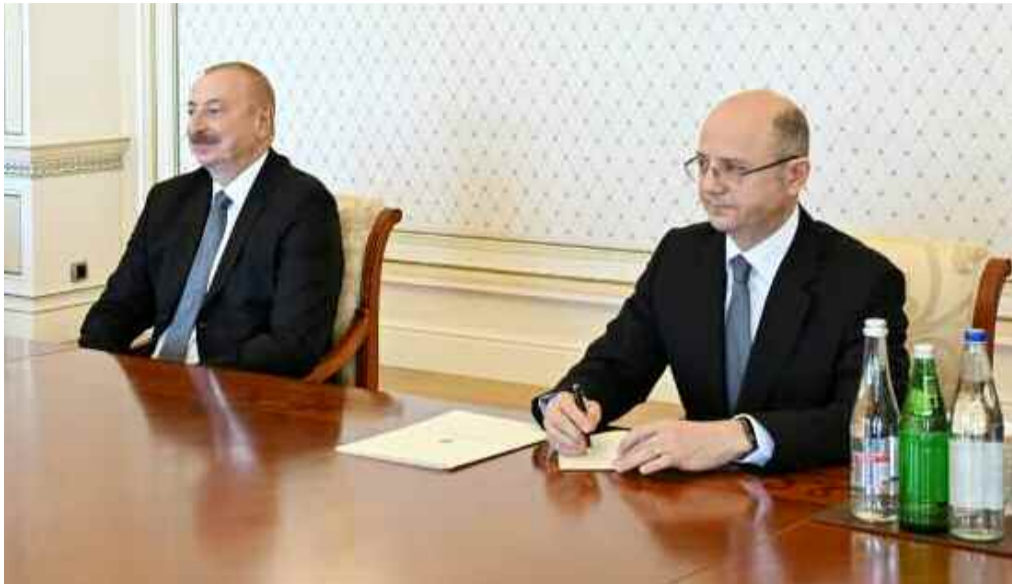
Peyma rəzdar Mistefa Hicri bi hilkevta roja Şehidên Kurdistanê

Səh. 15

Xudu Məmmədovun axtardığı, ermənilərə qan udduran laçınli Çal Aslan

Prezident İlham Əliyev Rumıniyanın energetika nazirini qəbul edib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev aprelin 1-də Rumıniyanın energetika naziri Sebastian Ioan Burdujanı qəbul edib.

Görüşdə Azərbaycan ilə Rumıniya arasında strateji tərəfdaşlıq əlaqələrinin olduğu məmnunluqla vurğulanaraq bütün istiqamətlər üzrə əməkdaşlığın genişləndiyi bildirildi.

Azərbaycan Prezidenti ikitərəfli münasibətlərin fəal inkişaf mərhələsində olduğunu qeyd edərək, dövlət başçıları, eləcə də

Sebastiyan Ioan Burduja İlham Əliyevə prezident seçkilərində qələbə və COP29-un ölkəmizdə keçirilməsi münasibətilə təbriklərini çatdırdı. Qonaq dövlətimizin başçısının rəhbərliyi ilə həyata keçirilən işlərin, Bakının gözəlliyinin və inkişafının onlarda dərin təəssürat doğurduğunu dedi.

Azərbaycan Prezidenti təbriklərə və xoş sözlərə görə minnətdarlığını bildirdi.

Söhbət zamanı energetika sahəsində artıq xeyli irəliləyişin olduğu vurğulanaraq Azərbaycan-

digər səviyyələrdə həyata keçirilən qarşılıqlı səfərlərin əlaqələrimizin genişlənməsi baxımından əhəmiyyətini vurğuladı.

Prezident İlham Əliyev Bakıda keçirilən Azərbaycan Respublikası Hökuməti və Rumıniya Hökuməti arasında iqtisadi-ticari əlaqələr və elmi-texniki əməkdaşlıq üzrə Müştərək Komissiyanın 8-ci iclasının münasibətlərimizin perspektivlərinin müəyyənləşdirilməsi baxımından önəminə toxunaraq bu iclasın gündəliyində enerji ilə yanaşı, digər sahələrə aid məsələlərin də olduğunu məmnunluqla qeyd etdi.

Dövlətimizin başçısı Azərbaycanda enerji sektorunda, xüsusilə indiki dövrdə yaşıl enerji sahəsində böyük layihələrin reallaşdırıldığını deyərək, ötən ay Bakıda keçirilən Cənub Qaz Dəhlizi Məşvərət Şurası çərçivəsində nazirlərin 10-cu və Yaşıl Enerji Məşvərət Şurası çərçivəsində nazirlərin 2-ci iclaslarının önəmini vurğuladı.

dan təbii qazın və Qara Dəniz vasitəsilə yaşıl enerjinin Rumıniyaya ixracı ilə bağlı fikir mübadiləsi aparıldı.

Qeyd olundu ki, LNG, yaşıl enerji və qaz təchizatı layihələri üzrə müzakirələr davam edir və Azərbaycan şaxələndirilmiş şəkildə Rumıniyanın energetika bazarına daxil olmağı hədəfləyir.

Görüşdə ölkələrimiz arasında iqtisadi-ticari əlaqələrin genişləndiyinə toxunuldu, ötən il ticarət dövriyyəsinin daha əvvəlki illə müqayisədə təqribən 30 faiz artaraq 670 milyon ABŞ dollarına çatdığı qeyd olundu, investisiya sahəsində də əməkdaşlığın möhkəmləndiyi bildirildi. SOCAR-ın Rumıniyada çox aktiv fəaliyyətinə toxunularaq onun bu ölkənin yanacaq bazarında kifayət qədər əhəmiyyətli yer tutduğunu diqqətə çatdırıldı.

Söhbət zamanı kənd təsərrüfatı, səhiyyə və təhsil sahələrində də əməkdaşlığın genişlənməsi məmnunluqla vurğulandı.

Serok Barzanî: Bi rêya saziyeke nedestûrî pêkanîna hîlbijartinan tê ferzkirin

Serok Mesûd Barzanî, Balyoza avakirin"

Amerîkayê ya Îraqê Alina Romanowski

Di heman hevdiñinê de Serok Barzanî

qebûl kir û ragihand,"PDK hertim ligel pêkanîna hîlbijartinan bû lê aliyên din 2 sal in rê li ber pêkanîna hîlbijartinan digirtin."

Baregeha Barzanî di daxuyaniyekê de ragihand ku îro Serok Mesûd Bazanî li Pîrmamê Balyoza Amerîkayê ya Îraqê Alina Romanowski pêşwazî kir.

Hat ragihandin ku di hevdiñinê de rewşa siyasî ya Îraq û Herêma Kurdistanê hat gotûbêjkin.

Herwiha her du aliyên rewşa navxwe ya Herêma Kurdistanê û hîlbijartinên Parlamentoya Kurdistanê, daxuyaniya Partiya Demokrat a Kurdistanê (PDK) ya derbarê hîlbijartinan de jî nixxandin.

Serok Barzanî spasîya dostaniya Amerîkayê kir û got:

"PDK hertim piştewaniya pêkanîna hîlbijartinan kiriyê lê ev du sal in aliyên din rêgiriye li hîlbijartinan dikan û niha jî bi piştewaniya welatên derve hatine bi rêya saziyeke nedestûrî lîstikên siyasî bi budce û xwireka gelê Kurd dikan û ev jî ji bo lawazkirina pêgeha Herêma Kurdistanê ye."

Serok Barzanî bal kişand ser wê yekê ku ji bo bêzarkirina gelê Kurd, şerê birçikirina gelê Kurd dikan.

Herwiha Îraq demeke dirêj e, siyaseta îzolekirin û lawazkirina Herêma Kurdistanê dimeşîne û niha jî Dadgeha Federalî jî wek çek ji bo berdewamkirina vê siyasetê tê bikaranîn.

"Bêyî pêkhatayan parlamento nayê

bal kişand ser daxuyaniya PDKyê û ragihand ku PDK afgirê hîlbijartinanê zelak û dûrî destwerdanê derve ye.

Barzanî amaje bi wê yekê jî kir hîlbijartin bêtî beşdariya pêkhatayan nayên kirin û bêtî nûnerên pêkhatayan parlamento nayê avakirin.

Divê aliyên Îraqî jî pabendî rêkeftina di dema avakirina hevpeymaniya rêveberiya dewletê bin ku heta niha xalekê wê jî nehatiye bicihkirin.

Serok Barzanî bal kişand li ser wê yekê ku pirsgirêkên Herêma Kurdistanê ne tenê hîlbijartin in û di heman demê de birîna mûçeyên xelkê û êrişkirina ser herêmê û pêkanîna siyaseteke şaş a li hemberî Herêma Kurdistanê ye.

Serok Barzanî da zanîn, eger hemû alî dixwazin PDK beşdarî hîlbijartinan bibe, divê têtîniyên PDKyê yên ji bo lidarxistina hîlbijartinê zelak û adil ku xizmeta aramî û proseya demokrasîyê dikan li berçav bigirin.

Serok Barzanî herwiha anî ziman:

"Hîlbijartineke ku bi rojeveke derve û destwerdanê neqanûnî û nedestûrî ji bo ferzkirina rewatiya derewîn pêk were dê çi aramiyê bi xwe re bîne û îradeya rastîna a dengdêran çawa îfade bike?"

Serok Barzanî destnîşan kir ku helwest û têtîniyên PDKyê gelekî zelal in û daxwaz ji civaka navneteweyî û aliyên siyasî yên Îraqê kir ku piştewaniya helwesteke dadperwer, zelal, yasayî û dûr ji her destwerdanê bikin.

Nêçîrvan Barzanî û Balyoza Amerîkayê hîlbijartina Parlamentoya Kurdistanê gotûbêj kir

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî li gel Balyoza Amerîkayê ya Îraqê Alina Romanowski civiya.

Malpera Serokatiya Herêma Kurdistanê ragihand ku Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî Balyoza Amerîkayê ya Îraqê Alina Romanowski kir. Li gorî daxuyaniyê di civînê de pêşhatên dawî yên siyasî û navxweyî yên Îraq û Herêma Kurdistanê, peywendiyên Hewlêr- Bexdayê hatin gotûbêjkin.

Ji bilê vê yekê mijara hîlbijartina Par-

lementoya Kurdistanê, pêwendiyên Amerîkayê yên bi Herêma Kurdistanê û Îraqê re jî hatin gotûbêjkin.

Her du aliyên li ser girîngiya hîlbijartinê Parlamentoya Kurdistanê dilgiranîyên aliyên anî ziman.

Herwiha her du aliyên tekezî li ser çareserkirina kêşeyên navbera Hewlêr û Bexdayê li ser bingeha destûrê û parastina mafên hemû aliyên kir.

Gef û metirsiyên terorê û çend mijarên din ên di berjewendiyên her du aliyên de mijarên din ên civînê bûn.

Xəzər rayonunda 31 Mart - Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü qeyd edilib

29 mart 2024-cü il tarixində Xəzər Rayon İcra Hakimiyyətinin təşkilatçılığı

Tədbirdə çıxış edən Xəzər Rayon İcra Hakimiyyəti başçısının birinci müavini

ilə Mərdəkan qəsəbəsində yerləşən naməlum türk şəhid məzarları önündə "31 Mart - Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü"ne həsr olunmuş anım tədbiri keçirilib.

Soyqırımın 106-cı il dönümünə həsr olunmuş tədbirdə RİH başçısının müavinləri və şöbə müdirləri, rayonun hüquq-mühafizə orqanlarının nümayəndələri, Xəzər Rayon Ziyalılar Cəmiyyətinin sədri, RİH başçısının qəsəbə inzibati ərazi dairələri üzrə nümayəndələri, bələdiyyə sədrləri, təhsil, səhiyyə və xidmət müəssisələrinin rəhbərləri, şəhid ailələrinin üzvləri və qazilər, rayon ziyalıları və ictimaiyyət nümayəndələri iştirak edib.

Azərbaycan Respublikasının dövlət himninin səsləndirilməsi ilə başlayan tədbirdə ölkəmizin ərazi bütövlüyü naminə canından keçən şəhidlərimizin əziz xatirələri bir dəqiqəlik sükutla yad edilib.

ni Elşən Qurbanov 1918-ci ilin mart faciəsinin dəhşətləri və ermənilərin insanlığa sığmayan cinayət əməlləri barədə danışaraq qeyd edib ki, ermənilər öz məkrli siyasətlərini həyata keçirmək, ölkəmizin tarixi ərazisində erməni dövləti qurmaq məqsədilə Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində soydaşlarımıza qarşı dəhşətli qırğınlar törədib, fasilələrlə, lakin düşünülüb və planlı şəkildə davam edən soyqırım siyasəti nəticəsində minlərlə günahsız azərbaycanlı vətəndaşına dədə-baba yurd-yuvalarından deportasiya olunub, qətlə yetirilib, evləri yandırılıb, əmlakları qarət olunub. Xalqımıza qarşı baş vermiş faciələrin, deportasiya və soyqırım hadisələrinin öyrənilməsi, tədqiq olunması, həmin hadisələrə hüquqi-siyasi qiymətin verilməsi Heydər Əliyevin təşəbbüsləri və qətiyyəti sayəsində mümkün olub. Bu sahədə 1918-ci il mart

hadisələrinə siyasi qiymətin verilməsi xüsusi önəm daşıyır. Məhz Ulu öndər 1998-ci il martın 26-da imzaladığı "Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında" Fərmanı ilə soyqırım hadisələrinə hüquqi-siyasi qiymət verilərək 31 mart "Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü" elan edilib. Eyni zamanda 44 günlük Vətən Müharibəsində qazanın zəfərə toxunan E.Qurbanov ölkə Prezidenti Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyevin uğurlu siyasəti və müzəffər ordumuzun əzmi sayəsində işğalçı və terrorçuların döyüş meydanında layiqincə cəzalandırıldığını, yaxın tarixdə törədilən qanlı cinayətlərin qurbanlarının qisasının alınaraq ölkəmizin ərazi bütövlüyünün təmin olunduğunu vurğulayıb.

Daha sonra Xəzər rayon Ziyalılar Cəmiyyətinin sədri Təvəkkül Səlimov, Mərdəkan qəsəbəsinin Ağsaqqallar Şurasının sədri Altay Mansurov və şəhid anası Reyhan Yusifova çıxış edərək 1918-ci ilin mart hadisələri barədə danışaraq, bu qanlı hadisələrin Azərbaycan xalqının yaddaşından heç vaxt silinməyəcəyini və dövlətimizin soyqırımla bağlı tarixi faktların dünya ictimaiyyətinə çatdırılması ilə bağlı fəaliyyəti xalqımız tərəfindən yüksək qiymətləndirildiyini vurğulayıblar.

Tədbirdə 123 nömrəli tam orta məktəbin şagirdləri tərəfindən vətənpərvərlik ruhunda şeirlər səsləndirilib.

Sonda tədbir iştirakçıları 1918-ci ildə Bakıda ermənilər tərəfindən törədilən azərbaycanlıların soyqırımının qarşısını almaq üçün köməyə gələn türk ordusunun şəhid olması iki naməlum əsgərinin məzarları üzərinə gül dəstələri düzərək, xatirələrini ehtiramla yad ediblər.

Samux rayonunda "31 mart-Azərbaycanlıların Soyqırımı günü" qeyd edilib

Samux rayonunda "31 mart-Azərbaycanlıların Soyqırımı günü" qeyd edilib.

Samux Rayon İcra Hakimiyyətinin təşkil etdiyi tədbirdə Samux RİH-nin başçısı Firdovsi Əliyev, şəhid ailələri, İcra Hakimiyyətinin əməkdaşları, idarə, müəssisə və təşkilatların işçiləri, rayon ictimaiyyəti iştirak edib. Tədbir iştirakçıları Samux şəhərindəki Samux Şəhidləri Kompleksini ziyarət edib, önünə gül dəstələri düzərək Soyqırımı qurbanlarının əziz xatirəsini dərin ehtiramla yad ediblər.

31 mart-Azərbaycanlıların Soyqırımı günü Kəlbəcər rayonunda qeyd edilib

Tədbirdə Kəlbəcər rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı vəzifəsini müvəqqəti icra edən Eldəniz Mehtiyev, Kəlbəcər rayon Məhkəməsinin sədri Həsən Qəniyev hüquq-mühafizə orqanlarının məsul əməkdaşları, idarə, müəssisə rəhbərləri və rayon ictimaiyyəti iştirak edib. Əvvəlcə Ümumilli lider

Heydər Əliyevin və torpaqlarımızın ərazi bütövlüyü uğrunda Şəhid olan, eləcə də soyqırıma məruz qalan vətən övladlarının əziz xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edilib, ruhlarına ehtiramlarını bildirib. Tədbirdə 31 mart - Azərbaycanlıların soyqırımından bəhs edən sənədli filimə baxılıb.

Tədbirdə çıxış edən natiqlər qeyd ediblər ki, 1998-ci ildən 31 mart Azərbaycan Respublikasında dövlət səviyyəsində Azərbaycanlıların soyqırımı günü kimi qeyd edilir. Bu soyqırım Azərbaycan xalqı və dövlətçiliyinin tarixində baş vermiş faciəli hadisələrə milli yaddaşın təzahürüdür. Azərbaycanlıların kütləvi surətdə qırğını, represiyalara məruz qalması, doğma yurdlarından sürgün edilməsi və didərgin salınması XX əsr tarixinin ən faciəli və dəhşətli səhifələrindəndir. Bu qanlı faciəyə əsil hüquqi qiymət məhz Ulu Öndər tərəfindən verildi. Məhz ümumilli lider Heydər Əliyev 1998-ci il martın 26-da "1918-ci il mart soyqırımı haqqında" Fərman imzalayıb. Fərmanda bu hadisələrlə bağlı Milli Məclisin sessiyalarının keçirilməsi, bu sahədə tədqiqat işlərinin aparılması, hər il mart ayının 31-nin milli matəm günü kimi qeyd edilməsi, bu faciənin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması kimi konkret vəzifələr qoyulub. Bununla da Azərbaycan tarixində erməni məsələsinə münasibətdə yeni strategiya müəyyənləşib. Həmin ildən etibarən bütün xalqımız bu tarixi "31 Mart Azərbaycanlıların soyqırımı günü" kimi qeyd edir.

Eyni zamanda vurğulanıb ki, ermənilərin xalqımıza qarşı törətdiyi qanlı faciələrdən biri də 1918-ci ilin 31 mart tarixində azərbaycanlılara qarşı soyqırımı hadisələridir. İştirakçılara 31 mart və 1-2 aprel tarixlərində qırğınların kütləvi şəkil alması, silahlanmış erməni əsgərlərinin dinc əhaliyə amansızcasına qətlə yetirmələri, qırğınların davam etdiyi dövrdə Azərbaycan ərazisində yüz minlərlə soydaşımızın qəddarlıqla öldürülməsi, tarixi binaların, məscidlərin, məktəblərin dağıdılması barədə məlumat verilmişdir. Ümumilli liderimiz Heydər Əliyevin imzaladığı "Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında" 26 mart 1998-ci tarixli Fərmanı ilə bu hadisələrə ilk dəfə siyasi qiymət verilməsi və azərbaycanlıların ermənilər tərəfindən soyqırımına məruz qaldıqlarının rəsmi surətdə bəyan edilməsi, habelə digər mühüm məqamlar xüsusi vurğulanmışdır. Qeyd olunmuşdur ki, son dövrdə Qubada 1918-ci il hadisələri zamanı ermənilərin törətdikləri kütləvi insan qətlərini aşkarlayan faktlar üzə çıxarılmışdır. Belə ki, tapılmış sayısız-hesabsız insan sümükləri bu qırğınlar zamanı erməni qatillərinin vəhşiliyini və vandalizmini təsdiqləyən əyani dəlillərdir. Bu ərazidə on minlərlə insanın qətlə yetirilməsinin sübutu kimi və onların xatirəsinə ehtiram əlaməti olaraq Quba soyqırımı Memorial Kompleksi yaradılmış və ölkəmizin əhalisi, həmçinin xarici qonaqlar tərəfindən bu kompleks ziyarət olunur. Natiqlər 31 mart Azərbaycanlıların Soyqırımını bütün bəşəriyyətə və inanlığa qarşı soyqırım kimi qiymətləndirmiş və bu soyqırım həqiqətlərini gənclərimizə çatdırılmasının vacibliyini vurğulayıblar.

Tərtərdə 31 Mart-Soyqırımı qurbanlarının xatirəsi ehtiramla anılıb

Tərtərli 31 mart - Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü ilə bağlı Şəhidlər Abidə kompleksini ziyarət edib, soyqırım qurbanlarının və ölkəmizin ərazi bütövlüyü uğrunda canlarını fəda etmiş şəhidlərin xatirəsini ehtiramla anıblar.

Anım mərasimində Tərtər Cümə Məscidinin imamı Sadiq Cəfərov Ümumilli Liderin, soyqırım qurbanlarının və şəhidlərin ruhuna dualar oxuyub, tədbir iştirakçıları abidələrin önünə gül dəstələri düzüblər.

Tədbirdə Tərtər Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Müstəqim Məmmədov, hüquq-mühafizə orqanlarının rəhbərləri, YAP rayon Təşkilatının və Ağsaqqallar Şurasının sədrləri, idarə, müəssisə, təşkilat kollektivləri, şəhid ailələri, qazilər, veteranlar, ictimaiyyət nümayəndələri iştirak ediblər.

Laçınlılar 31 Mart Soyqırımı qurbanlarının xatirəsini ehtiramla yad etmişlər

1918-ci ilin martında erməni milçəkləri tərəfindən azərbaycanlıların kütləvi şəkildə amansızcasına qətlə yetirilməsi, soyqırımına məruz qalması XX yüzillikdə miqyasına və qəddarlığına görə dünya tarixinin ən qanlı səhifələrindən biridir.

31 Mart - Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü ilə əlaqədar Laçın Rayon İcra Hakimiyyətinin təşkilatçılığı ilə rayonun idarə, müəssisə və təşkilatlarının fəaliyyət göstərirdiyi, həmçinin rayon sakinlərinin müvəqqəti məskunlaşdığı Ağcabədi rayonu Taxta körpü qəsəbəsində "Şəhidlərin xatirə kompleksi" qarşısında anım mərasimi keçirilmişdir. Rayonun hüquq mühafizə orqanlarının, idarə, müəssisə və təşkilat rəhbərləri, şəhid ailə üzvləri, qazilər və müharibə veteranları habelə çoxsaylı rayon ictimaiyyəti nümayəndələrinin iştirakı ilə keçirilən mərasimdə soyqırım qurbanlarının xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edilərək, əbədi məşəlin alovlandıqı "Şəhidlərin xatirə kompleksi"ne tər qərənfillər düzülmüşdür.

Qeyd olunmalıdır ki, Ulu öndər Heydər Əliyevin "Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında" 1998-ci il 26 mart tarixli Fərmanı ilə soyqırımı aktlarına siyasi-hüquqi qiymət verilməsi bu sahədə aparılan tədqiqatlara, həqiqətin üzə çıxarılması istiqamətində səylərin artırılmasına təkan vermişdir. Eyni zamanda Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş bütün soyqırımı faciələrini qeyd etmək məqsədilə 31 Mart Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü elan edilmişdir.

Bu baxımdan dövlət başçısı cənab İlham Əliyevin 30 dekabr 2009-cu il tarixli "Quba şəhərində Soyqırımı Memorial Kompleksinin yaradılması haqqında" Sərəncamı bu istiqamətdə mühüm addımlardan biridir. Həmçinin, Azərbaycanın Birinci vitse-prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın rəhbərliyi ilə Heydər Əliyev Fondunun soyqırımı ilə bağlı həqiqətlərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması istiqamətində gerçəkləşdirdiyi mühüm layihələr xüsusi önəm daşıyır.

31 MART - AZƏRBAYCANLILARIN SOYQIRIMI GÜNÜDÜR

SOYQIRIM – tarixin qanlı səhifəsi

Azərbaycanlılara qarşı iki əsr davam edən soyqırım düşünülmüş şəkildə genişmiqyaslı qanlı aksiya nəticəsində yüzlərlə yaşayış məntəqəsini yerlə-yeksan edib, minlərlə azərbaycanlı böyük qəddarlıqla qətlə yetirmişlər. Ermənilərin Azərbaycana qarşı

lərindən başlayaraq bütün Bakı quberniyasında yaşayan azərbaycanlıların çıxarılması məqsədlərini güdən cinayətkar planın, reallaşdırılmasına başlayır. 1918-ci ilin mart-aprel aylarında isə qanlı hadisələr zirvə nöqtəsinə çatıb. O aylarda ermənilər tərəfindən

nistan SSR-dən çıxarılmasını eləcə də qonşu respublikaların torpaqları hesabına öz ərazilərini böyütməkdə davam ediblər. 1943-cü ildə Tehranda keçirilən konfransda ermənilər İranda yaşayan ermənilərin Sovetlər Birliyinə köçürülməsinə icazə verilməsi xahişi ilə SSRİ xarici işlər naziri Molotova müraciət edirlər. Bu məsələdə Stalinin razılıq verməsi faktiki olaraq azərbaycanlıların 1948-53-cü illərdə kütləvi şəkildə Ermənistanından deportasiya olunmasının əsasını qoyur.

1988-ci ildən başlayaraq yenidənqurma, aşkarlıq prosesi antiazərbaycan əhvalruhiyyəsinin və ərazi iddialarının yeni dalğasını yaratdı. 1945-ci ildə sınaqdan çıxarılmış guya Ermənistanla Qarabağın iqtisadi cəhətdən bir-birinə bağlı olması barədə əsassız iddialarla erməni millətçiləri azərbaycanlıları Ermənistanından qovmağa, Qarabağı isə Azərbaycandan ayırmağa başladılar. 1988-ci ildən başlayaraq kütləvi hədə qorxular, fiziki güc, ölüm, kəndlərin talan edilməsi yandırılması həyata keçirilir. Qukarkda baş verən qanlı hadisələr nəticəsində 70 nəfər öldürülür, onların 21-i qadın 6-sı uşaq olur. Vardenis rayonunda isə 40 nəfər öldürülür. Ermənistanın digər rayonlarından - Yerevan, Masis, Kalinino, Kadjaran, Qafan, Kirovakan, Qoris, Sisian, Amasiya və Alaverdidən 250 min azərbaycanlı öz ev-əşiyindən qovulur. 1905-1920-ci

qədər adam doğma yurdundan didərgin düşdü. Tarixən Azərbaycan xalqına qarşı soyqırım siyasəti həyata keçirən erməni millətçiləri öz vəhşi simalarını bir daha bütün dünyaya nümayiş etdirərək Xocalını yerlə-yeksan etdilər. 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən ölüm doğan gecədə hələ də dəqiq olmayan məlumatlara görə, 613 nəfər xocalı şəhid oldu. Onlardan ancaq 335 nəfərinin meyidini dəfn etmək mümkün olub. 1275 nəfər dinc sakin girov götürülüb, onlardan 150 nəfərinin taleyi bu gün də məlum deyil.

Bu faktlardan görüldüyü kimi, ermənilər öz şovinist məqsədlərinə çatmaq üçün beynəlxalq hüquq normalarına məhəl qoymadan bütün mümkün vasitə və metodlardan istifadə ediblər. Sovet hakimiyyəti illərində ermənilər adət etdikləri metodlarla azərbaycanlıları daimi yaşadıkları Ermənistan SSR-dən çıxarılmasını eləcə də qonşu respublikaların torpaqları hesabına öz ərazilərini böyütməkdə davam ediblər.

Azərbaycanın XIX-XX əsrlərdə baş verən bütün faciələri torpaqlarının zəbti ilə müşayiət olunaraq, ermənilərin azərbaycanlılara qarşı düşünülmüş, planlı surətdə həyata keçirdiyi soyqırımı siyasətinin ayrı-ayrı mərhələlərini təşkil etmişdir.

Bu hadisələrin yalnız birinə - 1918-ci il mart qırğınına siyasi qiymət vermək cəhdi göstərilmişdir. Azərbaycan Xalq Cumhuriyyətinin varisi kimi Azərbaycan Respublikası bu gün onun axıra qədər həyata keçirə bilmədiyi qərarların məntiqi davamı olaraq soyqırım hadisələrinə siyasi qiymət vermək borcunu tarixin hökmü kimi qəbul edir. 31 Mart faciəsi tarixə qanlı bir ləkədir. Bu qanlı ləkə, bu faciə düşmənin üzündəki maskaların düşdüyü və canilərin bütün çırpığı ilə ortaya töküldüyü gündə baş verib. Bu qanlı faciənin gözə çarpan obyektiv mənzərəsi sadəcə kökündən yıxılmaq istəyən böyük bir imperatorluğun çökməsindən ibarətdir.

Hər şeydən əvvəl, hamımızın birinci vəzifəsi millətimizin üzərindən bu qanlı ləkəni silmək, onları tarix önündə təsvir etmək və bu qanlı ləkəni bir daha təkrar etməmək, onların murdar və maskalı üzlərinə çırpmaqdır. Milli intibah müsəlman Türk düşmənlərinin məzarı və ölümü olacaqdır.

26 mart 1998-ci ildə "Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında" Azərbaycan Respublikası prezidenti H.Əliyevin "31 Mart Azərbaycanlıların soyqırımı Günü" kimi qeyd olunması üçün xüsusi fərmanı olmuşdur. 28 mart 2006-cı ildə Azərbaycan Respublikası

uzun illər boyu apardığı ardıcıl etnik təmizləmə, soyqırım və təcavüzü nəticəsində minlərlə insan evindən-obasından didərgin düşmüşdür. Soyqırım siyasətini həyata keçirmək üçün IV-XIX əsrlər ərzində öz dövlətlərinə malik olmayan ermənilər "Böyük Ermənistan" dövlətini yaratmaq üçün Rusiyanın imperiya siyasətindən alət kimi istifadə etmişdilər.

Azərbaycanın XIX-XX əsrlərdə baş verən bütün faciələri torpaqlarının zəbti ilə müşayiət olunaraq, ermənilərin azərbaycanlılara qarşı düşünülmüş, planlı surətdə həyata keçirdiyi soyqırımı siyasətinin ayrı-ayrı mərhələlərini təşkil etmişdir.

1813-1828-ci illər Rusiya ilə İran arasında gedən iki müharibənin (1804-1813, 1826-1828) sonunda imzalanmış Gülüstan (12 oktyabr 1813-cü il) və Türkmənçay (10 fevral 1828-ci il) müqavilələri Azərbaycan xalqının tarixində faciəvi rol oynamış və Azərbaycanın parçalanmasına gətirib çıxarmışdır. Azərbaycanın şimalı Rusiyanın, cənubu isə İranın idarəçiliyinə keçmişdir.

1905-1906 illərdə İrəvan və Gəncə quberniyalarının 200, Şuşa, Cəbrayıl və Zəngəzurun isə 75 azərbaycanlı kəndini ermənilər talan ediblər. Statistik məlumatlara əsasən demək olar ki, 1905-1907-ci illərdə baş verən hadisələrdən sonra azərbaycanlılara qarşı kütləvi repressiyalar gizli şəkildə aparılıb.

1916-cı ilin məlumatları göstərir ki, 1831-ci illə müqayisədə həmin il İrəvan quberniyasının 5 əyalətində əhalinin sayı 40 dəfə artaraq 14 min 300-dən 570 min nəfərədək yüksəlmişdir. Ancaq həmin zaman kəsiyində azərbaycanlıların sayı cəmi 4,6 faiz artaraq 246 min 600 nəfər təşkil edib. Yaxud başqa bir nümunə, əgər 1886-1897-ci illərdə əhalinin mütləq artımı 40 min nəfər olubsa, 1905-1916-cı illərdə bu rəqəm cəmi 17 min nəfər olub. Halbuki hələ 1905-ci ildə 1886-cı illə müqayisədə əhalinin sayı 61 min nəfər çox olub. Bu rəqəmlər çar Rusiyasının idarəçiliyi dövründə erməni millətçilərinin şovinist siyasətini həyata keçirməsindən, "Türksüz Ermənistan" planının reallaşdırılması istiqamətində azərbaycanlıların qovulmasından xəbər verir.

1918-1920-ci illər Birinci dünya müharibəsindən sonra Rusiyada yaranmış vəziyyətdən istifadə edən ermənilər 1917-ci ildə baş vermiş fevral və oktyabr inqilablarından sonra öz istəklərinə bolşevizm bayrağı altında nail olmağa cəhd edirlər. Bakı Soveti əksinqilabi elementlərlə mübarizə şüarı altında 1918-ci ilin əvvəl-

törədilən cinayətlər azərbaycan xalqının yaddaşında silinməz iz qoyub. Təkcə milli mənsubiyyətinə görə minlərlə dinc azərbaycanlı məhv edilib. Ermənilər evləri yandırır, insanları diri-diri oda atırdılar. Onlar tərəfindən milli memarlıq abidələri məktəblər, xəstəxanalar, məscidlər və digər tikililər dağıdılıb Azərbaycanlıların soyqırımı xüsusi qəddarlıqla Bakı, Şamaxı Quba, Qarabağ, Zəngəzur, Naxçıvan, Lənkəran və Azərbaycanın digər ərazilərində həyata keçirilir. Bu torpaqlarda kütləvi qaydada dinc əhali qırılmış, kəndlər yandırılmış, milli mədəniyyət abidələri məhv edilmişdir.

1918-ci ilin mart-aprelində Bakı, Şamaxı, Quba, Muğan və Lənkərandə ermənilər 30 mindən çox azərbaycanlı qətlə yetirmiş, 10 minlərlə insanı öz torpaqlarından qovmuşdur. Təkcə Bakıda 10 minə yaxın azərbaycanlı xüsusi qəddarlıqla öldürülüb, Şamaxıda 58 kənd dağıdılmış 7 min nəfər (1653 qadın, 965 uşaq) məhv edilmişdir. Quba ərazisində 122, Qarabağın dağlıq hissəsində 150, Zəngəzurdə 115, İrəvan quberniyasında 211, Qars əyalətində 92 kənd yerlə yeksan olunmuş; əhali üzərində yaş və cinsə məhəl qoymadan qətlə həyata keçirilmişdir. İrəvan azərbaycanlılarının çoxsaylı müraciətlərinin birində ("Aşxadavor" ("Əməkçi") qəzeti, 2 noyabr 1919-cu il) göstərilirdi ki, azərbaycanlıların bu tarixi şəhərində və onun ətrafında qısa zaman ərzində 88 kənd dağıdılmış, 1920 ev yandırılmış, 131 min 970 nəfər isə öldürülmüşdür.

28 may 1918-ci ildə Azərbaycan Demokratik Respublikasının yaradılması da qurbansız ötürməyib. ADR-in Nazirlər Sovetinin sədri F.X.Xoyskinin xarici işlər naziri M.H.Hacınskiyə yazdığı məktubda deyilir: "Ermənilərlə biz bütün mübahisələrə son qoymuşuq. Onlar ultimatumu qəbul edib müharibə ilə qurtaracaqlar. Biz ermənilərə İrəvanı güzəştə getdik. Cənubi Qafqazda 3 suveren respublikanın yaranması və müttəfiqlərin köməyi ilə Ermənistan ərazisi 1 milyon 510 min nəfər əhali ilə (795 min erməni, 575 min müsəlman, 140 min digər xalqlar) 17 min 500 ingilis kvadrat mili həcmində olur. Bununla kifayətlənməyən ermənilər heç bir şeyə məhəl qoymadan "Böyük Ermənistan" ideyası ətrafında Gürcüstanın tərkibində olan Axalkalakı, Borçalı, Azərbaycanın Qarabağ, Naxçıvan, Gəncə quberniyasının cənub hissəsinə iddia irəli sürürlər.

1948-1953-cü illər Sovet hakimiyyəti illərində ermənilər adət etdikləri metodlarla azərbaycanlıların daimi yaşadıkları Ermə-

illərin tarixi yenidən təkrar olunur - qadın və uşaqlar, yaşlılar qarlı dağlar aşaraq, donadona, insani itkilər verə-verə öz xilaslarını Azərbaycanda axtarırdılar. Yenidən 1948-53-cü illərin tarixi təkrar olunur - İttifaqın mərkəzi hakimiyyətinin qərarları ilə azərbaycanlı qaçqınların Qarabağda yerləşdirilməsinə icazə verilmir, onlar özlərinə qadır şəhərciklərində sığınacaq tapırlar. 1991-ci il

avqustun 8-də (18 fevral 1929-cu ildə Ermənistanın tərkibinə verilib) sonuncu azərbaycan kəndi Nüvədidən əhalinin çıxarılmasından sonra Ermənistan faktiki olaraq monomillətçi dövlətə çevrildi. "Türksüz Ermənistan" kimi daşnak ideyası reallaşdı. 1988-ci ildən sonra Ermənistanın Azərbaycan torpaqlarını işğal etməsi nəticəsində 7 rayon talan olundu, 1 milyona

prezidenti İ.Əliyevin "31 Mart Azərbaycanlıların soyqırımı Günü" münasibətilə Azərbaycan xalqına müraciəti olmuşdur. Bir daha soyqırımı qurbanlarının əziz xatirəsini dərin hüzn və ehtiramla yad edir, Allahdan onlara rəhmət, yaxınlarına səbr diləyir, xalqımıza səadət, ümummilli vəzifələrimizin həlli yolunda uğurlar arzulayırıq.

Səhifəni hazırladı: Namiq Həsənov

XX əsrdə erməni rəsmi dairələrinin kürdlərə qarşı həyata keçirdiyi deportasiya, repressiya və terror aktları haqqında

Qərbi Azərbaycanda kürdlərə qarşı törədilən deportasiya, repressiya və terror aktlarından bəhs etməzdən öncə həmin regionda kürdlərin məskunlaşma arealı və demoqrafik vəziyyətləri barədə məlumat verməyə ehtiyac vardır.

Qərbi Azərbaycan ərazisində yaşayan əhalinin milli tərkibi haqqında ilk müfəssəl məlumatı İrəvan xanlığının rus qoşunları tərəfindən işğalından sonra rus tarixçi-statisti İvan Şopen tərəfindən 1829-1832-ci illərdə aparılan kameral siyahıyaalmanın nəticələrindən əldə etmək olar. İ.Şopenin verdiyi məlumata görə, işğaldan sonra keçmiş İrəvan xanlığının ərazisində 6435 nəfər şiə, 3.978 nəfər sünni, 324 nəfər yezdi kürd yaşamışdır.

İrəvan xanlığının işğalından sonra Alagöz (Ələyöz) dağının ətəyindəki bir sıra boşalmış türk kəndlərində də Türkiyədən gələn yezdi kürdlər məskunlaşmışdılar. Yezdi kürdlər 1839-cu ildə Mirək, Quruboğaz, Cərcərci, Çobangərəkməz kəndlərində, sonralar isə Pəmbək, Qundaxsaz, Böyük Camışlı, Kiçik Camışlı və Korbulaq kəndlərində yerləşmişdilər. Nəhayət, yezdi kürdləri 1877-1878-ci illər rus-türk müharibəsindən sonra Türkiyə ərazisindən gələrək Bağdad Dolu-Taxt və Kiçik Cəngi kəndlərində yerləşmişdilər. Sonralar Ermənistanın rəsmi dairələri tərəfindən adları dəyişdirilən, lakin əsasən yezdi kürdlərinin yaşadığı kəndləri əhatə edən Araqats (Ələyöz) rayonu təşkil edilmişdi.

1886-cı ildə keçirilən ailəhesabi siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, İrəvan quberniyasında 670.405 nəfər yaşamışdır ki, onlardan 251.327 nəfərini azərbaycanlılar, 36.478 nəfərini kürdlər təşkil etmişdir. Azərbaycanlılar ümumi əhalinin 37,5 faizini, kürdlər isə 5,44 faizini təşkil etmişdir.

1890-cı illərdə Türkiyədə baş qaldıran erməni üsyanlarının yatırılmasından sonra təqribən 400 min erməni Rusiyaya köç etmiş, onların da xeyli hissəsi İrəvan quberniyasının ərazisində məskunlaşmış və nəticədə quberniya ərazisində ermənilərin xüsusi çəkisi süni surətdə yüksəlmişdi. 1897-ci il Ümumrusiya siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, İrəvan quberniyasında yaşayan 829.556 nəfər əhalinin 313.176 nəfərini azərbaycanlılar, 49.389 nəfərini kürdlər təşkil edirdi. Kürdlərin də 35.675 nəfərini müsəlman kürdlər, 13.714 nəfərini isə yezdi və erməni-qriqorian dinini qəbul etmiş kürdlər təşkil edirdi. Ümumiyyətlə, XIX əsrin sonlarında müsəlman və yezdi kürdlər indiki Ermənistan ərazisinin 34 kəndində yaşayırdılar.

Türkiyədən gələn yüz minlərlə erməniləri daimi məskunlaşdırmaq üçün 1905-1906-cı illərdə erməni silahlı dəstələri kütləvi qırğınlar törətmişdilər. Təkcə həmin illərdə İrəvan quberniyası ərazisində 150-yə yaxın türk-müsəlman yaşayış məntəqəsi viran edilmiş, əhalisi qırğınlara məruz qoyulmuş və evlərindən didərgin salınmış, həmin kəndlərin əksəriyyətində Türkiyədən gələn ermənilər məskunlaşdırılmışdı.

1915-1916-cı illərdə Türkiyə ərazisindən 300 minə yaxın erməni gələrək Cənubi Qafqazda məskunlaşmışdı. Həmin ermənilərin böyük bir

qismi İrəvan quberniyasının ərazisində cəmləşmişdi. 1917-ci il "Qafqaz təqvimi"yə görə, 1916-cı ildə İrəvan quberniyasında yaşayan 1.120.242 nəfər əhalinin 373.582 nəfərini azərbaycanlılar, 59.132 nəfərini kürdlər, onlardan 36.508 nəfərini müsəlman kürdlər, 12.624 nəfərini isə yezdi kürdlər təşkil etmişdir.

1919-cu ilin iyun-avqust aylarında Ermənistan daşnak hökuməti Daxili İşlər Nazirliyinin qərarı ilə siyahıyaalma keçirilmişdir. Respublika ərazisində qeydə alınan 917.297 nəfər əhalidən 122.185 nəfərini müsəlmanlar, 48.672 nəfərini isə qeyri-müsəlmanlar təşkil etmişdi [5, s. 178]. Erməni müəllifi

Zaven Qorqodyan yazır ki, daşnakların "təmizləmə" siyasəti nəticəsində 1919-cu ildə 200 min nəfərdən artıq türk və kürd Ermənistandan qovulmuşdur.

1922-ci ildə Sovet Ermənistanında keçirilən siyahıyaalmanın nəticələri daşnakların hakimiyyəti dövründə həmin ərazidə türk-müsəlman əhaliyə qarşı törədilən soyqırımın miqyasını əyani şəkildə nümayiş etdirir. Belə ki, Ermənistanda yaşayan 781.011 nəfər əhalinin 76.555 nəfərini Azərbaycan türkləri (9,8 faiz), 705 nəfərini (0,1 faiz) kürdlər təşkil etmişdir.

1926-cı ildə keçirilən ikinci Ümumittifaq siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Sovet Ermənistanında 880.464 nəfər əhali yaşamışdır ki, onlardan 85.554 nəfəri azərbaycanlılar, 3.025 nəfəri müsəlman kürdlər, 12.237 nəfəri isə yezdi kürdlər olmuşdur [13, s. 4-8]. Faiz etibarilə azərbaycanlılar ümumi əhalinin 9,76 faizini, müsəlman kürdlər 0,4 faizini, yezdi kürdlər isə 1,4 faizini təşkil etmişdir.

1931-ci il siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistanda yaşayan 1.050.633 nəfər əhalinin 106.768 nəfəri azərbaycanlılardan (10,1 faiz), 19.268 nəfəri (1,9 faiz) kürdlərdən ibarət olmuşdur.

1930-cu illərdə Ermənistanda həyata keçirilən repressiyaların dalğasının fonunda azərbaycanlılar və müsəlman kürdlər daha ağır zərbə almışdılar. Xalq düşmənlərini, trotskiçi-buxarınçı casusları ifşa etmək məqsədilə A.Mikoyan, N.Yejov və L.Beriya Ermənistana gəlmişdilər. Moskvaya belə məlumat verilmişdi ki, Ermənistanda Araz və Yuxarı Arpaçay çayları boylarında yaşayan müsəlmanlar casusluq edir və guya elliklə Türkiyəyə keçmək fikrindədirlər. Ona görə də 1937-ci ilin payızında və 1938-ci ilin yazında Ağbaba, Vedibasar, Zəngibasar, Qəmərli, Eçmiedzin, Hoktembryan, Meğri rayonlarının Türkiyə və İranla həmsərhəd

kəndlərində yaşayan azərbaycanlı və müsəlman kürd ailələri kütləvi surətdə repressiyaya məruz qalmışdılar. Minlərlə ailə Orta Asiyaya və Qazaxıstana sürgün edilmişdir. Ümumiyyətlə, XX əsrin 30-cu illərində Ermənistandan 50 mindən artıq azərbaycanlı və müsəlman kürd repressiyaya məruz qalmışdır.

1939-cu ildə keçirilən üçüncü ümumittifaq siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistanda yaşayan 1.282.330 nəfər əhalinin 130.997 nəfərini azərbaycanlılar (10,2 faiz), 20.481 nəfərini kürdlər (1,6 faiz) təşkil etmişdir.

1947-ci il dekabrın 27-də SSRİ Nazirlər Sovetinin "Ermənistan SSR-

dən kolxozçuların və digər azərbaycanlı əhalinin Azərbaycan SSR-in Kür-Araz ovalığına köçürülməsi haqqında" qəbul etdiyi qərara əsasən, 100 min kolxozçu və digər azərbaycanlı əhalinin üç il ərzində Azərbaycan SSR-in Kür-Araz ovalığına köçürülməsi qərarlaşdırılmışdı. Lakin 1948-1953-cü illərdə azərbaycanlı əhali ilə bərabər, müsəlman kürdlər də Ermənistandan deportasiya edilmişdilər. Ona görə də 1939-cu ildən 1959-cu ilədək keçən 20 il müddətində Ermənistanda yaşayan azərbaycanlı əhalinin və müsəlman kürdlərin sayı kəskin şəkildə azalmışdı. 1959-cu ildə keçirilən dördüncü ümumittifaq siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistanda yaşayan 1.763.048 nəfər əhalinin 107.748 nəfərini azərbaycanlılar (6,1 faiz), 25.627 nəfərini kürdlər (1,5 faiz) təşkil etmişdir.

1970-ci ildə keçirilən beşinci ümumittifaq siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistanda yaşayan 2.491.873 nəfər əhalinin 148.189 nəfəri azərbaycanlılardan (5,9 faiz), 37.486 nəfəri kürdlərdən (1,5 faiz) ibarət olmuşdur.

1979-cu ildə keçirilən altıncı ümumittifaq siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistanda yaşayan 3.037.259 nəfər əhalinin 160.841 nəfərini azərbaycanlılar (5,3 faiz), 50.822 nəfərini kürdlər (1,7 faiz) təşkil etmişdir.

Sovet hakimiyyəti illərində Ermənistanda müsəlman kürdlər əsasən Vedi (Ararat), Zəngibasar (Masis), Basarkeçər (Vardenis) rayonlarında və İrəvan şəhərində yaşayırdılar. Ermənistanda ayrıca müsəlman kürd kəndi yox idi. Azərbaycanlı kəndlərində yaşayan kürdlər əhalinin 10-15 faizindən çoxunu təşkil etmirdilər. Yezdi kürdlər isə əsasən Ələyöz (Araqats), Talin, Abaran, Hoktembryan (Armavir), Artaşat, Dilican rayonlarında və İrəvan şəhərində yaşayırdılar.

1988-ci ildə keçmiş SSRİ rəhbərliyinin Azərbaycana qarşı qərəzli mövqeyindən istifadə edən Ermənistan Respublikası Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətini aneksiya etməyə cəhd göstərməklə yanaşı, Ermənistan SSR Ali Soveti sessiyasının məxfi göstərişinə əsasən, 1988-ci il noyabrın 22-dən 28-dək olan müddət ərzində azərbaycanlılar yaşayan 22 rayonda 170 sif və ermənilərlə qarışıq 94 yaşayış məskənləri boşaldılmış, nəticədə 200 mindən çox azərbaycanlı, 18 min müsəlman kürd, min nəfər rusdilli əhali Azərbaycana qovulmuşdur.

Ermənistanın Ələyöz rayonunda doğulub böyüyən, İrəvan Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsini bitirən, sonralar İrəvan radiosunun kürdcə verilişlər redaksiyasında və Ələyöz rayon komsomol komitəsinin katibi işləyən İşxan Aslanoviç Ankosi Ermənistanın müstəqilliyə qovuşmasından sonra təzyiqlərə tab gətirməyərək Ermənistanı tərk etmək məcburiyyətində qalmış və 1993-cü ildən Krasnodarda yaşayır, "Midiya" Kürd Milli-Mədəni Muxtariyyətinin sədri, Kürdüstan Milli Konqresinin üzvü kimi yezdi kürdlərin hüquqlarının müdafiəsi istiqamətində fəaliyyətini davam etdirir. Onun atası Aslan Xudoyan uzun müddət yezdi kürdlərin yaşadığı rayonlarda rəhbər vəzifələrdə işləmiş, ermənilərin kürdlərə qarşı diskriminasiyasının canlı şahidi olmuşdu.

İşxan Ankosi yazır ki, hələ ötən əsrdə 50-ci illərin sonu, 60-cı illərin əvvəllərində Ermənistanda millətçilik əhval-ruhiyyəsi ən yüksək həddə çatmışdı. Millətçilik daha çox Yakov Zarobyanın Ermənistan KP MK-nın birinci katibi olduğu dövrdə özünü büruzə vermişdir. Məhz Y.Zarobyanın açıq şəkildə dəstəyi sayəsində Ermənistanda antikürd siyasəti yeridilmişdir. İşxan Ankosi yazır: "Biz kürdlər praktik olaraq hər gün, hər saat hakimiyyət dairələri tərəfindən xalqımıza qarşı yeridilən diskriminasiya siyasətini hiss edirdik". O, daha sonra qeyd edir ki, hələ XX əsrin 80-ci illərində Ermənistan rəhbərliyi kürdlərlə azərbaycanlılar arasında qarşıdurma yaratmaq siyasəti yeritmişdir. Belə ki, kürdlərin kəndlərindən olan təmsilçiləri Ermənistan KP MK-ya dəvət edilərək onlara "respublika ərazisində yaşayan bütün kürdlərin kompakt ərazidə yaşamaları və heyvandarlıqla məşğul olmaları üçün" onların Amasiya rayonuna köçmələri təklif edilmişdi. Həmin vaxt Amasiya rayonunda yaşayan əhalinin 85 faizindən çoxunu azərbaycanlılar təşkil edirdi. İşxan Ankosi yazır ki, bununla Ermənistan rəhbərliyi kürdlərin əli ilə azərbaycanlıların Amasiya rayonundan sıxışdırılıb çıxarılmasına nail olmaq və gələcəkdə müsəlman kürdlər ilə azərbaycanlılar arasında yaratdıqları düşmənçilikdən istifadə etmək məqsədi güdürdü. Məhz müsəlman kürdlərin Amasiya rayonuna köçməkdən imtina etmələrindən sonra onları cəzalandırmaq üçün 1983-cü ildə Ermənistan hökuməti Ararat vadisində qoyunçuluğun qadağan edilməsi barədə qərar qəbul etmişdi.

(Ardı səh. 6-də)

XX əsrdə erməni rəsmi dairələrinin kürdlərə qarşı həyata keçirdiyi deportasiya, repressiya və terror aktları haqqında

(Əvvəli səh. 5'-də)

Ermənistan hökuməti yazdı kürdlərinin əli ilə Amasiya rayonunda yaşayan azərbaycanlıları deportasiya etmək istəmişdi. Belə ki, Amasiya rayonu ərazisində Ələyöz rayonunun kürd kəndləri üçün yaylaq yerlərinin ayrılmasını istəmişdilər. Bu məqsədlə yazdı kürd kəndlərinin təmsilçilərinin iştirakı ilə Amasiya rayonunun dağ kəndlərinə baxış keçirilmişdi. Əslində, Ələyöz rayonunun özü yaylaq rayonu olub, dəniz səviyyəsinə görə Amasiya rayonu ilə eyni səviyyədə idi. Digər tərəfdən, onsuz da otlaq sahəsinin qıtlığından əziyyət çəkən Amasiya rayonunun ərazisindən Axuryan və Ani rayonlarının erməni kəndləri üçün çox-çox əvvəl yaylaq yerləri ayrılmışdı. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, Amasiya rayonunda yaşayan azərbaycanlı əhalinin böyük əksəriyyəti mal-qarasını uzun sürən qış aylarından salamat çıxarmaq üçün qonşu erməni rayonlarının kəndlərindən ot almaq məcburiyyətində qalırdılar. Yazdı kürdləri Ermənistan hökumətinin əsl niyyətini başa düşüb, bu təklifdən imtina etmiş və əhalisinin sıxlığına görə Amasiya rayonundan qat-qat seyrək olan və geniş otlaq sahələrinə malik qonşu Qukasyan rayonundan yaylaq yerlərinin ayrılmasını istəmişdilər. Lakin Ermənistan rəhbərliyi buna razı olmamış və bu məsələ beləcə gündəlikdən çıxarılmışdı.

İşxan Ankosi yazır ki, hələ 1987-ci ildən Ermənistan KP MK-nın, Nazirlər Sovetinin, Ali Sovetin və güc strukturlarının bilavasitə örtüyü altında "Antikürd komitəsi" fəaliyyət göstərirdi. Bu qrupa İrəvanda yazdı kürdlərinin daha çox yaşadığı Myasnikyan rayon Partiya Komitəsinin birinci katibi Muradyan rəhbərlik edirdi. 1990-cı ildə ermənilərin antikürd kampaniyası apogey həddinə çatmış, kürdlər əleyhinə vərəqələr yayılmış, onların evləri yandırılmışdı. Bundan sonra İşxan Ankosinin iştirakı ilə 9 nəfərdən ibarət kürdlərin nümayəndələrini uzun təkidlərdən sonra Ermənistan KP MK-nın birinci katibi Vladimir Movsesyan qəbul etmişdi. Nümayəndə heyəti bir daha əmin olmuşdu ki, müəyyən antikürd qüvvələri mövcuddur və onların qarşısında konkret vəzifələr qoyulmuşdur. Elə həmin görüşdən ayrılan nümayəndə heyətini ermənilər Mərkəzi Komitənin qarşısında qəbul etmişdilər. İşxan Ankosi yazır: "Hər şey aydın idi: əgər sağ qalmaq istəyirsənsə, çamadanını götür, haydı vağzala doğru".

O, daha sonra qeyd edir ki, 1988-ci ildə Spitakda baş verən zəlzələdən iki gün sonra Araqats (Ələyöz) rayon partiya komitəsinin üçüncü katibi Valeri Tonoyan Camışlı kəndində yaşayan yazdı kürdlərinə demişdi ki, dekabrın 11-də erməni millətçiləri kürdlərə qarşı qırğınlar törədəcəkdilər. Təkcə Ələyöz rayonunda 11 yazdı kürd kəndi darmadağın ediləcəkdi. Bunun üçün yazdı və müsəlman kürdlərin yaşadığı evlər və cinayətin konkret icraçıları əvvəlcədən müəyyən edilmiş, benzindəşyan maşınlar hazır vəziyyətə gətirilmişdi. Sadəcə olaraq, dekabrın 7-də baş verən zəlzələ nəticəsində ermənilərin növbəti

cinayətlərinin qarşısı alınmışdı.

1991-ci ildə kürd ziyalılarının ibarət bir qrup müsəlman və yazdı kürdü arasında Ermənistan rəhbərliyinin apardığı təfriqçilik siyasətinə qarşı etirazlarını bildirmək üçün prezident Levon Ter-Petrosyanın qəbulunda olmuşdu. Kürd ziyalı Çerkəze Raş demişdi: "Məgər siz bir şərqşünas kimi bilmirsiniz ki, yazdı kürdlər digər kürdlərdən yalnız dini inanclarına görə fərqlənir və kürd xalqının bir parçasıdır? Sizin siyasətiniz kürdlərin müxtəlif konfessiyaları arasında nifaq yaratmağa yönəlib". Levon Ter-Petrosyan cavab vermişdi: "Biz erməni xalqının maraqlarından çıxış edirik".

Kürdlərə qarşı törədilən qətl və

qırğınların cəzasız qalması erməni millətçilərini yeni-yeni qırğınlara həvəsləndirirdi. 2006-cı il avqustun 17-də Kotayk vilayətinin Zovuni kəndində yaşayan yazdı kürdlərlə ermənilər arasında kütləvi dava baş vermişdi. Həmin vaxt 42 yaşında yazdı kürd Kərəm Avdalyan qətlə yetirilmişdi. Hadisə yerinə gələn Ermənistan Yazdıları İttifaqının sədri Aziz Tamoyanın başına odlu silahı dayayaraq demişdilər ki, kürdlər rədd olub öz ölkələrinə getsinlər. Bu cinayəti Ermənistanın hüquq-mühafizə orqanları ört-basdır etmişdilər. 2006-cı il dekabrın 7-də K.Avdalyanın anası, arvadı və iki oğlu Ermənistan Prezidentinin iqamətgahı qarşısında özlərini yandırmışdılar.

2009-cu il iyun ayının 3-də Abovyan rayonunda Məcid Hasoyan adında yazdı kürdün 6 nəfərlik ailə üzvünün hamısını erməni qonşuları qətlə yetirmişdilər. Hansı ki, həmin ailənin qətlə yetirilən ən kiçik üzvü Tengizin 13 yaşlı var idi və ona daha çox işgəncə vermiş, venalarını doğramışdılar. Üst-üstə Hasonan ailəsinin üzvlərinə 80 bıçaq zərbəsi vurmuşdular. Bundan sonra erməni qonşuları yazdıların saxladığı pulları və qızilları oğurlamışdılar.

Ararat (Vedi) rayonunun Qaralar kəndində 1988-ci ilədək azərbaycanlılarla yanaşı, ermənilər, müsəlman və yazdı kürdləri birgə yaşayırdılar. Azərbaycanlılarla müsəlman kürdlər 1988-ci ildə Qaralardan deportasiya edilmişdilər. 1994-cü ilin iyul ayında ermənilər Qaralar kəndində yaşayan yazdı kürdlərə qarşı qırğınlar törətmişdilər. Bununla bağlı Azərbaycan Kürd Mədəniyyət Mərkəzi

dünya xalqlarına müraciət edərək qeyd edirdi ki, "qaniçən erməni hərbiçiləri Vedi (Ararat) rayonunun yazdı kürdlər yaşayan Qaralar kəndində 50-dən çox dinc sakini qətlə yetirmişlər". Azərbaycan Kürd Mədəniyyət Mərkəzi ermənilərin təcavüzünə son qoymaq və yazdı kürdlərini məhv olmaqdan xilas etmək üçün dünya xalqlarını səslerini ucaltmağa çağırırdı.

Ermənistanda daşnakların hakimiyyəti dövründən aparılan etnik təmizləmə siyasəti nəhayət, müasir Ermənistan hakimiyyəti tərəfindən başa çatdırıldı. Erməni ümummilli hərəkatının 1994-cü ildə İrəvanda keçirilən mitinqlərindən birində Levon Ter-Petrosyan demişdi: "O şeyi ki biz 2-

həyata keçirilən diskriminasiya siyasəti Avropa Şurasının İrçilik və irqi dözümsüzlüyə qarşı mübarizə komissiyasının hesabatlarında da öz əksini tapmışdır. Komissiyanın 13 fevral 2011-ci ildə dərc edilən hesabatında qeyd edilir ki, etnik azlıqlar olan yazdıların torpağa mülkiyyət sənədi almaq, suvarma və otlaqlar problemləri mövcuddur. Habelə, yerli hakimiyyət, polis və ordu tərəfindən yazdı icmalarının hüquqlarının pozulması faktları aşkar edilmişdir.

Müsəlman kürdlərin Ermənistandan deportasiyası zamanı yazdı kürdlər, çox təəssüf ki, erməni millətçi dairələrinin yanında yer almışdılar.

3 il ərzində etdik, digərləri bunu 600-700 il ərzində edə bilməyiblər. Biz Ermənistanı digər xalqlardan təmizlədik".

Erməni eksperti Karine Ter-Saakyanın verdiyi məlumata görə, 2002-ci ildə Ermənistan parlamenti yazdıların kürd olmaması barədə qətnamə qəbul etmişdir. Ermənistan hökumətindən dəstək alan həftəlik "Yezdixana" qəzeti kürdlərə qarşı yazılar dərc edir. İrəvan radiosunda bir saatlıq kürdcə verilişlərdə yazdıların kürd olmadığı təbliğatı aparılır. 1992-2012-ci illərdə Ermənistanda yaşayan yazdıların 30 faizi ölkəni tərk etmək məcburiyyətində qalmışdılar. Məsələn, əgər 1990-cı illərin əvvəllərində Ələyözün Hakko kəndində 100-dən çox yazdı ailəsi yaşayırdısa, 2012-ci ildə burada 16 yazdı ailəsi qalmışdı. Bir çox yazdı iqtisadi vəziyyətin ağırlığına tab gətirməyərək ərzaq və digər yardımlar almaq üçün xristianlığı qəbul etmək məcburiyyətində qalırlar. Məsələn, Ələyöz rayonunun Amretaza (keçmiş Karvansara, hazırda Saduns kəndi – N.M.) kəndində yaşayan yazdıların təqribən 35 faizi xristian protestanta çevrilmək məcburiyyətində qalmışlar.

Rəsmi Ermənistan dairələrinin azərbaycanlılara və müsəlman kürdlərə qarşı apardıqları etnik təmizləmə siyasəti hazırda yazdı kürdlərə qarşı davam etdirilir. Bir zamanlar kürdlərin ermənilərlə birlikdə türklərə qarşı vuruşduqlarını yazan erməni tarixçiləri və siyasətçiləri bu gün kürdlərin ermənilərin soyqırımında iştirakçı olmaları barədə iddialarla çıxış edirlər.

Etnik azlıqlara qarşı Ermənistanda

Lakin çox keçmədi ki, yazdı kürdləri də eyni aqibəti yaşadılar. Bu gün diskriminasiyaya və kütləvi qırğınlara məruz qoyulan yazdı kürdlər Rusiyaya, Ukraynaya, Belorusa, Qərbi Avropa ölkələrinə, ABŞ-a, hətta Avstraliyaya üz tuturlar. Erməni vandalları kürdlərin qəbiristanlıqlarını buldozərlə yerlə yeksan edirlər.

2011-ci ildə keçirilən siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistanda yaşayan 3.018.854 nəfər əhalinin 35.308 nəfərini yazdıları, 11.911 nəfərini ruslar, 2.162 nəfərini kürdlər təşkil etmişdir. 1979-cu ildə keçirilən siyahıyaalmanın nəticələri ilə müqayisədə kürdlər artmaq əvəzinə 13.352 nəfər azalmışdır. Əslində, kürd ailələrində çoxuşaqlılığın normal həyat tərzini olması nəzərə alınsa, 1979-cu ildən keçən 32 il ərzində, yəni 2011-ci ildə Ermənistanda yaşayan kürdlərin sayı azı iki dəfə artmalı idi.

Ermənistanın şəhərlərində yaşayan yazdı kürdləri əsasən şəhərin kommunal xidmət və yaşllaşdırma sahələrində çalışırlar. Ermənilərin özlərinə rəva görmədikləri işlərdə çalışdırılan yazdıları diskriminasiyaya məruz qalırlar. Əgər 1989-cu ildə İrəvanda 7086 yazdı kürdün yaşadığı qeyd alınmışdısa, 2011-ci ildə onların sayı 3268 nəfər idi. Şəhərlərdə yaşayan yazdıları öz evlərini dəyərdəyməzinə satıb Rusiyanın şəhərlərinə köçmək məcburiyyətində qalırlar. Təkcə bu faktlar kürdlərin Ermənistanda nə dərəcədə diskriminasiyaya, deportasiyaya və terrora məruz qalmalarının əyani göstəricisidir.

Nazim MUSTAFA,
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin Prezident Kitabxanasının şöbə müdiri, tarix üzrə fəlsəfə doktoru

Xocalı soyqırımının bünövrəsi erməni daşnaklar tərəfindən 1897-ci ildə Xanasorda 4000 kürd və türk xalqlarının qətli ilə başlayaraq, Qərbi Azərbaycanda, Qarabağda, Naxçıvanda, Bakı və ətraf rayonlarda və sonda 26 fevral Xocalı soyqırımına qədər gəlib çatmışdır

Kürd yoxsa Erməni Soyqırımı; Fərziyyələr və Həqiqətlər

Hərdən biz ata-babalarımızın nəsihətlərini unuduruq, özü də tez unuduruq. Babam Kürd Musa, ömrünün sonuna-yeni 115 yaşına qədər Qərbi Azərbaycanın Vedibasar əyalətində yaşamışdır. O, hər zaman ermənilərin müxənnət olduqlarından danışardı və bizə tövsiyəsi də o olardı ki, ermənilərə etibar etməyin. Çünki, onlar fürsət düşən kimi, öz pis

məsələsində çox da əhəmiyyətli olmayan bir problemi (demoqrafik ağırlığına görə) önə çıxarır çünki, "tarix boyunca ermənilərlə kürdlər anlaşmamışlar və 1915 –ci ildə erməniləri osmanlılarla birlikdə kürdlər də soyqırma məruz qoyublar".

İlk olaraq, yalnız kompleks bir problem olan erməni - kürd əlaqələri və problem-

komitəsi köhnə başçısı , Ermənistan Kommunist Partiyası köhnə I katibi - AM).

"-Hörmətli Stepan Bogosyan!... Məqalədən ortaya çıxan budur ki , Xanasor hərəketi erməni millətinin yaddaşında qorunduğu kimi reallaşmamış . Bununla nə demək istəyirsiniz? "Ey ermənilər, əgər indiyə qədər erməni fədailərinin (Hayduk) silahlarını qadın və uşaqlara doğrultmadıqlarını və güllələmədiklərini zənn edirsinizsə yanılırsız. Güllələdim ! Həm də necə güllələdimmi demək istəyirsiniz ? Bunumu göstərmək istəyirsiniz? Xalqın gözündə fədailərin əziz xatirəsini alçaltmaqımı istəyirsiniz? "- Bu məktub " Հայկրիտեր "(" erməni aryanlar ", № 63 , 64, Oktyabr , 2005) qəzetində və daha sonra " ՀԱՅԱՍՏԱՆԿԱՆՆԵՐ "(" Zovarmari – Ermənilərin səsi ") saytında nəşr olundu.

Vazgen Kazaryanın söz açdığı Xanasor hərəketi haqqında ermənilərin "nariland.com "saytından oxuyuruq: (Xatırladım ki, bu hərəkatı ermənilər müqəddəs hərəkat hesab edirlər N. Ə.)

" Xanasor hərəketi 25-27 İyul 1897 " başlığı altında belə yazılıb: " Xanasor hərəketi erməni döyüşçülərindən ibarət olmuşdur. Bu hərəkatın məqsədi Mazrik Kürd Tayfaları İttifaqını məhv etmək idi. Bu hərəkat Daşnak Partiyası tərəfindən yaradılmışdır. Onların məqsədi bu tayfanın döyüş gücünü məhv etmək və intiqam almaq idi və onlar kürdlərdən intiqam aldılar. (Nəyin intiqamını görəsən? N.Ə) 25 İyul 1897-ci ildə səhərə yaxın vaxtda 250 (başqa qaynaqlara görə, 150-300 arası) döyüşçülərlə bir basqınla Mazrik Kürd Aşiretinə hücum etdilər və zəfər qazandılar

. Məqalədə isə yalnız 25 inansın öldürüldüyü yazılıb. (başqa qaynaqlara görə -20). Bu ortaya çıxan sayı tərəflərin döyüşdə verdikləri itkin sayı deyil . Ayrıca məqalədə izah edildiyinə görə iki erməni keşiş də silahlı qruplarla birlikdə bu hərəkətə qatılmışdır. Xanasora edilən hücumun 1915-ci il hadisələrindən 18 il əvvəl icra edildiyinə diqqət yetirək. 1915-ci ilə gəlindiyində kürdlərin yeni bir Xanasor qisası quruplaşdığını yetişdiyini də anlamaq lazımdır. Ermənilərə qarşı nifrət səbəbi olan, erməni fədailərinin hərəketlərinin xatirələrindən gücünü almış bu kürdlərin bir hissəsinin ermənilərə qarşı cəzalandırma əməliyyatlarında iştirak etmiş ola biləcəkləri qəbul edilə bilər. Xanasor hərəketi erməni hərbiçilər tərəfindən edilən tək qanlı hücum deyil Ermənilərin onlarla belə hücumları olmuşdur, lakin Osmanlı hokuməti əhəmiyyət verməmişdir.

Sərhat bölgəsində bir Yezidi Kürd də zamanında mənə buna bənzər bir hadisə söyləmişdir. 1915 –ci il hadisələrindən sonra qaçqın olaraq 1918-ci ildə yaxın qohumlarıyla birlikdə Ermənistandakı Kürd kəndimiz Pampada məskunlaşmışdır. Onun dediyinə görə, kürd kəndi Sorkuli (yüzlərlə evə sahib böyük bir kənd) eyni şəkildə bir gecədə yox edilmiş əhalisi qətlə yetirilmişdir. Gecə vaxtı kəndə hücum edən ermənilər kəndin bütün sakinlərini qətlə yetirmişlər və kəndə od vurub yandırmışlar.

O zaman qətlə yetirilmiş kürdlərin fotosəkillərini çəkəcək və ya hadisələri detallarıyla yazacaq olan kəslər yox idi. Bu

eməllərini həyata keçirəcəklər.

Mən ona qədər erməni-müsəlman davası görmüşəm. "İtlə yoldaş olanın zopası əlində olmalıdır", deyə bizə nəsihət verərdi. Son günlərdə erməni soyqırımında əhəmiyyətli rol aldığı iddia edilən kürdlər və bu rol səbəbiylə kürdlər tərəfindən ermənilərdən istənilən üzrlər danışılmaqdadır. Görəsən, Xocalı, Xanasor, Sorkuli və bu kimi yüzlərlə şəhər və kəndlərdə aparılan soyqırımlar üçün erməni daşnakları nə vaxt üzr istəyərek soyqırım iddialarından əl çəkəcəklər. 1915-ci ildə yaşanan acı hadisələrlə üzləşmək nə qədər lazımdırsa , kürdlərin də bütünlüklə olaraq bu qırğında iştirak etmədiklərini söyləmək və müdafiə etmək də bir o qədər əhəmiyyət ifadə etməkdədir. Bu mövzu ilə əlaqədar araşdırmaçı -yazar və dilçilik mütəxəssisi Mamostə Əziz Cəvonun keçdiyimiz aylarda rusca nəşr olunmuş məqaləsindən bəzi məqamları dərc etməyimizi məqsəduyğun hesab etdik.

Doğruları görmək lazımdır ... - Eziz Cəvo

Modest Kolerovun "Yeni partlama nöqtələri: Kürdistan, Qarabağ və Rusiya" başlıqlı məqaləsi içində yaşadığımız dövrdəki dünya siyasətinin bir sıra aktual mövzularına öz prizmasından baxır. Məqalənin yazarının təqdim etdiyi, eyni müddət içərisində yaşanan bu problemlərin strateji və geosiyasi istiqamətlərinin analizlərini özünəməxsus şəkildə təhlil edir.

M. Kolerov deyir ki: " ... Ermənistanın geosiyasi zəifliyi və kürdlərin dövlətin səhnəsinə çıxmaları , obyektiv olaraq bir dəfə daha erməni siyasətində , zəmanət sistemləri arasında - əsgəri olaraq Kollektiv Təhlükəsizlik Razılaşması Təşkilatında , siyasi olaraq da ABŞ və NATO da - sağlam seçki edə bilmə problemini deyil, amma Dağlıq Qarabağın idarəsi

ləri haqqında deyil , eyni zamanda Osmanlı İmperatorluğunda yaşamış digər millətlərin əlaqələri və problemləri haqqında da belə ayaqüstü bir şey söyləmək gərəksizdir. Bu mövzular xüsusi diqqət tələb edir. İkincisi M. Kolerovun ən sonunda dövlətləşmə yoluna girmiş Kürdlərin guya erməniləri soyqırma məruz qoymaları fikri tamami ilə yanlış və absurdur.

Başda deyilməsi lazım olan; yunanlıların , kürdlərin , assurilər və Osmanlı İmperatorluğunda yaşayan türk olmayan digər millətlərin soyqırımlarından olduğu kimi erməni soyqırımının da bu dövlətin siyasətinin bir nəticəsi olduğudur. Soyqırım , bir dövlətin öz vətəndaşlarından bir seqmentə və ya başqa ölkədəki insanlara qarşı tətbiq məhv siyasətidir. Soyqırım termini , nəticələri nə qədər trajik olursa-olsun , dövlət statusunda olmayan millətlər və dini icmalar arasında baş verən qarşudurmalar üçün istifadə edilə bilməz və onlar üçün etibarlı ola bilməz . Və Osmanlı İmperatorluğunda , kürdlər və ermənilər arasındakı qarşudurmaların nəticəsi də tragik olmuşdur. Bunu inkar etmək mümkün deyil. Amma soyqırım tamamilə fərqli bir hadisədir . Məqsədi bir milləti və ya dini bir birliyi tamamilə məhv etmək istəyi olan bir dövlət siyasətidir.

Xainlər və günahkarlar öz xalqlarından deyildirlər! Kürdlər bu günə qədər davam etdirilən soyqırım siyasətinə qurban edilmişdir və xainlərin işlədikləri cinayətlər səbəbiylə bütün xalqın cinayət məsuliyyətinə cəlb heç bir dayağının ola bilməyəcəyi kimi ermənilərdə bu iddialarının əsası və dayağı yoxdur.

Bir də tarixi həqiqətlərə müraciət edək. Ən başda, Vazgen Kazaryanın məşhur erməni alimi Stepan Boqosyana yazdığı məktuba baxaq. (S. Boqosyan - alim, Sovet Ermanistanı Radio- TV nəsləri

... Basqın 27 İyulda sona çatdı " .

Bu məqalədə döyüşçülərin əsas olaraq tayfanın kişilərini öldürdüklerini qadın və uşaqlara isə toxunmadıkları yazılır. Amma silahlıların döyüş taktikalarını azca da olsa bilən anlayır ki, ani bir hücumda , hələ ortaliq aydınlanmadan səhərə yaxın, insanın çoxu yuxudaykən bu hücum edilibsə , kişilərin harada , yaşlı qadın və uşaqların harada olduqlarını bilməyin mümkün ola bilməyəcəyini anlar. Bu üç günlük müharibənin sonunda Mazrik Kürd Aşireti bütünlüklə qətlə yetirilmiş, 40.000 qədər insan öldürülmüşdür (bax: <http://www.aztagdailv.com/archives/22143> 40 000 insan öldürü

siyasət bu gün də icra edilməkdə və yenə kimsədən bir səs çıxmır. Kürd xalqı etmədiyi şeylər üzündən günahkar göstərilmə siyasətinin , haqsızlığının və əxlaqsızlıqların əxlaqsızlığının qurbanı olmuşdur. Kürdlər , Osmanlı Dövlət mexanizmində silah vəzifəsi görmüş və xainləri günahkar elan etmiş olmalarına baxmayaraq, ermənilər qanlı "Xanasor qətləminin" ildönümünü "zəfər günü " kimi, bir bayram kimi qeyd edir və bu hücumu həsr edilən mahnı və marşları oxuyurlar. Erməni siyasi liderləri bu qanlı və faciəli hadisəni tərifləmə və ucaltma fikirlərindən bu günə qədər əl çəkməyiblər..

Sahifəni hazırladı: Tahir Süleyman

ERMƏNİLƏRİN "DƏNİZDƏN DƏNİZƏ" ERMƏNİSTAN XÜLYASINI GÖZÜNDƏ QOYAN İSMAYIL AĞA SİMKO

İran Hökumətinin xaincəsinə öldürtdüyü İsmayıl Ağa Sımkonun ölümündən 87 il keçdi.

1880-ci ildə böyük inqilabi hərəkatə başlayan Şeyx Ubeydulla inqilabının yatırılmasından sonra İran Kürdüstanında, əşirət rəisi və dərəbəylərinin rəhbərliyində siyasi və milli məqsədlərlə başlayan hərəkat demək olar ki, sona yetdi.

oğlu Cəfər ağa Təbrizə dəvət etdi. Yaxşı niyyətli və Qurana inamı olan Cəfər ağa dayısı Mirzə və altı qoruyucusu ilə birlikdə Təbrizə gedir və ilk öncə yaxşı qarşılanır.

O vaxtlar Qafqazlarda ermənilər rus havadarlarının köməyi ilə Türkiyə, İrəvan və Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində və eləcə də Şaumyanın və Mikoyanın planları əsasında Bakıda Azərbaycanlıların soyqırımına başlamışdılar. Onların planlarına görə, bu günkü işğal olunmuş ərazilər, Zəngəzur, Naxçıvan, Gəncə, Qazax, Tovuz, bir sözlə, Kürə qədər olan ərazilər, Bakı və Bakı ətrafı ərazilər onlar tərəfindən soyqırım aparılaraq işğal olunmalıydı.

Nizamül-Səltənə 1915-ci ildə Türkiyədə kürdlər tərəfindən burunları ovularaq geri qayıdan ermənilərin asayışı pozmalarının qarşısını almağa və xalqın güvənliyini saxlamaq işini Cəfər ağaya həvalə etmək istədiyini bildirir. Əl altından isə onu öldürməyin planını hazırlayırdı. Məsələ ilə

bağlı planı həyata keçirməkdən ötrü bura gəlişinin ertəsi günü Cəfər ağa Nizamül-Səltənə ilə görüşmək məqsədilə valiyə aid olan qonaq evinə göndərilir. Ancaq onun öldürülməsi üçün qonaq evinin çevrəsinə tapşırıqla lazımi pusqular qurulmuş, silahlı adamlar uyğun yerlərdə yerləşdirilmişdi.

Cəfər ağa hər şeydən xəbərsiz qonaq evinə gəlir və Qaracadağlı Məhməd Hüseyn xan Zərhami və adamları tərəfindən yaylın atəşinə tutularaq öldürülür. Cəfər ağanın adamları silah səsində hadisə yerinə gəlirlər. Cəsədin aparılmasının qeyri-mümkün olduğunu görüb canlarını qurtarmaq üçün vuruşurlar və iki ölü verərək Uruğ kəndində düşmənlə qarşı-qarşıya gəlirlər. Bu beş kürd qəhrəmanı çətin bir döyüş sonunda bir neçə əsgər öldürərək onların atlarına minir və Kürdüstana dönməyi bacarırlar.

Cəfər ağanın bu şəkildə tələyə salınıb öldürülməsi Məhməd ağa və oğlu İsmayıl ağa Sımkonu dərinədə hiddətləndirdi. Bunun sonucunu İran dövlətinə qarşı mübarizə aparmaq, İran hökumətinin Kürdüstanın bu bölgəsindəki hökumranlığına son verib öz idarəçiliyinə keçirmək qərarına gəlir.

İsmayıl ağa Sımko başqa siya-sətçilər kimi istək və arzularını

gerçəkləşdirmək üçün bir-birlərinə düşmən olan Türk və İran dövlətləri arasındakı münaqişədən yararlanmışdır. O vaxtlar Osmanlı-İran sərhədlərini müəyyənləşdirmək üçün təyin edilmiş komissiya fəaliyyət göstərirdi. BMT-nin qərarına görə, Qotol (Qopur) dərəsi və ətrafı İranda, Şıkkak əşirətlərinin hakimiyyəti altında olan ərazini Osmanlı dövləti qəbul etmək istəmirdi. Sımko bu anlaşılmalıqdan yararlanaraq o ərazilərə əl qoyub öz hökmü altına aldı və dövlət elan etdi.

İsmayıl ağa öldürmək planları

Sımko İran dövləti qarşısındakı mövqeyini bildirdikdən sonra silahlı qüvvə toplamaqla, bölgə üzərindəki hökumranlığını göstərdi.

Azərbaycan valisi Mükərrəmül-Məlik Sımko ilə müharibə etməyin çıxış yolu olmadığı düşüncəsiylə onu xaincəsinə öldürmə planlarını hazırlamağa başladı. Bir bombanı şirniyat qutusu həcmində hazırlayaraq Xoydan xüsusi olaraq İsmayıl ağa adına göndərir. Hadisəni İsmayıl ağa belə nəql edir:

"Həyətdə oturmuşdum. Uşaqlar bir şirni qutusu gətirdilər. Nənələrinin onlar üçün göndərdiyini güman edərək həmənin içinə baxmaq istəyirlər. O anda Heydər Əroğluna Nizamül-Şucadan bir şirni qutusu göndərdiyini və açdıqda partlayışdan öldüyünü eşitmişdim. Bir şübhə düşdü içimə. Uzağa götürün dedim. Uzaqlaşdırılarkən bir aydınlıq görüldü gözümə. O saat oğlumu qucağıma alaraq özümü yerə atdım. Bomba partladı. Mən qurtuldum, ancaq qardaşım Əli və bir neçə adam öldü".

Mükərrəmül-Məlikin bu namərdliyinə görə, 1919-cu ildə İsmayıl ağa Sımko çalışmalarını daha gücləndirərək bölgəni dövlətin əlindən alır və öz hökmü altına salaraq daha da gücləndirdi. Təbriz-Urmiya yolunu tutub, gediş-gəlişi kəsdi. Hökumət yalnız Urmiya gölü üzərindən bölgə ilə əlaqə saxlaya bildirdi.

Erməni-Assuri ordusunun rəhbəri Mar Şəmunun Sımko tərəfindən öldürülməsi

I Dünya Müharibəsi və Türkiyədə ermənilərin Rus-İngilis-Alman-Yunan havadarları tərəfindən bir erməni dövlətinin qurulması planı üzrə ermənilər kütləvi qırğınlar törətdilər, bir milyondan artıq insanı qətlə yetirdilər. Bundan sonra 25 minlik rus-erməni-

assuri ordusu İran ərazisinə keçərək Səlməs, Urmiya və Xoy ətrafında yerləşdilər. Bunlar rus-türk müharibəsi zamanı Çar Rusiyası tərəfindən silahlandırılmışdılar. Amerikalı erməni milyonerlər də onlara arxa dururdular. Başqa bir tərəfdən onların ingilislərlə də əlaqələri vardı. Bu dövlətlər Səlməs, Urmiya və Həkkari arasında qalan ərazidə Erməni-Assuri dövləti qurmaq istəyirdilər. Hətta, Rusiya və İngiltərə kimi iki böyük dövlətin də bu planda barmaqları vardı. Məqsədləri Səlməs, Urmiya bölgəsi ilə Həkkari sərhəddi arasında özlərinə bağlı və Türkiyəyə qarşı bir dövlət qurmaq, sonra isə Van və Həkkarini də bu əraziyə qatmaq istəyirdilər. Bu hədəfə çatmaq məqsədiylə yüksək ingilis nümayəndəsi, assuri, erməni və kürd xalqları arasında bir birlik yaratmaq istəyirdi. Ancaq kürdləri belə bir plana razı salmadan erməni-assuri dövləti qurmaq ideyasını gerçəkləşdirə bilməyəcəklərini yaxşı bildirdilər.

Türkiyədən qovulmuş ermənilərlə assurilər Urmiya və Təbrizə tərəf qaçdıqları zaman qırğına və talana girişdilər. Yerli əhaliinin qırılanı qırıldı, qalanı isə canlarını qurtararaq içərilərə köçməyə

başladılar. Assurilərin rəhbəri Mar Şəmun, qərargahını Səlməs yaxınlığındakı Xosrov ağa qəsəbəsində qurdu və 25 minlik ordu ilə bölgədə ağalığ etmək fikrinə düşdü.

Ermənilərin və assurilərin bu bölgədə yerləşməsi Sımko ağa narahat etməyə başladı. O, əl altından Azərbaycan bəylərindən, ağalarından kömək istədi. Lakin Sımko ağa bölgədə müstəqillik əldə etdiyindən şah Azərbaycan-dan ehtiyat edərək böyük bir gücü Azərbaycanda saxlayırdı.

(Davamı səh. 9-da)

ERMƏNİLƏRİN "DƏNİZDƏN DƏNİZƏ" ERMƏNİSTAN XÜLYASINI GÖZÜNDƏ QOYAN İSMAYIL AĞA SİMKO

(Əvvəlki səh. 8-də)

Şeyx Ubeydulla, İsmayıl ağa hərakətini şahın gözünü qorxutmuşdur. Neçə illəridi ki, Kürdüstanda ağalar baş qaldırılmış və özlərini müstəqil elan etmişdilər. Lakin rusların, ingilislərin, ermənilərin Amerikadakı havadarları və İran, Türkiyə dövlətləri imkan vermirdilər ki, dünya dövlətləri Kürdüstanı tanımasınlar.

Ona görə İran şahı erməni və assurilərin rus və ingilis havadarlarının Kürdüstan və Azərbaycanda yerləşməsinə göz yumurdu. Ona görə ki, əsrlərdən bəri Kürdüstan inqilablar ocağı olmuşdur. İstər İran, istərsə də Türkiyə parçalanmış Kürdüstanın gücünü, birliyini dağıtmaq üçün həmin ərazilərdə ermənilərlə assurilərin yerləşməsinə göz yumurdular. Ancaq onlar düşünmürdülər ki, belə bir dövlətin qurulmasının aqibəti necə olacaqdır.

A. Kəsrəvi "İran Məsrutiyyət Tarixi" adlı kitabında bunları yazır:

"Erməni və Assuri ordusu Urmiya şəhərini asanca ələ keçirdi. Mar Şəmun bir qrup assuri və erməni ilə birlikdə Səlməsa doğru hərəkət etdi. Mar Şəmun İsmayıl ağanı yanıltmaq istəyirdi. İsmayıl ağaya xəbər göndərərək onunla bir yerdə görüşmələrini arzu etdiyini bildirdi. 1918-ci ilin fevral ayında Konəşarda görüşməyi qərara aldılar.

Mar Şəmun yanına silahlı 140 süvari və seçkin adamlar alaraq bir faytona minir və şərtləşdikləri gündə görüş yeri olan Konəşara gəldi".

Təqdimatçı və tarixçi yazar Ələddin Secadi "Kürd inqilabları(başqaldırırlarında)" kitabında göstərir ki, çar Rusiyası, bu ölkədə bolşeviklərə qarşı əngəllər etmək istəyirdi. Bunun üçün üsyanlar ölkəsi olan Kürdüstanın bu bölgəsində yaşayan kürdlərin, ələlxüsus İsmayıl ağanın səsini söndürmək fikrindəydilər. Ruslar Mar Şəmunla danışıqlar apararaq bir anlaşma əldə etdilər: "Bu məmləkətdə İsmayıl ağa var. O, həm çarın, həm də Mar Şəmunun önündə bir əngəldir dedilər. Başlanğıcda kürdlərlə ermənilərin birlikdə bir hökumət qurmalarını əldə etmək məqsədilə Sımko ağa ilə görüşmələr etdilər. Ancaq həqiqətdə Sımkonu və kürdləri aradan çıxaraq doğrudan doğruya bir erməni və assuri dövləti qurmaq istəyirdilər".

Bu həqiqətə çox bənzəyirdi. Çünki, yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi Mar Şəmunun təlimli 25 min silahlısı var idi. Bunlar əsgəri ordunun komandası altında idi. Arxasında ingilislər və Rus çarının hər cür dəstəyi vardı.

I Dünya Müharibəsinin sonunda ölkədə olan şərait və durum

İsmayıl ağanın qüvvələri isə nə o dərəcədə təlimli, nə də disiplinə sahib idi. Təməldə əşirət qüvvələri birliyi idi. Ayrıca, ona arxa çıxıb silah və cəbhəxana baxımından yardım verən hər hansı bir dövlət də yox idi. Belə olunca Sımkonun ortadan qaldırılması ermənilər üçün bir içim su kimi asan olacaqdı.

İsmayıl ağa Sımko yaxşı bilirdi ki,

erməni və assurilər Türkiyədə kürd bəy və ağalarını bir yerə yığaraq güya kürd dövləti qurmaq planlarını hazırlayırmışlar. Lakin, qəfildən xain ermənilər kürd bəylərini atəşə tutub hamısını güllələyirlər. Ancaq onlardan biri bayırda olduğu üçün atına minib xalqı xəbərdar edir. Beləliklə kürdlər Türkiyədə ermənilərin kökünü kəsir. Əslində isə ermənilər kürd bəy və ağalarını öldürərək, onların türklər tərəfindən qətl edildiyini yayaraq, onsuz da aralarında olan münaqişəni qızıdıraraq iki müsəlmanı bir-birinə qarşı saldıraraq qırdırmaq istəyirdilər. Bu məsələləri yaxşı bilən İsmayıl ağa Sımko hər addımını ölçüb-biçib, düşünülmüş şəkildə atırdı. Necə deyərlər, suyu üfləy-üfləyə içirdi.

Hətta, bir dəfə Sımkonun siyasətindən baş açma bilməyən bir kürd bəyi Sımkoğa qarşı çıxır. Onu başa düşən Sımko ona deyir: "Mən səni yaxşı başa düşürəm, narahat olma. Ata-babalarımızın qanı ilə suvarılmış bu müqəddəs torpaqların üstündə nəinki erməni dövlətinin qurulmasını, heç onların ayaq basmalarını da istəmirəm. Səbrli ol, nəticəni görəcəksən".

İsmayıl ağa Sımko ilə Mar Şəmun arasında keçən görüşmələr haqqında tarixçi və tədqiqatçı Ələddin Səcadi bunları yazır:

"İsmayıl ağa Mar Şəmunu padşahlar üçün hazırlanan rəsmi qayda ilə qarşılayır. Mar Şəmun dini liderlərin geydiklərə allı-şallı geyimlər içində gələcəkdə bir xalqın rəhbəri olacaq adam kimi, çevrə mühafizələri ilə zərli dörd atlı bir faytona minərək, dördü rus olan və faytonada oturmış vəziyyətdə üzləri qarşıya və yana baxan atlı yüksək rütbəli əsgərin ikisi Mar Şəmunun arxasında ayaq üstə gözləyirdi. Qılinc dəstəklərinə zümrüd və dəyərli mücəvəhlərlə bəzədilmiş qılınclarını qınından çəkib əllərində tutmuşdular. Bu görkəm padşahlara yaraşan bir görkəm idi. Günəş şüaları düşəndə insan heyrət içində qalırdı. Mar Şəmun bu biçimdə Teymur ağanın qonaq evinə endi".

Mar Şəmun görüş yerinə çatan vaxt İsmayıl Ağaya arxasında bir sıra adamlarla Konəşara gəldilər. Ancaq İsmayıl ağa daha qabaqcadan öz adamlarını Teymur ağanın imarətinə göndərmiş və evin əhatəsində özlərinə uyğun mövqe tutmuşlar.

Mar Şəmun oraya çatınca özü otağa keçib oturur və atlıları tam hazır bir vəziyyətdə eşikdə gözləyirdilər. Kəsrəvi bu haqda belə yazır:

"Bizim Mar Şəmun və Sımko görüşməsindən xəbərimiz yox idi. İsmayıl ağanın hadisə haqqında özünün söylədiyinə görə, Mar Şəmun "İndi Kürdüstan deyə adlandırılan bu ölkə bizim, bizim vətənimizmiş. Nə var ki, din Aləmi qarşı-qarşıya bizi bölmüş. İndi birləşməmiş gərəkdir. Ölkəmizi ələ keçirib birlikdə yaşamaalıyıq. Ordumuz birləşdirsək siz də bizimlə olur-

sanız TƏBRİZİ almaq bizim üçün çox asan olar". Çünki şimalda da rusların köməyi ilə Şaumyan və Mikoyanın rəhbərliyi altında Xəzərdən Qara dənizə, Diyarbəkirdən İran körfəzinə kimi bir federativ dövlət yaradacağıq.

Sımko Mar Şəmunun planını öyrəndikdən sonra gülümsəyərək ona "düşünürəm" - dedi. Mar Şəmunu yola salmaq üçün onunla birlikdə bayıra çıxır. Mar Şəmun faytona minən zaman silah səsi eşidilir. **Bu səs istər Kürdüstanı, istərsə də Azərbaycanı ingilis rus havadarları olan erməni,**

Assuri lideri Mar Şəmun

assuri qırğınlarından qurtarır və ermənilərin dənizdən dənizə xülyasını alt üst edərək Lozanadakı erməni plankeşlərin planını alt-üst edir. Mar Şəmun yerə yığılır. Şikəli silahlı gücləri dörd bir yandan Tıqranın və Mar Şəmunun atlı silahlılarına atəş açır və 100-ə qədər seçmə adamlarını öldürür. İsmayıl ağa həmin gün Çariyə dönmür. Ertəsi gün sübh tezdən assur və erməni orduları İsmayıl ağaya qarşı hücum keçirlər. Ətraf kəndlərin əhalisini qətl edərək heç kimə aman vermirlər. İsmayıl ağa çətin bir qarşıdurmadan sonra Çariyə şəhərindən çıxmaq məcburiyyətində qalır.

Mar Şəmunun öldürülməsindən sonra xalq, xüsusilə Səlməsa və Urmiya ətrafındakı əhali erməni və assurilərin qanlı qırğınlarına hədəf oldu, çoxlu insan öldürüldü. Mar Şəmunla danışıqlara gedən zaman İsmayıl ağa Sımko Osmanlılardan və Təbrizdən yardım istəmişdi. Və o xəbərdar etmişdir ki, 25-000 nizami orduya qarşı vuruşar lakin bu bir çox əhalinin kütləvi qırğınına səbəb ola bilər. İsmayıl ağa Sımkodan gözü qorxan şah imkan vermirdi ki, Azərbaycanda bir erkək quş da uçsun. Odu ki, Azərbaycandan heç bir yardım gəlmədi. Bir tərəfdən isə İran şahı o ərazilərdə bir erməni və assuri dövlətinin yaranmasının tərəfdarı idi. Ona görə erməni və assurilərə ingilislərin vasitəsilə yardım edirdi.

Amma İsmayıl ağa Sımko kürdlərdən ibarət silahlı dəstənin Türkiyədən yardım gəlməyinə inanırdı. Türkiyədən gələn əşirət qüvvələri və eləcə də İraq

Kürdüstanından Şeyx Mahmud Bərzənçi qüvvələri gec də olsa köməyə gəldi, erməni və assuri ordularına ağır zərbələr vuraraq məğlubiyyətə uğratdılar. Ermənilər ingilis ordusuna sığınmaq üçün Sayınqəlaya çəkildilər. Mukriyani kürdləri arasında bu il "Çilo ili" olaraq adlandırıldı. Mar Şəmunun öldürülməsindən sonra Rzayidə yaşayan (Urmiya) tarixi yazıçı və tədqiqatçı Əli Dehqaninin dediyinə görə ermənilər və assurilər 109 gün Urmiya bölgəsində qətlialmlar etdilər. Uşaq, qadın, kişi demədən 140 min adamı öldürdülər. Kənd və qəsəbələri talan etdilər.

Yaxşı, Sımko heç bir səbəbi olmadan nə məqsədlə Mar Şəmunu öldürdü? Bu haqda müxtəlif fikirlər var. Bəzi tədqiqatçılar Sımkonun bu hərəkətini böyük səhv olaraq qiymətləndirdilər. Ancaq bir qism sənədlərə görə Sımko Rusiya və İngiltərənin dəstəyi ilə Mar Şəmunun belə böyük bir qüvvə ilə Kürdüstanın bu bölgəsində dövlət quracağına inanmışdır. Xüsusilə M.Şəmunun öldürülməsindən sonra liderliyə gətirilən Petros, Lozan konfransında Kürdüstanda assurilər üçün bir yerin təyin edilməsini istəyirdilər. Tipik Fələstində yəhudilərə yaradıldığı İsrail dövləti kimi. Və ya Leninlə Atatürkün razılışması ilə Araz boyu qədim Azərbaycan torpaqlarının İqdır, Ərzurum, Ağrı, Amasiya, Vana qədər yəni Araz Azərbaycan Cumhuriyyətinin bir hissəsinin Türkiyəyə verilməsinə qarşılıq Türkiyədən qovulmuş və qədim Azərbaycan torpaqlarında yeni qondarma Ermənistan respublikasının yaranması üçün şərait yaratdı və Musavat hökumətini bolşeviklərə təslim etdi.

İranın adlı-sanlı yazarı və şairi Məliküm-Şüarrayi Bahar "Siyasal Partilərin qısa tarixi" adlı kitabında belə yazır:

"Lozan" konfransında erməni Petros Londonun dəstəyi ilə assur və kəldanilərin ən köhnə millətlərindən olduqları, yurdlarının isə Mosuldan Osmanlı Kürdüstanından və İran Kürdüstanından Urmiyaya qədər olan ərazini onlara verilməsini, ayrıca özləri üçün bəliqli bir mərkəz və iqamətgahın verilməsini tələb etdirdilər. Bununla birlikdə assurların İngiltərə və Rusiya üçün müxtəlif xidmətlər etdiklərinə və edəcəklərinə söz verildilər. Türklərin yürütdükləri çabaların Mar Şəmunun öldürülməsində üzaq bir fikir yoxdur. Hər necə olursa-olsun Sımkonun bu planı İngiltərə və Rusiyanın Kürdüstanda və Cənubi Azərbaycanda bir assur - erməni dövləti qurmaq planını pozmuşdur. Cilo məsələsinin yatırılmasından sonra 1919 -cu ilin yazında Sımko bölgədəki gücünü artırmaq məqsədilə planlarını hazırladı. Təbriz Urmiya yolunu öz himayəsi altına aldı. 1919-cu ilin sonlarında Sipahandari Azam Azərbaycana vali təyin edildi. Sipahsalar Ziyad Devlə adında birini Urmiya hakimi olaraq göndərmişdir. O, Sımkoğa qarşı dırənməyə və öz müdafiəsini əldə etməyə çalışdı.

Araşdırdı: Tahir SÜLEYMAN

Kimliyindən asılı olmayaraq, hər bir Azərbaycan vətəndaşı harada olmağından asılı olmayaraq faciələrimizi, ələxüsüs Xocalı faciəsini dünya ictimaiyyətinə çatdırmalıdır!

Xocalı soyqırımını Kürdüstanın Ərbil şəhərində keçirilən konfranslarda qaldırılıb

Kürdüstan bölgəsinin Səlahəddin universitetinin rektoru Əhməd Dzeyinin rəhbərliyi ilə "Osmanlı dönəmində Yaxın Şərq və Kürdüstanın siyasi durumu" mövzusunda 17 ölkənin iştirakı ilə keçirilən konfransa Azərbaycandan beş nəfərlik nümayəndə heyəti də dəvət olunmuşdur.

İlkin olaraq türkmən Yazıçılar birliyinin sədri və "Yurd" dərgisinin baş yazarı, sabiq türkmən millət vəkili Əsəd Ərbil, Ərbil

tərəfdikləri faciələri, ələl xüsus Xocalı soyqırımını məsələsini gündəmə qoyun. Əvvəlcə onlar tərəddüd etdilər və dedilər ki, bu gündəlikdə yoxdur. Amma mən təkid etdim, Xocalı ilə bağlı apardığımız kitabları, şəkilləri göstərdik. Dedik ki, Səddam Hüseyin kimyəvi silahla insanları kütləvi şəkildə qırıb. Ermənilər isə qırmaqdan əlavə insanların gözlərini çıxarıblar, başlarının dərisini soyublar. Yəni bunlar daha dəhşətlidir. Xocalıda azəri türkləri ilə bərabər kürdlər də olub.

Yəni təkidlə məsələni gündəliyə saldırdım. XIX əsrdən ermənilərin Qarabağa gətirilməsi, 1915-ci illərdə erməni-türk müharibəsi dövründə camaatın Qərbi Azərbaycandan məcburi İrana mühacirət olunması, Sovet hökuməti dövründə qayıtması, 1937-ci ildə kürdlərin Orta Asiya və Qazaxıstana sürgün olunması, 1947-ci ildə azərbaycanlıların Qərbi Azərbaycandan kütləvi şəkildə deportasiya edilməsi, Dərələyəz, Zəngəzur mahalının boşaldılması məsələlərini tarixi faktlarla gündəmə gətirdim. Xocalı məsələsinə geniş yer verərək orada olan hadisələri, əlimizdə olan məlumatları çatdırdım. Apre-

qeyd etdi ki, bu tarixi bir mövzudur, siyasi mövzu deyil. Dedim o halda icazə verin xaricdən gələn jurnalistlərlə mətbuat konfransı keçirim. Biz Xocalı ilə bağlı əlimizdə

olan 300-400-ə qədər şəkilləri, fakt olaraq çıxartdıq və xaricdən gələn jurnalistlərə təqdim edərək başa saldıq ki, belə bir hadisə baş verib. 50-dən artıq xarici jurnalistə 20 yanvar hadisələrini, Qarabağ hadisələrində partladılmış avtobusları, Bakı met-

məlumat verdik, onlara əlimizdə olan verəqələr payladıq. Ayın 20-də mən məsələni Kürdüstan parlamentinin gündəminə qoymağa çalışdım. Lakin Siyasi Bürodan bizə bildirdilər ki, biz Kürdüstan Hökuməti olaraq dəfələrlə Azərbaycan hökuməti ilə diplomatik əlaqələrə girməyə çalışsaq da, bu məsələ hələ də baş tutmayıb. Dedilər 50-ye yaxın ölkənin səfirliyi,

konsulluğu Kürdüstan bölgəsində var. Lakin təəssüflər olsun ki, Azərbaycan hökuməti soyqırımla bağlı bizə müraciət etməyib. Ona görə də məsələni Kürdüstan parlamentinə qoya bilmərik. Bu, qanundan kənarıdır. Türkiyənin Ərbildəki konsulunun

şəhərində Yazıçılar Birliyinin konfransında iştirak etmək üçün bizi dəvət etdi. Mövzu "Hələbçədə, Balisanda kürdlərin, türkmənlərin Səddam Hüseyin tərəfindən kimyəvi silahlarla soyqırıma məruz qalması" mövzusunda, yaxşı yazarlara təqdimat keçiriləcəkdi. Əsəd Ərbil başda olmaqla türkmən və kürd şair və yazıçıları bizi də dəvət etdilər və biz konfransa getdik. Yazıçılar Birliyinin konfransında, mən cəhd etdim ki, ermənilərin 1992-ci ildə Azərbaycanda yaşayan türklərə, kürdlərə qarşı

lin 16-da Səlahəddin Universitetində 17 dövlətdən gələn qonaqların iştirak etdiyi konfransda mən Xocalı məsələsini qaldırmaq istədim. Bu zaman konfrans rəhbərliyi

rosundakı terror aktını əks etdirən şəkillər payladıq. Onlarda böyük maraq oyandı və dedilər ki, niyə Azərbaycan hökuməti və diasporası bu məlumatları bizlərə çatdırmır, bizimlə əlaqə saxlamır? Mən də onlardan xahiş etdim ki, siz də konfrans rəhbərliyinə deyiniz, Xocalı soyqırımını məsələsini gündəliyə salarsa, biz konfrans iştirakçılarına Xocalı məsələsini şərh edərək. Xaricdən gələn jurnalistlərlə yerli jurnalistlər gedib konfrans rəhbərliyindən xahiş etdilər və bu məsələnin gündəliyə qoyulmasının razılığını aldıq.

Konfrans qabağı biz Xocalı, Qarabağ, 20 yanvarla bağlı 400-dən artıq şəkil və məlumat payladıq. Ondan sonra mən Xocalı soyqırımını ilə bağlı, Azərbaycanla bağlı geniş çıxış etdim. Çıxışım böyük alqışlarla qarşılandı. Bundan sonra müxtəlif siyasi partiyalarla görüşdük və Azərbaycanın başına gətirilən hadisələri gündəmə gətirdik. Mən universitetin tarix və ədəbiyyat fakültəsində də müəllim və tələbələrle qarşısında seminar keçirdik, tarixi hadisələr, başımıza gələn bəlalər haqqında

müavini İbrahim bəylə görüşdük. O da dedi ki, Xocalı məsələsinin qaldırılması çox yaxşı oldu. Əgər burada Azərbaycan səfirliyi olarsa biz bu məsələni daha qabarıq şəkildə gündəmə gətirə bilərik. Beləliklə biz Azərbaycanla bağlı beş konfrans və seminar keçirdik. Türkmən Yazıçılar Birliyində, Türkmən Mədəniyyət Mərkəzində olduq, Molla Musa Bərzaninin məzarını ziyarət etdik". Tahir Süleyman onu da vurğuladı ki, "Diplomat" qəzetinin idarə heyəti adından İraqda Azərbaycan səfirliyinin açılması üçün ölkə prezidenti İlham Əliyev cənablarına iki dəfə müraciət ediblər, lakin Xarici İşlər nazirliyinin verdiyi cavab sabitliyin olmamasıdır.

Azərbaycanın İraqda səfirliyinin açılması haqqında 2010-cu il noyabrın 12-də prezident İlham Əliyevin sərəncamı var. Lakin nədənsə, bu sərəncam indiye qədər icra olunmayıb. Ermənistanın səfirliyi isə on illərdir İraqda fəaliyyət göstərir. Arzu edirik ki, yaxın zamanlarda Azərbaycanın da səfirliyi Kürdüstan bölgəsində fəaliyyət göstərsin.

Kimliyindən asılı olmayaraq, hər bir Azərbaycan vətəndaşı harada olmağından asılı olmayaraq faciələrimizi, ələlxüsüs Xocalı faciəsini dünya ictimaiyyətinə çatdırmalıdır!

Kürdüstan muxtariyyətində Azərbaycan söhbəti...

Xocalı faciəsi Ərbil şəhərində anıldı; müxbirimiz Şimali İraqdan yazır...

Azərbaycandan Şimali İraqın Kürdüstan muxtariyyətinin paytaxtı Ərbil şəhərinə gedən 5 nəfərlik nümayəndə heyəti artıq bu ölkəyə çatıb. Məlum olduğu kimi, "Diplomat" qəzetinin baş redaktoru Tahir Süleymanın təşəbbüsü ilə 5 nəfərlik nümayəndə heyəti Səlahəddin Universitetində keçiriləcək "Osmanlı imperiyası dövründə Yaxın Şərqdə ictimai-siyasi vəziyyət" mövzusunda konfransda iştirak etməyə dəvət olunublar.

Heyətdə təşkilatçıların dəvətini qəbul edən "Yeni Müsavat"ın əməkdaşı Emil Salamoğlu da var. Nümayəndə heyətinin Ərbildə yaşayan kürd və türkmən ziyalıları, eləcə də hökumət təmsilçiləri, ədiblərlə görüşləri

lar. Yalnız şübhələndikləri adamları saxlayırlar. Ərbil İraqın ən sabit bölgəsidir. Ona görə də başqa əyalətlərdən Ərbilə axın var. Şəhərdə tikinti bumu yaşanır. Hər yerdə binalar inşa edilir, parklar salınır. Türkiyə mətbuatının da yazdığı kimi, görünən budur ki, Ərbil gelişməkdə olan yüksək səviyyəli bir paytaxtdır.

Nümayəndə heyəti aprelin 14-də Ərbil şəhərində təşkil olunmuş Kürdüstan Yazıçılar Birliyinin tədbirində iştirak edib. Tahir Süleymanın təşəbbüsü ilə proqramda olmayan Xocalı faciəsi ilə bağlı mövzu gündəmə salınıb və çıxışçıların sırasında T.Süleyman Xocalı faciəsində ermənilərin başımıza gətirdiyi

fəlakətləri konfrans iştirakçılarının diqqətinə çatdırıb.

Türkmən Yazarlar Birliyinin sədri Əsəd Ərbil və İdarə Heyətinin üzvü Riyaz Dəmirçi də konfransda dəvət əsasında iştirak ediblər. Tədbirin əsas məqsədi Səddam Hüseyinin hakimiyyəti dövründə kütləvi qırğına məruz qalan hələbcələrə dair bədii əsər yazan ədiblərin mükafatlandırılması olub.

Konfransda ölkənin mədəniyyət naziri Doktor Kava Mahmud və Ərbil valisi Nevzad Hadi iştirak ediblər.

Mərasim Hələbcə və Xocalı qətləmi qurbanlarının bir

Xatın, nə də Sonqimidir. Xocalı faciəsi daha ağır və dözülməz olub. Bu ağır yaddaşımızdan heç vaxt silinə bilməz".

T.Süleyman Xocalı soyqırımında qətlə yetirilənlərin statistikasını açıqlayıb və vurğulayıb ki, bu dəhşətli faciə haqda bütün dünya məlumatlı olmalıdır: "Xocalıda 623 nəfər həlak olub, 8 ailə tam məhv edilib, 25 uşaq hər iki valideynini itirib. 230 uşaq bir valideynini itirib.

1275 nəfər əsir götürülüb. Xocalıya 5 milyard manat ziyan dəyib. İnsanlarımıza zülm olunub. Körpələr, yaşlılar, qadınlar amansızlıqla qətlə yetirilib.

nəzərdə tutulur.

Bu görüşlərdən əlavə, müxbirimiz Şimali İraqda ictimai-siyasi vəziyyət haqda reportajlar da hazırlayır. Reportajlarımızın bölgə ilə bağlı ilkin təəssüratları belədir:

"Şimali İraqın sərhəd qapısından şəhər mərkəzinə qədər yoxlanış məntəqələrində əli silahlı polisler şəhərə daxil olan hər kəsə nəzarət edir. Şəhərin giriş-çixışında hər bir maşın yoxlanılır, maşındakı şübhəli sərnişinlərin pasportlarına baxılır. Burada deyilir ki, polisler terrorçuları bir baxışdan tanıyır-

dəqiqəlik sükutla yad edilməsi ilə başlayıb. Hələbcə qətləmi ilə bağlı Ərbil valisi və başqa yetkililər çıxış ediblər.

Daha sonra Tahir Süleymana söz verilib. Azərbaycan mediasında birmənalı qarşılanmayan T.Süleyman "Yeni Müsavat" müxbirinin birbaşa müşahidəsi olan konfransda erməni faşistlərinin Xocalıda azərbaycanlıların başına gətirdiyi müsibətlərdən, vəhşiliklərdən söz açıb. Qeyd edib ki, illər keçdikcə bizi göynədəcək bu faciə xalqımızın yaddaşından silinməyəcək:

"Əksinə, xalqımıza daha dözümlü olmağa, erməni şovinizminə qarşı mətin mübarizə aparmağa səbəb olacaq. Xocalı faciəsi nə Hələbcə, nə

Nə yaxşı ki, Çingiz Mustafayev kimi oğullar həyatlarını təhlükəyə ataraq bu hadisələri çəkib bütün bəşəriyyətə çatdırıblar. Xocalı bizim sağalmaz yaramız, ana-bacılarımızın ah-nələsi, körpələrimizin göz yaşlarıdır". T.Süleymanın çıxışına görə konfrans iştirakçıları ayağa qalxaraq alqışlayıblar. Konfransdan sonra onlar Xocalı hadisəsinin Ş.İraq ictimaiyyətinə lazımı şəkildə çatdırılmamasından şikayətləniblər. Yekunda Ş.İraqın mədəniyyət naziri və Ərbil valisi Hələbcə mövzusunda yazan bədii əsərlərin qaliblərini mükafatlandırılıblar.

Emil SALAMOĞLU,
musavat.com
"Diplomat" qəzetinin
240-cı savından

Faciələrimizi yaşadaraq, erməni daşnaqlarının xislətini dünya ictimaiyyətinə çatdırmaq hər bir Azərbaycan vətəndaşının borcudur

Hər il imkan daxilində, Şimali İraqın Kürdüstan bölgəsinə gedir və orda yaşayan qardaşlarımız haqqında məlumat əldə edir və oxuculara çatdırırıq. Bu il də ermənilərin yalan soyqırım uydurmalarını və ermənilərin Azərbaycan xalqının başına gətirdikləri faciələri İraqda yaşayan media mənsublarına, yerli xalqa çatdırmaq üçün, bir neçə jurnalist dostumla Şimali İraqa getmək istəsək də, gedəcək jurnalistlərə viza əldə edə bilmədik. Mən iki iş adamı ilə gedəsi oldum.

Səhərə yaxın Erbil şəhərinə çatdıq, İŞİD-lə müharibələrinə baxmayaraq şəhərin hər yerində yeni çoxmərtəbəli tikililər gözə dəyirdi. Səhər ilk işimiz

erməni daşnaqları hələ 1897-ci ildə Türkiyənin Xanasor əyalətində bir gecədə 40 000 kürd və türk xalqını qətl etmişlər. Hörmətli qonaqlar, hörmətli konfrans iştirakçıları, babalarımızın erməni daşnaqları haqqında söylədiklərini və tarixən oxuduqlarımızı tarixi faktları sizə çatdırmaq istəyirəm. İstəyirəm bilirsiniz erməni daşnaqları özlərinin yazdıqları kimi 1897-ci ildən başlayaraq 1905-ci ildə, 1907-ci ildə, 1915-ci ildə, Türkiyənin və Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində kütləvi qətləymlər törətmişlər, olmanın müsibətlərini Azərbaycan, kürd və türk xalqına yaşatmışlar. 1934-cü ildə, 1937-ci ildə, 1947-ci ildə, 1948-ci ildə Azərbaycan və kürd xalqını doğma yurdların-

1992-ci ilin qarlı qış günü erməni daşnaqlarının və rus

nəqədər çətin olsa da, sizlərə bu olayı anlatmaq bir o qədər

-“Sandi Tayms” qəzeti (London) 1 mart 1992-ci il

ordusunun birləşmələri xalqımıza qarşı törətdikləri

zəruridir. Bu qanlı faciə nəticəsində 623 nəfər vəhşicəsinə qətl edilmiş, 8- aile tamamilə yer üzündən silinmiş, 25- uşaq hər iki valideyini itirmiş, 230- uşaq isə valideyinlərindən birini itirmiş, 487- nəfər yaralanmışdır. Onlardan 76-nəfəri uşaqdır. 1275 nəfər əsr götürülmüşdür, 250 nəfər isə itgin düşmüşdür. 01.04. 1992-ci il tarixinə olan məlumata görə Xocalıya 5 milyard manat məbləğində ziyan dəymişdir.

O dövürki SSRİ rəhbərliyi bu faciəni gizlətməyə çalışsa da, hadisələrin şahidi olan xarici jurnalistlər, belə bir faciənin tarixdə olmadığını bildirərək belə yazırdılar: “Krua Eveneman” jurnalı (Paris) 25-mart 1992-ci il-Ermənilər Xocalıya hücum

erməni əsgərləri minlərlə ailəni mehv etmişlər.

-“Faynensşl Tayms” qəzeti (London) 9 mart 1992-ci-Ermənilər Ağdama tərəf gedən dinc əhalini güllələmişlər. Azərbaycanlılar 200 nəfərə qədər cəsəd saymışlar.

Bu barədə yüzlərlə qəzet-jurnal yazsada, təəssüflər olsun ki, burdakı soydaşlarımız, dindaşlarımız Azərbaycan xalqının başına gələn faciələrdən xəbərsizdir. Güman edirəm ki, bundan belə əlaqələrimiz yaranacaq, biri birimizin ictimai-siyasi durumundan xəbərdar olacaq və lazımı məlumatları zamanında dünya ictimaiyyətinə çatdıracağıq.

Bizə vaxt ayırdığınız üçün, Kürdüstan rəhbərliyinə və konfrans iştirakçılarına təşəkkür edirəm. Selaheddin Universitetinin tarix və ədəbiyyat fakültəsində seminar və Universitetin müəllim heyəti qarşısında bu mövzuda konfrans keçirdik.

Mənə elə gəlir ki, Respublikamızın inkişafını təbliğ etmək, eləcə də faciələrimizi yaşadaraq, erməni daşnaqlarının xislətini dünya ictimaiyyətinə çatdırmaq hər bir Azərbaycan vətəndaşının mənəvi borcudur.

Tahir Süleyman
Azərbaycan Kürdləri İctimai Birliyinin sədri,
“Diplomat” qəzetinin baş redaktoru

Kürdüstan Parlamentinin ziyarəti ilə başladı. Bizi Parlamentin çoxdan tanıdığım sədr müavini Cəfər Heminki qəbul etdi. Biz Xocalı Soyqırımının Kürdüstan Parlamentinin gündəminə salınmasını və tanınmasını istədik. Lakin Cəfər bəy Azərbaycanın İraqla, eləcə də Kürdüstan bölgəsi ilə heç bir siyasi əlaqəsi olmadığını və bu məsələnin fərdi şəkildə deyil dövlət səviyyəsində qoymaq lazım olduğunu bildirdi və dedi:

“Biz sizə imkan yaradarıq ki, media mənsubları qarşısında, Universitetlərdə konfranslar keçirəsiniz və istəyinizi bu vasitə ilə xalqa, ictimaiyyətə çatdırasınız”.

Aprelin 22-də beş ulduzlu “Şiraton” mehmanxanasında “Kürdüstan” qəzetinin 117-ci il dönümü münasibəti ilə konfrans keçirildi, biz də dəvətli idik. Mənə də söz verildi, mən də “Kürdüstan” qəzetinin tarixindən, xidmətindən danışaraq media iştirakçılarına Azərbaycanımız haqqında məlumat verdim. Ermənilərin aprelin 24-də keçirəcəyi yalan soyqırımı qarşı olan tarixi faktları qoyaraq bildirdim ki,

dan var yoxlarını əllərindən alıb sürgün etmişdilər. Və

sonda 1989-cu ildə Qarabağ məsələsi ilə bağlı, Qərbi Azərbaycandan yeni indiki Ermənistan azərbaycanlıları və müsəlman kürdlərini zorla evlərini, mülklərini əlindən alıb qovmuşdular. Hətta körpə uşaqları dəmir borulara dolduraraq boruların ağzını qaynaqlamışlar. Bu gün sizlərə məlum olmayan bir qətləymlər haqqında məlumat vermək istəyirəm, Xocalı Qətləyimi haqqında

erməni daşnaqlarının və rus ordusunun birləşmələri xalqımıza qarşı törətdikləri zəruridir. Bu qanlı faciə nəticəsində 623 nəfər vəhşicəsinə qətl edilmiş, 8- aile tamamilə yer üzündən silinmiş, 25- uşaq hər iki valideyini itirmiş, 230- uşaq isə valideyinlərindən birini itirmiş, 487- nəfər yaralanmışdır. Onlardan 76-nəfəri uşaqdır. 1275 nəfər əsr götürülmüşdür, 250 nəfər isə itgin düşmüşdür. 01.04. 1992-ci il tarixinə olan məlumata görə Xocalıya 5 milyard manat məbləğində ziyan dəymişdir.

Xocalı qətləyimi XX -əsrde törədilən ən dəhşətli faciədir. Xocalı faciəsi daha ağır, daha dözülməz olmuşdur. 26 fevral

qətləymlər heç zaman xalqımızın yaddaşından silin-

məyəcək. Cənablar və xanımlar bu qanlı faciə haqqında danışmaq mənim üçün

etmişlər. Bütün dünya eybəcər hala salınmış meyidlərin şahidi oldu.

(Əvvəli ötən sayımızda)

Səhərişi gün Paşa bəyin dəstəsindən səkkiz nəfər seçmə cavan atlanaraq Dəduq kəndinə tərəf çapdılar. Dəduq kəndinin ətrafında yerləşən dörd ev çox əmin və möhkəm yerdə durmuşdu. Ona görə də burada çoxlu erməni məskən salmışdı. Müsəlmanlar ermənilərin bu evlərdə tutduğu möhkəm mövqeyi dağıtmaq üçün hündür bir yerə çıxaraq oradan bu evləri gülləbaran etməyə başladılar. Onlar dörd-beş nəfər erməniyə qətlə yetirdikdən sonra evdəkilər qaçmağa başladılar. Müsəlmanlar qaçanları təqib edərək atəşə tutdular. Onlardan bir neçəsini öldürdülər, bir neçəsini də yaraladılar. Sonra evlərə qayıdıb orada olan əşyaları qənimət kimi götürdülər, erməniləri isə əsir kimi apardılar.

Ə L A V Ə: Molla Əhmədli kəndinə xəbər gəldi ki, ermənilər toplaşaraq Quşçu müsəlman kəndinə hücum edərək oranı mühasirəyə alıblar. Molla Əhmədli cavanları dərhal atlanaraq Quşçu kəndinə tərəf çapdılar. Onlar kəndə yaxınlaşarkən gördülər ki, ermənilər Quşçunu mühasirəyə alıblar. Müsəlmanlar kəndin içindən, ermənilər isə çölündən atışdılar. Kənddə döyüşçülər az olduğuna görə az

Mir Möhsün Nəvvab

hazır vəziyyətdədir. Generalın əmri ilə həmin toplara lazımı miqdardan artıq barıt

ƏLAVƏ: Əhalidən silahların toplanması ilə əlaqədar zilhiccənin 19-da general öz dəstəsi ilə Xankəndinə gəldi. Generalın göstərişi ilə erməni-müsəlman ədavətini qızıqırdığına və ermənilərə gizli silah verdiyinə görə Xankəndində iki dövlətli erməni evlərinə dinamit qoyub partlatdılar. General həmin evlərdə olan topları da götürüb, dəstəsi ilə Malıbəyli kəndinə getdilər. General orada camaata ərz etdi ki, biz silahları yığmaq üçün Dağdağan və Harov kəndlərinə getmək istəyirik. Sizlərdən bizə bir neçə bələdçi lazımdır. Cavanlar ərz etdilər ki, sənin qulluğunda bir neçə nəfər yox, lap yüz nəfər hazır dayana bilər və hara desəniz gedə bilər, lakin bizim tufəngimiz yoxdur. Generalın göstərişi ilə on nəfər cavana 10 ədəd tufəng verildi və onlar generalın dəstəsi ilə Harov kəndinə tərəf yola düşdülər. Kazaklar Harov kəndinə çatan kimi onu mühasirəyə alaraq evləri axtarmağa başladılar. Ermənilərin tufənglərini torpağa basdırmaq istədiyini gören kazaklar silahı onların əlindən aldılar. Kazaklarla kobud rəftar edən ermənilərin birini güllə ilə vurub öldürdülər. Sonra isə onun evini axtarmağa başladılar. Onun evindən Malıbəyli kəndinin əhalisinə məxsus olan

əsasən bu şəxslər erməni və müsəlman vilayətlərindən kənar bir

yerə sürgün edilməlidir. Amma Allahın köməyi ilə bu üç müsəlman hərəsi bir vasitə ilə xilas oldular. Erməniləri isə dörd min manat alıb zəmanətlə azad etdilər.

Zilhiccə ayının 28-də Nikolay Zəki oğlu adlı bir erməni müsəlman bazarına gələrək xahiş edir ki, mənə müsəlman məhəlləsində bir dükən və bir ev icarəyə verin. Çünki erməni qımdatları bizim məhəllədə mənimlə düz dolanmırlar, hər ay gəlirlər ki, qımdat pulu verin. Alış-veriş olmayan bir şəhərdə və böyük bir külfət saxlayan adam həm divan pulunu, həm də qımdat pulunu necə versin? Bu gündə olan tək mən deyiləm.

Nikolayın bu hərəkətlərinə görə qımdatları onu öldürmək üçün fürsət axtarırdı. Axır bir gün səhər tezdən Nikolay dükənini açarkən qımdatlardan dörd nəfər gəlib onu çağırıdılar. Nikolay dükənini qıfılı da əlində meydana qımdatların yanına gəlir. Dörd nəfər qımdat ermənilərin gözü qarşısında onu araya alaraq yeddi güllə vururlar. Nikolay yığılıb canını tapşırdı. Deyilənə görə qımdatları onun başını kəsib özləri ilə aparmışlar. Bu hadisənin şahidi olan ermənilərdən heç biri cürət edib qımdatları

1905-06-cı illərdə erməni-müsəlman davasında kürd xalqının rolu

qalmışdı ki, ermənilər qələbə çalsınlar. Elə bu zaman Molla Əhmədli kəndindən gələn atlılar erməniləri arxadan mühasirə edərək «Ya Əli!» nəyəsi çəkib hər tərəfdən onların üstünə güllə yağdırmağa başladılar. Quşçu kəndinin döyüşçüləri «Ya Əli!» nəyəsi çəkib erməniləri araya aldılar. Ermənilər vəziyyəti belə görüb onların arasına çəşmə düşdü. Beləliklə də, onlar yavaş-yavaş qaçmağa başladılar. Müsəlmanlar onları güllə və xəncərlə vurub öldürdülər. Bu vuruşmada əlli nəfər erməni öldürüldü, bir qismi isə yaralandı. Qalanları isə qaçıb canlarını qurtardılar. Molla Əhmədli kəndindən olan cavanlar öldürülmüş ermənilərin tufəng və patronlaşlarını toplayıb Quşçu kəndinin döyüşçülərinə verdilər. Onlar kənd əhlinə təskinlik verib geri qayıtdılar. Yolda onlar ümumi sayı 700 baş qoyun olan ermənilərə məxsus sürüyə rast gəldilər. Molla Əhmədli cavanları bu qoyun sürülərini qabaqlarına qatıb kəndlərinə gətirdilər.

Ə L A V Ə: Başqa bir yerdə, yəni Hacısamli və Piçanlı kürdləri toplaşaraq Gorusun Xənəzək kəndinə hücum etdilər. Ermənilərin qabaqcadan gördükləri tədərükünün çox olmasına baxmayaraq, müsəlmanların bu qəfil hücumundan kaxaraq bilmədilər nə etsinlər. Müsəlmanlar onların çəşməliyindən istifadə edərək bir tərəfdən kəndin evlərinə od vurmağa başladılar. Beləliklə, onlar 20 evi yandırdılar. Evlərin alovu və müsəlmanların nəyələri göylərə yüksəlirdi. Ermənilər bu hücumun qarşısında davam gətirə bilməyib qaçmağa başladılar. Beləliklə, Xənəzək kəndində 20 nəfər erməni öldürüldü. Müsəlmanlar əldə etdikləri qənimətləri özləri ilə kəndə gətirdilər.

ƏLAVƏ: Bu günlərdə generala xəbər verdilər ki, erməni tayfası bir neçə səngər düzəldərək onların hər birində bir və ya iki böyük top gizlədiblər ki, dava zamanı müsəlmanlara və ya ruslara qarşı istifadə etsinlər. Generalın əmri ilə həmin topların bir neçəsi əldə edilib generalın yanına gətirildi. Gördülər ki, toplar atəşə tamam

doldurub od vurdular. Top elə açıldı ki, sanki onun gurultusundan yer titrədi. Bununla da iyirmiye yaxın olan həmin topların lülələri bir neçə yerdən partlayaraq yararsız hala düşdü. Həmin toplar dövlətə məxsus olan köhnə silahlardan idi. Yeni növ toplar gətirildiyinə görə həmin köhnə topların istifadəsi orduda ləğv olundu və hərbi hissələrin hesabından silindi. Həmin topların bir neçəsini Əmrəmov alib balkon sütunu elədi, qalanları dururdu. Ermənilər onları götürüb müsəlmanlara qarşı istifadə etmək üçün hazır vəziyyətdə saxlayırdılar. Hətta sütun yerinə qoyulmuş topları da çıxarıb yararlı vəziyyətə salmışdılar və həmin topları müsəlmanlara qarşı istifadə etmək üçün bir bəhanə axtarırdılar. Girvəgələrin qulplarını sındıraraq topdan atmaq üçün hazırlamışdılar. Birinci davada həmin toplardan bir neçə dəfə atəş açdılar. Lakin top necə atıldısa, atanlardan bir neçə nəfəri yaralandı. Generalın əmri ilə həmin topların əksəriyyəti yararsız hala gətirilsə də, hələ bir neçəsi ermənilərdə qalmışdı.

Ə L A V Ə: Fərəcan adlı müsəlman kəndində əlyanlılar bir neçə quyuda buğda basdırmışdılar. Bu günlərdə xəbər gəldi ki, əlyanlıların quyularda tədərük etdikləri buğdaların yerini öyrənmiş ermənilər bu məhsulu ələ keçirmək üçün toplaşaraq Fərəcan kəndinin üstünə hücum çəkiblər. Ermənilər quyular yerləşən sahəni ələ keçirdikdən sonra quyuları açıb buğdanı çuvallara doldurarkən əlyanlılar xəbər tutub tez atlanaraq gəlib erməniləri mühasirəyə almışlar. Əlyanlılar iyirmi nəfərdən ibarət olan erməni dəstəsini gülləyə tutarkən onlar qorxuya düşüb yaxındakı dəyirmanla qaçdılar. Ermənilər dəyirmanında Əhməd adlı bir oğlanı da öldürmüşdülər. Ermənilər dəyirmanında hiylə ilə daha bir müsəlmanı öldürdülər. Bundan qəzəblənən müsəlmanlar dəyirmanın o biri tərəfindən qaçmaq istəyərkən əlyanlılar ermənilərin on yeddisini öldürdülər. Ermənilərdən biri qaçıb dəyirmanın donuzluğuna girmişdi. Onu da çıxarıb qətlə yetirdilər.

neçə ədəd araba təkərləri tapdılar. Tərtib olunmuş akt əsasında vaxtı ilə qarət edilmiş həmin təkərlər kazaklar tərəfindən müsadirə edildi.

Harov kəndində əməliyyat başa çatdırıldıqdan sonra general öz dəstəsi ilə

köçəri müsəlman kəndinə tərəf getdilər. Vağzal yolu ilə gedən 2-3 faytonun axtarılması haqqında general əmr verdi. Bu faytonların hər birində 4-5 ədəd beşaçılan tufəng, xeyli patron və bir neçə tapança tapdılar. Generalın əmri ilə həmin silahlar müsadirə edilib, sahibləri isə üç günlükünə həbsə alındılar. Sonra onların hər birindən yüz manat cərimə aldıqdan sonra azad etdilər. Zilhiccə ayının

20-də divanın hökmü əsasında ermənilərdən iki nəfəri (Gerasim Şahnəzərov və Xaçatur Bahadurovu), müsəlmanlardan isə üç nəfəri (uçitel Ağa Mirhaşım bəyi, Cəfər bəy Vəzirzadəni və bir də Ağa Məhəmmədcəfər Muxtarzadəni) həbs etdilər. Divanın hökmünə

bir söz deyə bilməmişdir. Bununla da Nikolayın bir dam külfəti başsız qaldı.

Ə L A V Ə: Bu günlərdə general və kazaklar bir topla Ağdama gəlmişdi. General ağacdən tikilmiş bir evdən şübhələndiyinə görə onu topla dağıtmaq üçün kazaklara əmr etdi. Kazaklar bu evə topdan atəş açdılar. Topun mərmisi evin bir tərəfindən dəyib, o biri tərəfindən çıxdı. Bu zaman Qala əhlindən olan Abbas adlı bir nəfər generalın yanına gələrək ərz etdi ki, ağa bu mənim evimdir, nə üçün dağıdırınız? Özüm də Qala əhlindənəm. Mənim təqsirim nədir ki, evimi dağıdıb, məni bədbəxt edirsiniz? Generalın əmri ilə ev təftiş edildikdən və bazar əhlindən sorğu aparıldıqdan sonra aydın oldu ki, evdə şübhəli heç nə, yəni silah-sursat olmayıb. Ev isə həqiqətən qalalı Abbasa məxsus imiş. General bundan sonra peşmançılıq izhar edib, oranın hakiminə buyurdu ki, bazar əhlindən yüz manat pul

yığıb sahibinə versin. O günün sabahısı iki erməni iki araba buğda alıb aparırlarmış. Gülablı əhli ermənilərin buğda apardıqlarını eşidən kimi yığışib onların üstünə gedirlər. Neçə gün əvvəl ermənilər Gülablı kəndini tarmar edib neçə adamlarını qırdıqlarına görə kənd sakinləri həmin buğda apararıq erməniyəni öldürdülər.

ƏLAVƏ: 1324-cü il məhərrəm ayının 23-də Sisyan kürdlərinə xəbər gəldi ki, Ağadil kəndində yaşayan müsəlmanlar qəflətən 800-ə yaxın erməni silahlılarının hücumuna məruz qalıblar.

Kəndin müsəlmanları silahlanıb «Ya Əli!» nəyəsi çəkərək ermənilərin qarşısına çıxırlar. Müsəlmanlara gələn kömək erməniləri kaxıdırıb pərə-pərə etdi. Bir neçə saatın içində 400-ə qədər erməni silahlısı öldürülmüş, qalanları isə qaçıb canlarını qurtarmışlar. Öldürülmüş ermənilərin silah və sursatlarını toplayıb ehtiyacı olan müsəlmanlar arasında bölüşdürdülər.

(Ardı var)

Büyük Kürt göçünün üzerinden 33 yıl geçti

Saddam Hüseyin liderliğindeki Baas rejiminin saldırılarından kaçarak Rojhilat ve Türkiye sınırına göç etmek zorunda kalan 31 Mart 1991 tarihindeki büyük Kürt göçünün üzerinden 33 yıl geçti.

Kürdistan Bölgesi'nden 5 Mart 1991 Raperin'inin ardından aralarında Kerkük'ün de olduğu Kürdistan bölgelerinin çoğu özgürleştirilmişti. Ancak 27 Mart 1991'de Irak Ordusu karadan ve havadan büyük bir saldırı başlatarak, çocuk, kadın, yaşlı, genç demeden sivilleri bir kez daha katletmeye başladı. Aynı gün Kerkük, ayın 31'inde ise Erbil işgal edildi.

Ardından Güney Kürdistan halkının büyük göçü başladı ve yüz binlerce kişi Doğu Kürdistan (Rojhilat) ve Türkiye sınırlarını geçti.

Güney Kürdistan'da 1991 yılında bir milyonun üzerinde insan korunaklı bir barınak bulmak için yollara düştü. Özellikle o dönem Hakkari ve Şırnak sınırında çekilen görüntülerde Kürt halkının çaresizliği gözlemlenirdi. Zira Türk yetkililer ilk başta Kürt göçzedelere sınırları açmamakta diretiyordu. Sınırdaki bekleyen askerler halkın geçişine izin vermiyordu. Uluslararası baskıların artmasıyla Türk yetkililer halkın sınırdan geçişine izin verdi.

Yaklaşık bir buçuk milyon Kürt Enfal soykırımının tekrarlanacağı korkusuyla sınırlara yığıldı. Kısa bir süre içerisinde sınırda kamplar inşa edilmeye başlandı. Birleşmiş Milletler (BM) Yüksek Komisyonu'nun verilerine göre, 750 bin insan Doğu Kürdistan sınırına, 280 bin insan Hakkari ve Şırnak sınırına ulaştı,

ayrıca 300 bin insanda Güney Kürdistan sınırları içerisinde göç etmek zorunda kalmıştı.

Sınırlarını göçzedelere daha erken açan İran yönetimine karşılık Türk yönetimi ilk önce sınırlarını açmakta direttiyse de uluslararası baskılar ve mali yardım karşılığında sınırlarını açmıştı.

Çadır, su ve gıdanın bulunmadığı göçte en büyük acıyı çocuk ve yaşlılar çekiyordu. Tıbbi desteğin olmamasından dolayı binlerce çocuk ve yaşlı Kürt, soğuk ve açlık nedeniyle yaşamını yitirdi.

Bir çok göçzede Baas rejiminin helikopterlerinden açılan ateşte şehit edildi. Çoğunluğu çocuk olan bir çok kişi de İran-İrak savaşı döneminde sınırlara döşenen mayınlara basarak ya şehit oldu ya da yaralanarak engelli bir insan oldu.

İlaç ve gıda eksikliği nedeniyle çocuklar ishal, enfeksiyon, gıda yetersizliği ve bir çok farklı hastalığa yakalandı. ABD Dışişleri Bakanlığı

ve uluslararası insan hakları derneklerinin raporlarına göre Hakkari ve Şırnak sınırında günlük 500 ile 1000 kişi arasında hayatını kaybediyordu.

Aynı şekilde Doğu Kürdistan sınırında da her gün onlarca kişi hayatını kaybediyordu. Uluslararası ajanslar Kürtlerin içinde bulunduğu ağır insanlık şartlarını dünyaya ulaştırmasıyla dünyanın Kürtlere ilgisi artmaya başladı.

İnsan hakları dernekleri geçici kamplara ilaç ve gıda yardımında bulunmaya başladı. Ancak buna rağmen Kürtler uzun süre Rojhilat ve Kürt illerindeki kamplarda kaldı.

BM uçuşa yasak bölge ilan etti

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Fransa ve Belçika'nın talebi üzerine 5 Nisan 1991 tarihinde Güney Kürdistan'da oluşturulacak güvenli bölge ile Kürtlerin Irak ordusunun saldırılarından korunması, insani yardımların ulaştırılması ve göç edenlerin eski yerlerine dönmelerinin sağlanmasına karar

verdi.

688 sayılı BMGK kararı ile Baas rejimi güçlerinin 36'ncı paralel'in kuzeyine geçişleri yasaklanarak, bu bölgede uçuşa yasak bir alan oluşturuldu. Bu karar ile BM, 1925 yılında Milletler Cemiyeti'nin Musul meselesi ile aldığı karardan sonra ilk kez Kürtleri tanıma ve korumaya dönük bir kararı verdi.

Oluşturulan uçuşa yasak bölge ile bir nevi Kürdistan Bölgesi facto olarak özerk bir bölge oldu.

Raperin Kürdistan'daki siyasi cephede de birliğe yol açtı. 1991 yılının Aralık ayında Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) ve Kürdistan Yurtseverler Birliği (YNK) öncülüğündeki Kürdistan Cephesi, Kürdistan Bölgesi'nde bir parlamento seçimi yapılmasına karar verdi.

7 Temmuz 1992'de bakanlar kurulunun oluşturulmasının ardından Kürdistan Parlamentosu 4 Ekim 1992'de Kürdistan'ı Irak'ın içinde federal bir yönetim olarak ilan etti.

Bu federal yönetim 2003 yılında ABD'nin Irak'ta Saddam rejimini devirmesine kadar uzanan yaklaşık 10 yıl boyunca Saddam'ın ekonomik ve siyasi baskılarına direnerek işleyişini devam ettirdi.

Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi'nin 5 Nisan 1991 tarih ve 688 no'lu kararında ilk defa Kürt ulusunun ismi, baskı ve zulme uğrayan bir ulus olarak BM belgelerinde yer edinecekti.

91 göçünden sonraki süreçte Kürt ulusunun dünya nezdinde tanınırlığı arttı. Bu tanınırlık, sonraki 12 yıl boyunca uçuşa yasak bölge ilanı ile Kürtlerin özerk bir şekilde kendi kendilerini yönetmelerini getirdi.

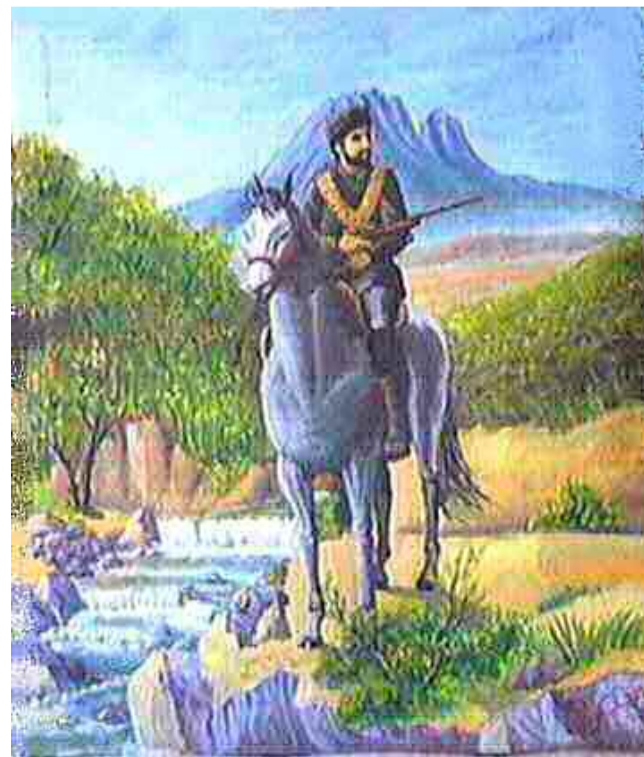
Xudu Məmmədovun axtardığı, ermənilərə qan udduran laçınlı Çal Aslan

Düzü əslən Laçınlı olan bu tarixi qəhrəman Çal Aslan haqqında eşitməmişdim. Və bu günə kimi də heç bir məlumatım da yox idi. Amma Qarabağın Çal Aslan adlı igid və qəhrəman oğlu olub. Bəs Çal Aslan kimdir? Bununla bağlı paytaxta çıxıb sorğu apardım. Heç kəs bu qəhrəmanı tanımadı. Amma əslən laçınlı olan bir gənc başını bulayıb dedi ki, belə bir ad eşitməmişəm. Amma kimliyi haqqında heç nə bilmirəm. Öz-özümə düşündüm:

Bəlkə taksi sürücülərinə müraciət edim? Çünki sürücülər daha çox əhali ilə sıx təmasda olur, qəzet-jurnal oxuyurlar. Taksi sürücülərindən biri gülə-gülə dedi: "Sizi nə maraqlandırır?" jurnalist olduğumu ona dedikdə o, belə cavab verdi: Çal Aslan mənim babam olub. Sürücünün adı Məhəmməd Piriyyəv idi. M.Piriyyəv bildirdi ki, əslən laçınlı olsalar da, Ağdamda doğulub, boya-başa çatıb: "Çal Aslan Laçın rayonunun Kürdhacı kəndində doğulub, Soltan bəyin əmisi oğludur. Bölgələrdə, eləcə də camaat arasında adıçəkilən bu tarixi şəxsiyyət haqqında o qədər də məlumat yoxdur. Çal Aslan elə aslan kimi kişi olub. Cəngavər, qorxmaz, dizi bükülməz bir igid olub. Onun gülləsindən quş da ötə bilməzdi. Çal Aslanın adı gələndə yağlı düşmənlər zağ-zağ əsərdi. Azərbaycan xalqı Soltan bəyi daha geniş tanıyır. Amma Çal Aslan ondan da qoçaq olub. Elə Soltan bəy kimi ağıllı adam olub. Bir sözlə, Çal Aslan soltan bəyin sərkərdəsi idi".

M.Piriyyəv onu da dedi ki, babası haqqında elə dərin məlumatı olmayıb: "Allah rəhmət eləsin akademik Xudu Məmmədova, bir gün Xudu müəllim doğulduğu doğma kəndi olan Mərziliyə gəlir və söhbət Çal Aslandan düşəndə o deyir ki, ə, görün Çal Aslanın burda qohumlarından kimi var, onu mənimlə görüşdürün. Çünki o igid haqqında sənəm doludur. Nə qədər sağam, qoy bu məlumatları onun qohumlarına çatdırım. Onda çox kiçik idim. Ağılım elə sən deyən kəsmirdi. Amma babam haqqında Xudu müəllimin dediklərindən bir-iki kəlmə qalıb. 1918-ci ildə Andranik Gürcüstana getmək üçün Paşa bəydən yol istəyir və bunun müqabilində ona bir qatır yükü qızıl vəd edir. Paşa bəy Çal Aslanla Soltan bəyi yanına dəvət edib bu haqda

onların fikirlərini öyrənir. Bu dəmdə Çal Aslan belə cavab verir ki, biz görək Şuşa qubernatoru Xosrov bəyin yanına gedək və ona bu haqda məlumat verək. Çal Aslanla Soltan bəy Şuşaya

Xosrov bəyin yanına gedib bu haqda ona məlumat verirlər ki, Andranik böyük qoşunla üstümüzə gəlir. Xosrov bəy çox uzaqgörən və ağıllı adam olub. O, Çal Aslanın sözündən tutur və bir az fikirləşib deyir - "Aslan, əmioğlu fikirin nədir?" Çal Aslan Xosrov bəyə belə cavab verir ki, düşmənlə yol vermək olmaz. Amma Andranik bizə bir qatır yükü qızıl vəd edib deyir ki, siz yer verin mən qoşunlarımla birgə Gürcüstana keçirəm. Xosrov

bəy Çal Aslanla sözləyir ki, sən üz-gözündən sərkərdəlik yağır, bir sərkərdə kimi bu haqda nə fikirləşirsən? O belə cavab verir ki, Andranikə bildirəcəyik ki, camaat başa düşməsin deyə topları sökün, onu qatırlara yükləyin və sizə onda yol verəcəyik. Bu təklif Xosrov bəyin çox xoşuna gəlir və sağ əlini Çal Aslanın kürəyinə vurub deyir ki, əmioğlu sən əsl sərkərdəsən və mənim sualına da sərkərdə kimi cavab verdin. Belə də olur. Bu siyasətlə Zabux çayında 3 gün qanlı döyüş gedir. Çal Aslan öz dəstəsi ilə 40 min erməni silahlılarını məhv edir".

Müsahibin onu da söylədi ki, 11-ci qızıl ordu Azərbaycana gələndən sonra bolşeviklərin əlinə keçməsin deyə Soltan bəy Çal Aslanla təklif edir ki, artıq Azərbaycan sovet ordusunun əlində olduğundan onunla Türkiyəyə getsin: "Çal Aslan etiraz edib deyir ki, kişi də vətəninə düşmənlər əlində qoyub gedərmiz? Qürbətdə yaşamaqdansa və yad məzarın olmaqdansa vətəndə qalmaq daha yaxşıdır. Çal Aslan qucaqlaşdı, öpüşüb ayrılan zaman Soltan bəy dərinəndən ah çəkib belə bir bayatı söyləyir:

*Əziziyəm, dolan gözüm,
Dol gözüm, dolan gözüm.
Gedərsən qayıtmazsan
Vətəni dolan gözüm.
Çal Aslansa belə cavab verir:
Xoruz keçdi, çağırır
Vədə keçdi, çağırır
Başım cəllad əlində,
Dilim dostu çağırır.*

Hətta deyilənə görə orda hər iki qəhrəman düşmənlər əlinə keçməsin deyə bir-birlərinə güllə də atmaq istəyirmişlər. Amma Soltan bəy uzaqgörənlik edib Çal Aslanla deyir ki, özümüzü öldürə bilirikamma arvad-uşağı fikirləşmək lazımdır. Düşmənlər çoxdur. Soltan bəy ailəsini Çal Aslanla tapşırıb Türkiyəyə gedir. Bolşeviklər Çal Aslanı tutub Qazaxıstana sürgün edir. Sürgündə onun iki gözü də tutulur və axırda gəlib vətəndə ölürlər. M.Piriyyəv onu da vurğuladı ki, Çal Aslanın nəticəsi Fazil Mehtiyev də Azərbaycanın milli qəhrəmanıdır.

Rəşad Xaçınçaylı

Zəngəzurun Hacısamlı camaatı

XVIII yüzilin ikinci yarısında Qaraçorlu mahalında bir neçə tayfa icması və kənd camaatı cəmlənmişdi. Ən böyük icmalardan biri Hacısamlı camaatı idi.

Camaat öz adını Hacı Sam Şadıldan alıb. Bəzi qaynaqlara görə, Hacı Sam Xorasanda ömür-gün sürüb. Hacı Samın Hüsən adlı oğlu vardı. Hüsən Xorasanda, Məşhəd dövrəbə-

sonra Qaraçənli tayfası bu yurdda məskunlaşmışdı. Qaraçənliyərin ilk düşərgəsi Bazardüzü idi.

Hacısamlı camaatı Qarabağ xanlığının siyasi yaşamında mühüm rol oynayırdı. Rus-İran savaşlarında fəal iştirak etmişdi. Gah ruslara, gah da iranlılara kömək etmişdi. Hacısamlıların Qacar ordusuna köməyi haqqında tarixçi Mirzə Yusif Qarabaği

Xudaverdinin (Tanrıverdi, Məmməd), Qələndər (Allahverdi, İmamverdi, Şahverdi) uşaqları dövrən keçirirdilər.

1827-ci ildə Hacısamlı camaatının bir bölüyünün başçısı Həsən Qələndər oğlu idi. Onun yanında əslən Dilağardalı Məmmədqasım Xələf oğlu (1787-?), arvadı Nisə, oğlu Allahverdi və qızı Güllü ilə olurdu.

Hacısamlı camaatı bir neçə tayfadan ibarət idi. Bu tayfalar: qasımuşağı, qarabayramlı, əhməduşağı, qaraçənli... Hacısamlı camaatı Gəvənli, Babadünlü, Babadün, Qaraçənli-Alaqağa, Qaraçənli-Kümbəzli, Qasımuşağı (Kürdhacı), Əhməduşağı (Rəsullu), Namlı (Lələbağırılı), Qarabayramlı, Ərdəşova, Pircahan, Piçəniz, Vağazın və Şəlvə adlı kəndlərdən ibarət idi. Qasımuşağı tayfası Kürdhacı, Şamkənd, Birinci Çorman, İkinci Çorman, Ələkçi, Bozdoğan, Piçəniz, Bülövlük şenliklərini salmışdılar. Qarabayramlı tayfası Şəlvə, Qabaqtərə-Daşlı, Kalafalıq-Daşlı, Canıbəyli, Narişlar, Vəlibəyli, Budaqdərə, İmanlar, Hacıxanlar, Qovuşuq, Dambulaq-Seyidlər, Kaha, Pircahan, Alpout, Qoşasu, Alıqulular kəndlərini yaratmışdılar. Əhməduşağı tayfası Hətəmlər, Muncuqlu-Rəsullu, Korcabulaq, Taxtazavod yaşayış məntəqələrini bina etmişlər. Qaraçənli tayfası

rovla ailə qurmuşdu. Davud ağa adlı oğlu, Mariya xanım adlı qızı vardı. Davud ağa Həsən bəy oğlu 1864-cü ildə Tiflis şəhərində doğulmuşdu. Əhməd xan həm dini, həm də hökumət qaydası ilə onu varisliyə götürmüşdü. Şuşada yaşayırdı. Əhməd xanın ona ayırdığı mülkü idarə edirdi. Sonra Sankt-Peterburq şəhərinə köçdü. Milis praporşiki rütbəsi vardı. Davud ağa 14 yanvar 1890-cı ildə vəfat edib. Davud ağa Natalya İosifovna Boyko adlı xristian qızla evlənmişdi. Övladı olmadı. Mariya xanım Tiflis şəhərində dünyaya gəlmişdi. Böyüyəndən sonra xristianlığı qəbul edib (Mariya Aleksandrovna) polkovnik Fon-Kruzenşternlə həyat qurmuşdu. Hacı camaatının torpaqlarının vergisini Natalya Boyko və Fon-Kruzenştern toplayırdı. Hacısamlı mahalı XIX yüzildə Alxaslı, Vağazın, Kalafalıq, Bozgüney, Ağcayazı, Ardıclı, Nurəddin, Fərraş, Korcabulaq, 1-ci Tığıq, 2-ci Tığıq, Qorçu, Zağaaltı, Oğuldərə, Qoşasu, Alpout, Bülövlük, Daşlı, Vəlibəyli, Narişlar, Hətəmlər, Kaha, Kürdhacı, Ərikli, Hacısamlı, Piçəniz, Xaçınyalı, Güləbird, Pircahan, Əliqulu, Qaraçənli, Təzəkənd, Ərdəşevə, Haqnəzər, Qozlu, Fingə, Bülöldüz, I İpək, Ayıbazarı, Hoçaz, Şamkənd, Köhnə Çorman, Bozdoğan, Ələkçi, Nağdalı, Şəlvə, Qovuşuq, Zorkeşiş (Hacıxanlar), Budaqdərə, İmanlar kəndlərini yaratdılar.

1905-1906-cı illərdə Hacısamlı

rində dünyaya gəlmişdi. Heyvandarlıqla məşğul idi. Müqəddəs Məkkəyi-Mükərrəmi ziyarət etmişdi. Hacı Hüsənin Şirin bəy adlı oğlu vardı. Şirin bəy Məşhəd civarında dünyaya göz açmışdı. Yekəlib, yetman igid olandan sonra, tayfa-toluğunu (10 ailədən ibarət Babadünlü tayfasını) başına yığıb, Qarabağa üz tutmuşdu. İlk dəfə Ərdəşevə və Vağazın torpaqlarında binələmişdi. Zorkeşişdə məskunlaşan qeyri-müsəlmanlar Şirin bəyin tayfasına korluq vermiş, malheyvanını otlağa buraxmamışdı.

"Tarixi-Safi" adlı əsərində yazır: "Bir tərəfdən qızılbaşlar, digər tərəfdən Hacısamlının kürdləri və qeyri türklər, eləcə də günəşin istisi, yolların çetniliyi, əyri-üyrülüyü ruslara mane olduğu üçün qalaya gələ bilmədilər və batalyonu suya çətdirə bilməyib, dağıldılar. Bəziləri qətl olundu və bir hissəsi də əsir düşdü..." (Bax: Qarabağnamələr, 2-ci kitab, Bakı, "Yazıçı", 1991, səh.)

İbrahimxəlil xan hakimiyyətinin son dönəmində Qaraçorlu tayfasını, Hacısamlı camaatını oğlu polkovnik Xanlar ağaya tapşırırdı. Qaraçorlu elini savaşa Xanlar ağa aparırdı.

Tarixçi Mir Mehdi Xəzani "Kitabi-tarixi-Qarabağ" adlı əsərində Xanlar ağanın Qaraçorlu elinə başçılıq etməyindən dəfələrlə bəhs etmişdir. Tarixçi yazır: "Xanlar ağa öz müqərribi və ixtiyarı olan Əhməd ağa ilə Qaraçorlu və Hacısamlı kürdlərinin mahalına daxil olub..." Başqa bir yerdə yazır: "...Xanlar ağa dəxi öz ixtiyarında olan Hacısamlı və Sultanlı xalqının atlı və piyadəsinin cəm edib..." (Bax: Qarabağnamələr, 2-ci kitab, Bakı, "Yazıçı", 1991, səh.)

1823-cü ildə Hacısamlı camaatı: Vergidəyənlər: 132 tüstü, ödəməyənlər: Sultan Əliməhəmməd bəy 1 tüstü, onun qohumları məaf 4 tüstü, rəiyyətləri qeyri-müsəlman 6 tüstü, kasıb 12 tüstü, molla 2 tüstü, çavuş və onbaşı 1 tüstü.

Hacısamlı camaatının bir hissəsi Mehdiqulu xan Cavanşirə bağlı idi. Bu oba XIX yüzilin önündə, 1827-ci ildə 60 tüstüdən

ibarət idi. Obada Rövşənin (Molla Şərif, Abbas, Tanrıverdi, Şahbaz), Hüseynin (Haqverdi, Allahverdi, Xıdır, Hüseynşah, Həsən), Bağırın (Xəlil, Cəlil, Mehdi), Əli bəyin (İmamqulu bəy, Vəli bəy, Bayram bəy). Xəlilin (Məmmədəmin, Tanrıverdi), Tərlanın (İman, Məmməd), Hacıxanın (Həsən, Fətəli), Cəfərin (Bayram, Süleyman),

Qorçu, Qarabəyli, Zağaaltı, Lələbağırılı, Ərikli, Güləbird və başqa yaşayış məntəqələrinin əsasını, ilk daşını qoydular. Babadünlü tayfası Bülöldüz, İpək şenliklərinin bünyadını qoydular.

XIX yüzildə Qarabağda oğurluq qoçaqlıq, qəhrəmanlıq sayılırdı. Qarətlə sonuclanan xanlıq savaşları bitmiş, silahlar yerə qoyulmuşdu. Dəliqanlılar özlərini yeni atıb-tutmaq, vurub-çapmaq meydanı olan qaraoğurluqda sınaırdılar. Bu dövəndə Hacısamlı cavanları da qaraoğurluğa qurşanmışdılar. Ünlü şair Qasım bəy Zakir yazırdı:

Səfikürdi, Hacı Samlı, Kolanı, Tutarlar, soyarlar daldə qalanı, Vıran olsun görüm Doyranbasanı, Evdə yatan yoxdu, qarışib papaq.

Hacısamlı camaatının bir hissəsinin yiyəsi isə Xanlar ağa İbrahimxəlil xan oğlu Sarıcalı-Cavanşir idi. Xanlar ağa 1831-ci ildə varissiz vəfat etdiyindən camaat qardaşı Əhməd xana qaldı. Əhməd xanın oğul övladları hələ sağlığında tələf olduğundan qızı Bikə ağaya dövr edildi. Bikə ağa general-leytenant Həsən bəy Ağala-

camaatı ermənilərə qarşı qəhrəmanlıq göstərmişdi. Mir Möhsün Nəvvab yazır: "Başqa bir yerdə, yəni Hacısamlı və Piçanlı kürdləri toplaşaraq Gorusun Xənəzək kəndinə hücum etdilər. Ermənilərin qabaqcadan gördükləri tedarüklərinin çox olmasına baxmayaraq, müsəlman kürdlərin bu qəfil hücumundan karıxaraq bilmədilər nə etsinlər. Müsəlman kürdlər onların çəşqinliyindən istifadə edərək bir tərəfdən kəndin evlərinə od vurmağa başladılar. Beləliklə, onlar 20 evi yandırdılar. Evlərin alovu və müsəlman kürdlərin nərələri göylərə yüksəlirdi. Ermənilər bu hücumun qarşısında davam gətirə bilməyib qaçmağa başladılar. Beləliklə, Xənəzək kəndində 20 nəfər erməni öldürüldü. Müsəlmanlar əldə etdikləri qənimətləri özləri ilə kəndə gətirdilər". Hacısamlı camaatı tarixən qoçaq, qəhrəman bir toplum olub.

Mənbə

Ənvər Çingizoğlu, Hacısamlı camaatı, "Soy" dərgisi, Bakı, 2009.

Ənvər Çingizoğlu. Qaraçorlu mahalı. "Soy" dərgisi, 1 (27), Bakı, 2009. səh.97-106.

- - Kurdistan Uyezd (Red Kurdistan, Kurdistan Autonomous Province), part of Azerbaijanian SSR from 1923 to 1929
- - autonomous territories of Azerbaijanian SSR
- - other territories of Azerbaijanian SSR
- - Armenian SSR

Sonda Şirin bəy camaatı başına toplayıb, zorkeşişliləri qovub-çıxarmışdı. Köməyə gələn Gəvənli tayfasına xeyli torpaq ayırmışdı. Nadir şah Qırılı-avşarın ölümündən sonra Şirin bəyin qohumu Qasım da uruğ-turuğunu toplayıb, Qaraçorlu mahalına gəlmişdi. Şirin bəy ona Kürdhacı torpağını tuş vermişdi. Qasımuşağından

Qazi Muhammed ve arkadaşlarının şehit edilmesinin üzerinden 78 yıl geçti

Bugün Mahabad merkezli Kürdistan Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı Qazî Mihemed ve arkadaşlarının Çarçıra Meydanı'nda asılarak şehit edilmişlerinin 78'inci yıldönümü.

Mihemed Husên Seyfi Qazî Savunma Bakanı ve Mela Mistefa Barzani Genelkurmay Başkanı seçilir.

Ala Rengin'i resmi olarak Cumhuriyetin bayrağı kabul ettiler. Aynı gün Kürdistan Milli Meclisi,

ordusu Mahabad'ı işgal ederek Kürdistan Cumhuriyeti'ni yıktı. 30 Mart 1947'de Cumhurbaşkanı Qazî Mihemed, Başbakan Hacı Baba Şêx ve Savunma Bakanı Mihemed Husên Seyfi Qazî, Cumhuriyetin kurulduğu yer olan Çarçıra Meydanı'nda asılarak şehit edildiler.

Qazi Muhammed yazdığı vasiyetnamede Kürtlere birlik ve ittifakı, şu sözlerle tembihledi:

"Ben ömrümün son saatlerini yaşıyorum. Allah aşkına artık birbirinize düşmanlık etmeyin, birbirinizi destekleyerek düşmana ve zalimlere karşı durun. Kendinizi düşmana bedava satmayın.

Kürt halkının düşmanları çoktur, zorba ve acımasızdırlar. Her halkın, ulusun başarı sembolü, birliktir, işbirliği ve dayanışmadır. Birliğini sağlamayan, ittifakı olmayan her halk, her zaman düşmanın baskısına maruz kalır, ezilir.

Kürtlerin, yeryüzünde yaşayan diğer halklardan hiç bir eksikliği yoktur. Hatta siz yiğitliğinizle, fedakârlığınızla, baskıdan kurtulan halklardan daha ileridesiniz. Düşman, işinin gerektiği kadarıyla sizi ister ve işi bittikten sonra size hiç acımaz, sizi hiç affetmez. Düşmanlarının zulmünden kurtulan halklar da sizin gibiydiler, ama onlar kurtuluş için birliklerini sağlamışlardı.

Yeryüzündeki tüm halklar gibi artık siz de baskıdan kurtulun. Birlik olursanız, birbirinizi kıskanmazsanız, kendinizi düşmana satmazsanız, siz de kurtulursunuz."

Qazî Mihemed 1900 yılında Doğu Kürdistan'ın Mahabad kentinin ileri gelenlerinden Ali Qazi'nin oğlu olarak dünyaya geldi. Çocukluğunda 'Kutabhane' denilen medresede okumuş ve babasından temel eğitimini almıştır. Mahabad Vakıflar Dairesi Müdürlüğü görevinden sonra babasının yerine kadılığa atanmıştır.

Nerina Azad

Kürdistan Bayrağı'nı, Kürdistan Marşı'nı ve onurlu direniş geleneğini ve Kürtlerin kendini yönetme özlemine geride bırakan Mahabad Cumhuriyeti adı özdeşleşen Qadi Mihemed Kürt direnişin sembol isimlerinden biri oldu.

Cumhuriyetin İlanı

22 Ocak 1946'da Mahabad Çarçıra Meydanı'nda Qazî Mihemed'in öncülüğünde, Mahabad halkı, tüm Kürdistan parçalarından misafirler, KDP yöneticileri, aşiret liderleri ve Peşmergeleriyle Mela Mistefa Barzani'nin de hazır bulunduğu toplantıda, Kürt ulusal bayrağının göndere çekilmesi, Milli marş Ey Raqîp'in okunması ve dualar eşliğinde Komara Kurdistanê (Kürdistan Cumhuriyeti) ilan edildi.

11 Şubat 1946 tarihinde 30 üyeli Kürdistan Milli Meclisi (KMM) toplantısında Qazî Mihemed Cumhurbaşkanı seçilir. On üç üyeli Bakanlar Kurulu oluşturulur.

Hacı Baba Şêx Başbakan,

Kürtçe'yi devletin resmi dili, "Ey Raqîb"i Kürdistan Marşı ve Kürdistan'ın bayrağını seçti. Bayrağın şekli üstte kırmızı, ortada beyaz, altta yeşil şeritler üzerinde yirmibir ışını bulunan sarı bir güneş yerleştirilmiştir. Kürdistan Milli Meclisi, eğitim alanında iyileştirme kararı aldı ve genel ve zorunlu ilk öğretimi tesis eden yasalar çıkardı. Fakir ailelerin çocuklarına para yardımı, giyecek ve ders kitapları verildi. Kültürel çalışmaların önemini vurgulayan Meclis, ilk olarak iki Kürt şairin, Hejar ile Hêmin'in şiir kitaplarını devlet matbaasında bastırıldı. Kısa bir süre içerisinde Kürt okulları kuruldu ve Kürtçe eğitime başlandı.

Bu çerçevede, "Kürdistan" gazetesi ve Hawar, Hilale, Agir, Gelawêj ve Niştiman dergileri yayımlandı. Kürtçe radyo yayımları başlatıldı ve Kürt dili ve edebiyatının gelişmesi için faaliyetler yürütüldü.

Sovyetler 9 Mayıs'ta İran topraklarından çekilince 17 Aralık'ta İran

Mehmet Gül: "Kürtler kendi haklarını savunan partilere oy vermeli"

Siyasetçi Mehmet Gül, Kürtlerin kendi haklarını savunan partilere, gerek Türkiye'de gerek dünyanın

yurtseverlere ve demokratlara oy vermeleri gerektiğini söyledi.

Kurdistan24'e konuk olan Mehmet Gül açıklamalarda bulundu.

"Kürtlerin kendi vatanlarında pekçe özgür yaşayabilen haklarını kullanabilen bir millet olmadığını" belirten Mehmet Gül, "Biz Kürtler

olarak gerek kendi ülkemizde gerek Türkiye'de gerek dünyanın

devam ediyorlar." ifadelerini kullandı. Kürtlerin dünyadaki bütün milletleri gibi öncelikle kendileri olmaları, Kürt olarak hareket etmeleri ve düşünmeleri gerektiğini söyleyen Gül, "Ne yazık ki günümüz Türkiye'sinde ve Kürdistan'da Kürtler henüz bu düzeyde değildir. Örneğin seçimler döneminde gördüğünüz gibi Kürtler hala kendi taleplerini dile getirmeyen kişilere oy vermeye devam ediyorlar. Bunun sona erebilmesi için Kürtlerin evvela kendileri için siyaset yapan partileri desteklemeleri gerekir. Türkiye'deki partiler çok yüzeysel olarak birtakım haklarından söz ediyorlar. Ancak Kürtlerin gerçek haklarına geldiği zaman öne çıkmış bir partiden söz etmek mümkün değil. Ancak bu seçimlerde Kürtlerin taleplerini savunan partiler de var. Kürtler kendi haklarını savunan partilere, yurtseverlere ve demokratlara oy vermeli." diye konuştu.

Başkan Barzani, Kürdistan Sosyal Demokrat Partisi Başkanı ile görüştü

Başkan Mesud Barzani ile Kürdistan Sosyal Demokrat Partisi Başkanı Muhammed Hacı

Mahmud ile bir araya geldi.

Başkan Mesud Barzani ile Kürdistan Sosyal Demokrat Partisi Başkanı Muhammed Hacı Mahmud, Kürdistan Bölgesi'ndeki durumu, Irak ve Kürdistan Bölgesi'ndeki siyasi süreci görüştü.

Barzani'nin Ofisinden yapılan açıklamada, Başkan Barzani'nin bugün Salahaddin'de Kürdistan Sosyal Demokrat Partisi Başkanı Mahmud'u kabul ettiği belirtildi.

Görüşmede, Kürdistan Bölgesi'ndeki durum, Irak ve Kürdistan'daki siyasi süreç, sürecin önündeki engeller ve güncel konular hakkında görüş alışverişinde bulunulduğu aktarıldı.

Kürdistan Bölgesi seçimleri: Adaylık başvuru süresi uzatıldı

Kürdistan Bölgesi Parlamento seçimleri kapsamında siyasi parti ve adayların başvurusu için verilen süre 31 Mart'a kadar uzatıldı.

Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonu Sözcüsü Cumana Galayi, bugün Kurdistan24'e yaptığı açıklamada, Kürdistan Parlamento seçimleri için verilen başvuru süresinin uzatıldığını bildirdi.

Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) ile Kürdistan Yurtseverler Birliği'nin (YNK) düne kadar başvuruda bulunmadığını belirten Galayi, "Erbil'de 12, Süleymaniye'de 20 ve Duhok'ta 13 bağımsız aday kayıt yaptırdı." dedi.

Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonunun, Kürdistan Parlamento seçimlerinin altıncı oturumu için hazırlıklarını sürdürdüğünü söyleyen Cumana Galayi, geçmişte seçmen kayıtlarının güncellenmesi, parti ve koalisyonların, bağımsız adayların, parti ve koalisyon isimlerinin kaydedilmesi konusunda çok iyi bir iş çıkarıldığını belirtti.

Galayi, şu ana kadar komisyona Kürdistan Parlamento seçimlerinin ertelenmesi yönünde resmi bir talep sunulmadığını ve seçimlerin belirlenen tarihte yapılması konusunda kararlı olduklarını dile getirdi.

Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonu Sözcüsü, "Kürdistan Bölgesi'nde 3 milyon 789 bin 360 kişi oy kullanma hakkına sahipken, bunların 2 milyon 783 bin 552'si seçmen kartını yeniledi. 1 milyondan fazla seçmen, yani toplam seçmen katılımının yüzde 26'sı seçmen kartlarını yenilemedi." diye konuştu.

Galayi, "24 saatlik oylamanın ardından ön sonuçlar partiler ve adaylar düzeyinde açıklanacak ve komisyonun internet sitesinde yayınlanacak, 72 saat sonra ön sonuçlar istasyonlar düzeyinde açıklanacak ve internet sitesinde yayınlanacak." ifadelerini kullandı.

Başkan Barzani: '2014'ten bu yana Kürdistan Bölgesi'ne yönelik siyasi oyunlar oynanıyor'

Başkan Mesud Barzani, ABD'nin Bağdat Büyükelçisi Alina Romanowski ile görüşüyor. "2014'ten bu yana Kürdistan Bölgesi'ne yönelik siyasi oyunlar"

Romanowski'niyi kabulünde, "Şimdi de dışarıdan aldıkları destekle, hukuka ve yasal ilkelere, anayasaya aykırı bir kurum aracılığıyla seçimi dayatıyorlar. 2014'ten bu yana Kürdistan Bölgesi'nin konumunu zayıflatmak, bütçeyle Kürt halkının aşını kesmek için siyasi oyunlar oynanıyor" dedi.

Başkan Mesud Barzani Pirmam'daki konutunda ABD'nin Bağdat Büyükelçisi Alina Romanowski'yi kabul etti.

Başkan Barzani'nin Ofisi'nden yapılan açıklamaya göre; toplantıda Irak ve bölgedeki siyasi durumun yanı sıra Kürdistan Bölgesi genel seçimleri ve Kürdistan Demokrat Parti (KDP) politbürosunun seçime katılma şartlarına ilişkin açıklaması ve tavrı ele alındı.

"ABD güçlü ve istikrarlı bir Kürdistan Bölgesini destekliyor"

Görüşmede KDP'nin seçimlere ilişkin endişe ve tavrını anladıklarını dile getiren ABD'nin Bağdat Büyükelçisi Alina Romanowski, partinin tavrını ve taleplerini hem BM Irak Yardım Misionuna (UNAMI) hem de Iraklı siyasi taraflara ilettiklerini söyledi.

Romanowski, ABD'nin Kürdistan Bölgesi'nin güçlü ve istikrarlı olmasını, çözüme ulaşmak için diğer taraflarla diyalogun devam etmesini istediğini sözlerine ekledi.

"oynanıyor"

ABD'ye gösterdiği ilgi ve dostluktan dolayı teşekkür eden Başkan Barzani, KDP'nin her zaman seçimin zamanında yapılmasını desteklediğini ancak diğer partilerin iki yıldır seçimin yapılmasını engellediğini belirterek şunları söyledi:

"Şimdi de dışarıdan aldıkları destekle, hukuka ve yasal ilkelere, anayasaya aykırı bir kurum aracılığıyla seçimi dayatıyorlar. 2014'ten bu yana Kürdistan Bölgesi'nin konumunu zayıflatmak, bütçeyle Kürt halkının aşını kesmek için siyasi oyunlar oynanıyor" dedi.

"Irak, federal mahkemeyi Kürdistan Bölgesi'ni zayıflatma politikasının aracı yapıyor"

"Halkı yıldırma için Kürdistan halkına yönelik aç bırakma savaşı veriliyor" diyen Başkan Barzani "Irak hükümeti uzun bir süreden beri Kürdistan Bölgesi'ni zayıflatma ve izole siyasetini yürütmekte, Federal Mahkemeyi bu politikanın devamı için bir araç ve silah olarak kullanmaktadır" ifadelerini kullandı.

"KDP şeffaf ve Kürt halkının iradesini temsil eden bir seçimden yanadır"

KDP Politbürosunun seçim deklarasyonunun çok net ve açık olduğunu belirten Başkan Barzani

sözlerini şöyle sürdürdü:

"KDP seçimden yanadır. Ancak şeffaf, Kürt halkının iradesini ifade eden, dış müdahalelerden ve yasa dışı yöntemlerin dayatılmasından uzak, sonuçlara kendi çıkarları doğrultusunda karar verebilecekleri bir seçimden yanadır.

"Bileşenlerin temsili olmadan parlamento oluşturulamaz"

Bileşenlerin (etnik-dini topluluklar) katılımı olmadan seçim yapılamaz ve bileşenlerin temsilcileri olmadan parlamento oluşturulamaz. Bunun yanı sıra KDP'nin illerdeki sandalye dağılımı ve komisyonun çalışma yöntemleri konusunda bazı teknik görüşleri var. Ayrıca Iraklı partilerin, devlet yönetimi koalisyonunun oluşumu sırasında varılan ve hiçbir maddesi uygulanmayan anlaşmaya da uyması gerekiyor."

Kürdistan Bölgesi'nin tek sorunun seçimlerle ilgili olmadığını yineleyen Başkan Barzani, Kürdistan halkının ekmeği ile maaşlarının kesilmesi, bölgeye yönelik saldırı dalgasının başlatılması ve Kürdistan Bölgesi'ne karşı samimiyetten uzak, yanlış politikaların izlenmesi gibi nedenleri sıraladı.

"KDP'nin seçime katılması isteniyorsa..."

Başkan Barzani, eğer tüm partiler KDP'nin seçimlere katılmasını istiyorsa, istikrara hizmet eden şeffaf ve adil seçimler yapılması ve demokratik sürecin ilerlemesi için KDP'nin not düştüğü, önerdiği noktaları dikkate almaları gerektiğini belirtti.

Başkan Barzani "Yasadışı ve bir yerlerin müdahalesi ile anayasaya aykırı bir şekilde sahte meşruiyet dayatmaları ile yapılan seçimler nasıl istikrarı getirebilir? Nasıl seçmenlerin iradesini temsil edebilir" şeklinde değerlendirdi.

KDP'nin tutum ve açıklamalarının son derece net olduğunu belirten Başkan Barzani, uluslararası toplum ve Irak'taki siyasi partilere adil, şeffaf, yasal ve her türlü müdahaleden uzak bir seçimi destekleme çağrısında bulundu.

Neçirvan Barzani ile ABD'nin Bağdat Büyükelçisi Kürdistan seçimlerini görüştü

Kürdistan Bölgesi Başkanlığı'ndan yapılan açıklamaya göre Başkan Neçirvan Barzani, ABD'nin

Bağdat Büyükelçisi Alina Romanowski'yi makamında kabul etti.

Görüşmede Irak ve Kürdistan Bölgesi'ndeki siyasi iklim, Erbil-Bağdat ilişkileri, Kürdistan Parlamentosu seçimleri, ABD'nin Irak ve Kürdistan Bölgesi ile ilişkilerinin gündeme geldiği kaydedildi.

Görüşmede her iki taraf da, Kürdistan Parlamentosu seçimlerinin önemine vurgu yaparak tarafların bu konudaki endişelerini değerlendirdi. Erbil-Bağdat arasındaki sorunların anayasa çerçevesinde, tüm tarafların anayasal haklarının garanti altına alınması prensibiyle çözümlenmesine vurgu yapıldı.

Terör tehdidi, tarafların ortak çıkarlarını ilgilendiren bazı konular toplantıda gündeme gelen başlıklar arasında yer aldı.

Mesrur Barzani: Kürdistan Bölgesi'nin anayasal haklarının ihlal edilmesini kabul edilemez

Öte yandan Başbakan Mesrur Barzani ile ABD'nin Bağdat Büyükelçisi Alina Romanowski de bir görüşme gerçekleştirdi.

Görüşmeye ilişkin Kürdistan Bölgesi Başbakanlığı'ndan yapılan açıklamaya göre; Kürdistan Bölgesi'nin konumuna saygı duyulması, Kürdistan Bölgesi Hükümeti üzerinden bütçenin gönderilmesi ve elektronik banka hesabı projesinin geldiği düzey ele alındı.

Başbakan Mesrur Barzani, Kürdistan Bölgesi'nin üzerine düşen tüm anayasal sorumlulukları yerine getirdiğini dolayısıyla Kürdistan Bölgesi'nin anayasal haklarının daha fazla ihlal edilmesinin kabul edilemez olduğunu söyledi.

Başbakan, Kürdistan Bölgesi'nin haklarının anayasada açıkça ifade edildiğine dikkat çekti.

ABD'nin Bağdat Büyükelçisi Alina Romanowski ise Irak federal hükümeti ile Kürdistan Bölgesi arasındaki sorunların anayasaya dayalı bir şekilde diyalogla çözümlenmesini desteklediklerinin altını çizdi.

Toplantıda Kürdistan parlamento seçimleri önündeki engellerin kaldırılması ve sorunların çözümlenmesine vurgu yapıldı.

PWK: Pêşewa Qazî Muhammed ve Arkadaşlarını Saygıyla Anıyoruz

Kürdistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Pêşewa Qazî Muhammed ve arkadaşları 31.03.1947 günü

Em Pêşewa Qazî Mihemed û hevalên wî bi giramî bibîrtin
Ma Pêşewa Qazî Mihemed û embazanê ey bi hurmet yad kenê
ئیمه پێشه‌وا قازی محهمهد و هاوێتیانی به پێژهوه به‌بیر دێنین
Pêşewa Qazî Muhammed ve Arkadaşlarını Saygıyla Anıyoruz

PARTİYA WELATPARÊZÊN KURDISTANÊ (PWK)

İran Devleti tarafından Doğu Kürdistan'ın Mahabad şehri, Çarçıra Meydanı'nda idam edildiler.

Pêşewa Qazî Muhammed'in yaşamı, şahsiyeti, duruşu, vasiyeti ve mahkemedeki savunması, aslında Kürdistanî tutum, yol haritası ve düşünce tarzını bizlere sunuyor.

Pêşewa Qazî Muhammed'in vasiyeti ve mahkemedeki savunması bugün de uygulamamız gereken tarihi ve ulusal görevlerimizi bizlere işaret ediyor.

Kürdistan halkı Pêşewa Qazî Muhammed ve Kürdistan şehitlerini unutmayacak.

Pêşewa Qazî Muhammed'in onurlu duruşu ve vasiyeti bugün de özgürlük mücadelemizde yolunuzu aydınlatıyor.

İdam edilişlerinin 77. Yıl dönümünde Pêşewa Qazî Muhammed ve arkadaşlarıyla birlikte tüm Kürdistan şehitlerini saygıyla anıyoruz.

Leyla Zana'dan CHP'ye yayılım ateşi! DEM Partili seçmene 'oy vermeyin' mesajı

Şırnak'ta konuşan Leyla Zana, CHP'yi topa tuttu. Zana, 'İstanbul, Mersin bilmem nerede bize versinler diyorlar. Neden size verelim? Kime ne borcumuz var? Asıl sizlerin Kürtlere borcu var.' ifadelerini kullandı.

Şırnak'ta DEM Parti seçim çalışmalarına katılan Leyla Zana, CHP'yi kast ederek, "İstanbul, Mersin bilmem nerede bize versinler diyorlar. Neden size verelim? Kime ne borcumuz var? Asıl sizlerin Kürtlere borcu var. Bir kere

de siz Kürtlere oy verin" diye konuştu. DEM Parti seçim çalışmaları kapsamında Şırnak'ta halk buluşmalarına katılan Kürt siyasetçi Leyla Zana DEM Parti adayları için destek istedi.

"Kimse sizin özgür iradenize göz dikmesin" diyen Zana, "Biz Şırnak'ı vermiyoruz Şırnak bizim evimizdir" dedi. Zana, alanda toplanan kitleye, "Şırnak'ı iktidardakilere verecek misiniz?" diye sordu.

"Hayır" cevabı alan Zana, "Şırnak

direnıştır, özgür kadınların yurdudur. Onun için Şırnak'ı kimseye vermiyoruz. Bize diyorlar ki siz kendinizi yönetemiyorsunuz, siz önce kendinizi yönetin. Şimdi bile bakanların çoğu Kürt'tür. Kürt kafası olmasa onlarda yürümez bunları iyi bilsinler. Bizim yolumuz üçüncü yoldur. Ne hükümet ne de muhalefetin yanındayız. Bizim yolumuz doğru olan yoldur. Onlar da buyursunlar gelip bizim yolumuzda yürüsünler" ifadelerini kullandı.

CHP'ye de yüklenen Zana, "İstanbul, Mersin bilmem nerede bize versinler diyorlar. Neden size verelim? Kime ne borcumuz var? Asıl sizlerin Kürtlere borcu var. Bir kere de siz Kürtlere oy verin. Bu soruyu tüm Kürtler sorsun kendine niye biz hep başkaları için çalışıyoruz? Birazda kendimiz için çalışalım. Her biriniz önce elinizi Kürt kardeşinize vereceksiniz ailecek en büyük aile nerede DEM'dir eskiden aşiretler vardır şimdi en büyük aşiret DEM'dir, milyonlar burada hepimizin yeri" dedi.

Kürdistan Cumhuriyeti kurucusu Qazi Muhammed'in son vasiyeti!

Kürdistan Cumhuriyeti'nin Kurucusu Qazi Muhammed, idam edilmeden önce yazdığı

okullarda Kürtçe eğitim verilmeye başlandı. Bu çerçevede, "Kürdistan"

vasiyetinde, "Her halkın, ulusun başarısının sembolü birliği, işbirliği ve dayanışmasıdır" diye yazdı.

31 Mart 1947 yılında Mahabad'da dönemin İran yönetimi tarafından idam edilen Peşewa (Öncü) Qazi Muhammed'in şehadetinin üzerinden 77 yıl geçti.

22 Ocak 1946'da Mahabad kentindeki Çarçıra Meydanı'nda Qazi Muhammed'in öncülüğünde, Mele Mustafa Barzani ve Mahabad halkının da hazır bulunduğu törende Kürdistan Bayrağı göndere çekilmesiyle Kürdistan Cumhuriyeti ilan edildi.

Parlamento'nun 11 Şubat 1946'da yapılan 30 üyeli ilk toplantısında Cumhurbaşkanı seçilen Qazi Muhammed, Mele Mustafa Barzani'yi de Kürdistan Cumhuriyeti'nin Genelkurmay Başkanı olarak görevlendirdi.

Parlamentodaki yemini

Qazi Muhammed parlamentodaki yemin töreninde, şu yemini etti:

"Yüce Allah'ın adına, kutsal Kuran-ı Kerim, ülkem ve bayrağım üzerine ant içiyorum ki, kanımın son damlasına ve son nefesine kadar, canımla ve malımla, özgürlük yolunda bayrağımızın göklerde dalgalanması uğruna çalışacağım."

11 aylık kısa ömründe büyük ulusal, edebi ve kültürel hizmetler veren Kürdistan Cumhuriyeti'nde Kürtçe resmi dil ilan edildi ve

gazetesi ve Hawar, Hilale, Agir, Gelawêj ve Nîştîman dergileri yayınlandı. Kürtçe radyo yayımları geliştirilmesi için çalışmalar yürütüldü.

16 Kasım 1946'da Sovyetler Birliği'nin (SSCB) İran'dan çekilmesinin ardından, İngiltere'nin desteğini alan İran, bütün gücüyle Kürdistan Cumhuriyeti'ne yönelik saldırı başlattı.

Qazi Muhammed, Kürtlerin katliamlara maruz kalmaması için İran yönetimiyle anlaşma kararı aldı. İran Ordusu 17 Aralık 1946 yılında Mahabad kentini işgal ederek Mahabad Kürt Cumhuriyeti'ne son verdi.

İran yönetimi 2 gün süren göstermelik bir mahkemenin ardından Qazi Muhammed'i idam cezasına çarptırdı. Qazi Muhammed, kardeşi Sedr Qazi ile kuzeni Seyf Qazi 31 Mart 1947'de Çarçıra Meydanı'nda idam edildi.

Vasiyeti

Qazi Muhammed, idam edilmeden önce yazdığı vasiyetnamede Kürtlere birlik ve ittifakı, şu sözlerle tembihledi: "Ben ömrümün son saatlerini yaşıyorum. Allah aşkına, bir birinize düşmanlık etmeyin, bir birinizi destekleyerek düşmana ve zalimlere karşı durun! Kendinizi düşmana ucuz satmayın! Kürt halkının düşmanları çoktur, zorba ve acımasızdırlar. Her halkın, ulusun

başarısının sembolü, birliktir, işbirliği ve dayanışmadır. Birliğini sağlamayan, ittifakı olmayan her halk, her zaman düşmanın baskısına maruz kalır, ezilir.

Kürtlerin, yeryüzünde yaşayan diğer halklardan hiç bir eksiği yoktur. Hatta siz yitiliğinizle, fedakârlığınızla, baskıdan kurtulan halklardan daha ileridesiniz. Düşman, işinin gerektiği kadarıyla sizi ister ve işi bittikten sonra size hiç acımaz, sizi hiç affetmez. Düşmanlarının zulmünden kurtulan halklar da sizin gibiydiler, ama onlar kurtuluş için birliklerini sağlamışlardı.

Yeryüzündeki tüm halklar gibi artık siz de baskıdan kurtulun. Birlik olursanız, birbirinizi kıskanmazsanız, kendinizi düşmana satmazsanız, siz de kurtulursunuz."

Kızı Qazi Muhammed'i anlatmıştı

Qazi Muhammed'in yedi kızından biri olan Münire Qazi, Rûdaw ile yaptığı röportajda, Kürdistan Cumhuriyeti'nin kurucusunu şu sözlerle anlatmıştı:

"Babam dünyadaki en merhametli babalardan biriydi. Fakat o Kürt halkını bizden daha çok sevdi. Annem ona, "peki bu çocuklara ne yapayım?" diye sorduğunda o, "Ben çocuklar için halkımın önünde yüzümü kara çıkaramam. Halkıma bir söz verdim ve iyi günde, zor günde yanlarında olacağım" demişti.

Münire Qazi, 31 Mart 1947 gününe ilişkin hatırladıklarını şöyle dile getirmişti:

Çarçıra Meydanı'na idam sephası için ağaç kurduklarını gördüm ama ne olduğunu anlayamıyordum. Ninem kendini dövüyor, "bunu ağam için mi kuruyorlar?" diyordu. Daha sonra askerler gelip ninemi ve dayımı ittiler ve oradan uzaklaştırdılar. Babamın sesini duydum; "Bu gün bir Qazi Muhammed'i öldürürsünüz, yarın binlercesi doğar" dediğini hatırlıyorum. Urganı iki defa koparmış, her iki defa da idam mangasının komutanını dövmüş. Sonra dünya bizim için ağladı.

Bafil Talabani Moskova'da Lavrov ile görüştü

Kürdistan Yurtseverler Birliği (YNK) Başkanı Bafil Talabani, Moskova'da Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov ile görüştü.

YNK Dış İlişkiler Dairesi Başkanı Darbaz Kosret Resul'un da katıldığı toplantıda bölgedeki son siyasi, ekonomik ve güvenlik gelişmeleri ele alındığı kaydedildi.

Edinilen bilgilere göre, Bafil Talabani görüşmede, uluslararası girişimlerin güçlendirilmesine vurgu yaparak ayrılıkçı fikirler, güvenlik sorunları ve devam eden terör saldırılarını yok etmek için koordinasyon sağlanması konularına dikkat çekti.

YNK lideri Talabani geçtiğimiz günlerde Moskova'da sivillerin hayatına mal olan terör saldırısını kınadığı ve Rusya halkına taziyelerini iletildiği belirtildi. Görüşmede ayrıca Kürt halkı ile Rusya arasında uzun süredir devam eden ilişkiler de ele alındı. Her iki taraf da bu ilişkinin ilerlemesi ve genişlemesi arzusunu vurguladı.

Leyla Zana: Güçlü olursak muhatap alınırız

Leyla Zana, "31 Mart'ta başımız dik sandıklardan çıkalım. Eğer biz güçlü olursak muhatap da oluruz. Eğer güçlü olmazsak muhatap da olamayız!" dedi.

Leyla Zana, Kürt seçmenlere Asopress aracılığı ile seslendi. Zana, Kürt kentlerinde özellikle de ilçelerde yaşayanlara da seslenen Zana, oylara ve sandıklara sahip çıkma çağrısında bulundu.

31 Mart yerel seçimlerinde DEM Partinin sandıktan güçlü çıkması gerekliliğine vurgu yapan Zana, "Biz zamanı direngen ve direnişçi yapmak için mücadele veriyoruz. Çağrım tüm Kürdistanilerdir. Sadece Kürdistan'da değil tüm metropollerde yaşayanlara da çağrım var. Herkes kimliğine ve iradesine sahip çıksın. Kimse algılara dayalı sözlerle kulak asmasın. Herkes gücünü birlik yapsın. 31 Mart'ta başımız dik sandıklardan çıkalım. Eğer biz güçlü olursak muhatap da oluruz. Eğer güçlü olmazsak muhatap da olamayız! Eğer tecridin kapısı kırılırsa istiyorsak, zindanların kapısı açılsın istiyorsak, bu halk yeni bir yaşam inşa etsin ve yeni bir yaşamı elde etsin istiyorsak o zaman tüm ülke bir olmalıyız" dedi.

Zana, demokrasi bileşenlerine de çağrıda bulunarak "Tüm dostlarımız da bize oylarını vererek yardımcı olmalıdır" dedi. Seçimde umutların yükseldiğine dikkat çeken Zana, "Halkımız umudunu daha da yükseltmelidir. Sandıklara sahip çıkarak çocuklarımıza yeni özgür bir yaşam sunmalıdır" dedi.

Hakkari'de sandığı boykot ettiler

Hakkari'de Çalımlı mezrasında yaşayan 150 seçmen sandığı boykot etti. Hizmet alamadığı için sandığa gitmeyeceklerini söyleyen seçmenler "Bizler okul, yol, su, iletişim istiyoruz. Yetkililer, ne zaman hizmet getirirse o zaman sandığa gideceğiz" dedi.

Hakkari'de Çalımlı mezrasında yaşayan 150 seçmen hizmet alamadıklarını belirtip, sandığa gitme-

di. Mezra sakini Adem Karaman, "Bizler okul, yol, su, iletişim istiyoruz" dedi.

Yüksekova'ya 30 kilometre uzaklıktaki Dilektaş köyüne bağlı Çalımlı mezrasında 150 seçmen, hizmet alamadıklarını belirtip, sandığı boykot etti.

'Okul, yol, su, iletişim istiyoruz'

30 hane, 350 nüfuslu mezrada meydanında toplanan seçmenler adına konuşan Adem Karaman, şöyle konuştu:

"Dilektaş köyüne bağlıyız ve muhtarlık seçimini de köyde yaşayan aday kazanıyor. Muhtarlığın bir dönem de bizim mezramızda yaşayan bir kişiye verilmesini istiyoruz. Ama bu isteğimiz kabul edilmiyor. Şu ana kadar mezramıza bir hizmet yapılmadı. Yapılan hizmetler de Dilektaş köyüne yapılıyor.

1980'li yıllarda yapılmış küçük bir odada ilkokul öğrencileri öğrenim görüyor. Buranın öğrencileri ortaokulu ilçe merkezinde okuyor. Cumhuriyetimizin 100'üncü yılına girdik, ama sıkıntılarımız bitmedi. Bizler okul, yol, su, iletişim istiyoruz. Bugüne kadar defalarca müracaat yapmamıza rağmen bu hizmetler bize yapılmadı. Mezra sakinleri olarak bu seçimde sandığa gitmedik. Yetkililer, ne zaman hizmet getirirse o zaman sandığa gideceğiz."(DHA)

Nêçîrvan Barzanî, Balyozê Brîtanayê yê Îraqê qebûl kir

Serokê Herêma Kurdistanê, Balyozê Brîtanayê yê Îraqê qebûl kir.

Serokatiya Herêma Kurdistanê li ser civîna Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî û Balyozê Brîtanayê yê Îraqê Stephen Hitchen daxuyaniyek belav kir.

Serokatiyê ragihand ku Nêçîrvan Barzanî û Stephen Hitchen di civînê de behsa hilbijartinên Parlamentoya Kurdistanê, rewşa navxwe ya Herêma Kurdistanê û pêwendiyên Hewlêr û Bexdayê gotûbêj kirin.

Di daxuyaniyê de hat gotin: "Her du aliyên tekezî li ser girîngiya encamdana hilbijartinan kir û ji bo derbaskirina pirsgerîkan behsa hesasiyeta rewşê û çareserkirina pirsgerîk û nakokiyên di navbera aliyên siyasî de gotûbêj kirin." Serokê Herêma Kurdistanê û Balyozê Brîtanayê li ser wê yekê hev fikir bûn ku divê pirsgerîkên Hewlêr û Bexdayê bi rêya diyalogê, li ser esasê destûrê û parastina mafan bi rêya diyalogê bîn çareser kirin.

PWK: Em Pêşewa Qazî Mihemed û hevalên wî birêzdarî bibîrtînin

Em di 77yemîn salvegera darve kirina wan de Pêşewa Qazî Mihemed û hevalên wî û hemû

Em Pêşewa Qazî Mihemed û hevalên wî bi giramî bibîrtînin
Ma Pêşewa Qazî Mihemed û embazanê ey bi hurmet yad kenê
ثیمه پیشه‌وا قازی محمەد و هاوێتیانی به رێژهوه بهییر دتینین
Pêşewa Qazî Muhammed ve Arkadaşlarını Saygıyla Anıyoruz

PARTIYA WELATPARÊZÊN KURDISTANÊ (PWK)

şehîdên Kurdistanê bi giramî bi bîr tînin. Serokomarê Komara Kurdistanê Pêşewa Qazî Mihemed û hevalên xwe di roja 31.03.1947an de li bajarê Mehabad a Rojhilatê Kurdistanê, li Meydana Çarçirayê , ji aliyê Dewleta Îranê ve hatin darve kirin.

Jiyan, helwest , şexsiyet û wasiyet û parastinnameya li mahkemê ya Pêşewa Qazî Mihemed di eslê xwe de rêbaz û hişmendîya Kurdistanî pêşkêşî me dike.

Wasiyet û parastinnameya Pêşewa Qazî Mihemed ji bo îro jî wazîfeyên me yên netewî û dîrokî nîşanî me didin.

Gelê Kurdistanê dê Pêşewa Qazî Mihemed û şehîdên Kurdistanê ji bîr neke.

Helwesta Pêşewa Qazî Mihemed ya bi rûmet û nesîhetên wî îro jî di têkoşîna azadîya Kurdistanê de rêya me rohnî dike.

Em di 77yemîn salvegera darve kirina wan de Pêşewa Qazî Mihemed û hevalên wî û hemû şehîdên Kurdistanê bi giramî bi bîr tînin.

Binkeyên dengdanê li Bakûrê Kurdistan hatin daxistin

Ji ber ku roj li Bakûrê Kurdistanê li gorî rojavayê Tirkîyê demjimêrek zûtir diçe ava, navendên dengdanê dê demjimêrek zûtir werin girtin. Li gor biryara komîsyona bilind a hilbijartinên Tirkîyê, demjimêr 5ê êvarê, binkeyên dengdanê li ser dengdêran tên girtin, lê belê li Bkûrê Kurdistan demjimêr 4rê de tê girtin. Li gorî agahiyan, binkeyên dengdanê li Bakûrê Kurdistanê hatin daxistin û tê çaverê kirin ku demjimêrekî din wê li bajarên Tirkîyê jî bîn daxistin. Îro li hilbijartinên şaredariyan li Tirkîyê hat encamdan û wê 61 mîlyon dengdêr beşdarî dengdanê bibin. Piştî demjimêr 21.00'an wê qedexeya li ser çapemeniyê rabe û heta demjimêr 12.00'an ji sedî 100 encam bi awayekî nefermî bîn eşkerekirin.

Serok Barzanî: Em dixwazin hilbijartin bîn kirin lê bê desttêwerdanên derve

Serok Barzanî pêşwaziya Balyozê Brîtanayê li Îraqê dike û her du alî bi hev re danûstandinan li ser çend mijaran dikin.

Serok Barzanî pêşwaziya Balyozê Brîtanayê li Îraqê dike û her du alî bi hev re danûstandinan li ser çend mijaran dikin.

Serok Mesûd Barzanî îro (Çarşem, 27.03.2024) li Pîrmamê pêşwaziya Balyozê Brîtanayê li Îraqê Stephen Hitchen kir û bi hev re danûstandinan li ser çend mijaran kirin.

Li dû ragehandina Baregayê Barzanî, di wê hevdîtînê de her du aliyên dîtin û nerînên xwe li ser rewşa siyasî ya Îraq û Herêma Kurdistanê li hev guhertin û Serok Barzanî di derheqa hilbijartinan de tekez kir ku "Her ji sala 1991ê ve PDK pêşenga birêveçûna hilbijartinan û veguhastina rewatiya şoreşgêrî bo rewatiya destûrî bûye û her car jî di hilbijartinan de bûye serkeftiya yekê. Ev du sal in ku hilbijartin bi behaneyên cuda cuda yên siyasî û paldanên derve tînin paşxistin, niha jî, ku bi biryara siyasî ya Dadgeha Federalî û li dû ecêndaya derve destkarî di qanûna hilbijartinan de hatiye kirin, ji nû dibêjin bila hilbijartin bîn kirin".

Serok Barzanî tekez jî kir, "Em dixwazin hilbijartin bîn kirin lê bê desttêwerdanên derve û biryarên siyasî yên metirsîdar ên Dadgeha Federalî ku armanc jê şkandina PDKyê ye".

Serok Barzanî herwesa ragehand, "Em naçin bin barê biryarên nedestûrî yên Dadgeha Federalî ku

tê de xwe danaye cihê desthilata qanûndan û bicihanîne". Herwesa Her di wî hevdîtînê de, Balyozê Brîtanayê li Îraqê Stephen Hitchen

tekez jî kir, "Têbînî û daxwaziya PDKyê qanûnî û di çarçoveya destûrî de û pêxemetî hilbijartinên rast û rewşa zelal in".

Serok Barzanî di pareke din a gotinên xwe de bal kêşa ser siyaseta bîrsîkirinê û birîna budceya xelkê Herêma Kurdistanê û tekez kir ku nabe serederiyeke siyasî ji bo lawazkirin û şkandina îradeya gelê Kurdistanê û budce û qûtê xelkê Kurdistanê re bê kirin. Serok barzanî pêdivî jî zanî ku çareseriyeke yekalîker ji bo mijara budceya Herêma Kurdistanê bê dîtin.

Serok Barzanî herwesa ji şanda mêvan re got, "Em bi rewatiya doza gelê xwe piştgerm in û Herêma Kurdistanê bi xwîn û rondikên gelê Kurdistanê çê bûye, ne ku bi biryareke derveyî îradeya gelê Kurdistanê".

jî tekez kir ku welatê wî her ji destpêka salên 1990an heta niha bi girîngî ve temaşeyî Herêma Kurdistanê kiriye û piştewana wê bûye û Herêma Kurdistanê bi awayekî seqamgir û bihêz dixwaze.

Balyozê Brîtanayê li Îraqê herwesa got, "Rolê PDKyê di piroseya siyasî ya Îraq û Herêma Kurdistanê de giring e û piroseya siyasî û hilbijartin li Herêma Kurdistanê bê rolê PDKyê piroseyeke kamlan nabe û em dixwazin hûn ji bo çarekirina arêşeyan alîkar bin".

Stephen Hitchen herwesa ragehand, "Em nîgeraniya we fêhm dikin û lewma jî em li vê derê ne ku em bizanin çawa tevî wê yekê bibin û ji bo çareseriya arêşeyan û birêveçûna hilbijartinan bi awayekî azad û pakî û bêarêşe alîkar bin".

Tulay Hatîmogullari: Bi awayekî rêxistinkirî sindoqan biparêzin

Hevseroka Giştî ya DEM Partiyê Tulay Hatîmogullari got, "Em tenê dengên xwe dernexin. Werin em bi hev re li dijî dizên dangan, dizên

bi du sernavan rave kiribû. Em dixwazin di dawîya kampanyayê de careke din van her du sernavan li vir parve bikin. Ya yekem; ji bo çare-

Kampanyaya namzetiyê ya birêz Gultan yek ji qadên herî girîng ên vê têkoşînê ye ku ji aliyê tevgera jinên femînîst ên li Tirkîyeyê û tevgera jinên Kurd ve bi hevparî tê meşandin. Em jin ji bo parastina bedena xwe, keda xwe, ziman û çanda xwe vê têkoşînê dimeşînin. Bi hevgirtina jinan em ê ji vî zîhniyeta tarî paşde têk bibin. Em ê di hilbijartinên 31ê Adarê de vî zîhniyeta tarî bi hev re li ser sindoqan binax bikin. Em li vir soza vî yekê didin.

Bi saetan beriya hilbijartinan em careke din bang li hemû gelên Tirkîyê û Kurdistanê dikin: Ji kema xwe her kes biçin ser sindoqan, bila her kes dengê xwe bide. Bila tenê bi dengdayîne re xwe sînoard nekin. Werin em bi hev re li hember dizên sindoqan, dizên sindoqan û yên ku siyaseta emniyetê dimeşînin, bi awayekî rêxistinî sindoqan biparêzin. Hem di dema dengdayîne de hem jî di dema jimartinê de em ê sindoqên xwe biparêzin. Her wiha em ê sindoqên xwe yên dengdanê di dema yekkirina encaman de li destyên hilbijartinan ên navçe û encumenên hilbijartinê yên bajarên biparêzin. Em ê bi gelê xwe re sindoqên xwe biparêzin. Em ê bi hev re bersiva herî mezin bidin wan kesên ku bi parastina sindoqan hewl didin îradeya DEM Partiyê û bi taybetî gelê Kurd bidizin. Ez hemû gelê xwe vedixwînim parastina sindoqan."

sindoqan û yên ku siyaseta qeyûman dimeşînin, sindoqan bi rêxistinî biparêzin."

Hevseroka Giştî ya DEM Partiyê Tulay Hatîmogullari beşdarî çalakiya li Enqereyê ya ji aliyê ekîba kampanyaya "Piştgiya Jinan bi Gultan re ber bi Enqereyê ve" ve ji bo namzeta hevşaredariyê ya Bajarê Mezin a Enqereyê Gultan Kîşanak hat avakirin, bû.

Tulay Hatîmogullari di axaftina xwe ya li vir de wiha got:

"Gultan dema bû namzetê Enqereyê, sedema namzetiya xwe

seriya pirsgerîka Kurd rê û rêbazên aştiyane û demokratîk bîn afirandin. Gultan gotibû, 'Çareserî bi tenê ne li Amedê û ne jî li Enqereyê ye. Rêya bidawîkirina şer û pevçûnên 40 salên didomin, di pira aştiyê ya ji Amedê heta Enqereyê bê avakirin de derbas dibe'. Em careke din bin vî îjara watedar careke din xêz dikin.

Heta pêvajoya çareserî û diyalogê dest pê bike em ê têkoşîna xwe bidomînin.

BANGA PARASTINA SINDOQAN

Serkirdeyên Herêma Kurdistanê Cejna Qiyamê pîroz kir

Serok Mesûd Barzanî, Serokê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî Serok Barzanî got: "Hêvîdarim kultûra pêkvejiyan û birayetî û

û Serokwezîr Mesrûr Barzanî, Cejna Qiyamê li Mesîhiyên Herêma Kurdistanê û cihanê pîroz kir.

Serok Barzanî îro bi boneya cejna Qiyamê peyamek belav kir.

Serok Barzanî di peyama xwe de got: "Germtirîn pîrozbahiyên xwe pêşkêşî xwişk û birayên Mesîhiyên li Kurdistan û Îraq û seranserê cihanê dikim.

Herwiha bi helkefta serê sala nû û cejnên Ekîto pîrozbahiyê li gelê Kildan Siryan Aşûrî li Kurdistan û Îraq û hemû cihanê dikim û hêviya xêr û xweşî û bexteweriyê ji bo wan dixwazim."

Di beşeke din a peyamê jî de

Serok Barzanî got: "Hêvîdarim kultûra pêkvejiyan û birayetî û

tebayî ya di navbera hemû pêkhatên neteweyî û olî yên Kurdistan û Îraqê parastî û bihêztir bibe."

Serok Barzanî herwiha piştewaniya xwe ji bo maf û daxwazên rewa yên hemû pêkhatayan nîşan da û got:

Ez, tekeziyê li wê yekê dikim ku li jêr hîç hincetekê nabê paşvekêşiyê bi çanda pêkvejiyan û mafê xwişk û birayên Mesîhiyan û pêkhatên neteweyî û olî yên din ên li Kurdistan û Îraqê bê kirin."

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî jî peyama pîrozbahiya Cejna Qiyamê belav kir. "Herêma Kurdistanê dê hertim

dê wekî welatê pêkvejiyanê bimîne"

Peyama Nêçîrvan Barzanî wiha ye: "Di vê cejna pîroz de em dúbare dikin ku Herêma Kurdistanê, wekî hertim, dê welatê pirçandî, pêkvejiyan, hevpejirandin û toleransê ji bo hemû ol û neteweyan bimîne û ji bona vê armancê em li ser hewl û xebatên xwe berdewam dibin.

Werin em vê cejna pîroz bikin derfetek ji bo bihêzkirina biratî, yekrêzî û yekdengiya di navbera hemû pêkhateyên Kurdistanê de û bi hev re bi ruhê berpirsiyariya hevbeş, erkên xwe yên li hemberî welat û parastina mafên xwe û kiyana destûrî ya Herêma Kurdistanê bicih bikin û dest li nav dest de ji bo paşerojêke baştir ji bo nîfşên bîn bixebitin.

"Hêvîdar im, ev cejn bibe sedema xêr û xweşiyê"

Herwiha Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî di peyama xwe ya pîrozbahiyê de got:

"Bi boneya hatina Cejna Qiyame û sersala nû (Ekîto), germtirîn pîrozbahiyên xwe pêşkêşî xwişk û birayên Xuristiyan yên li Herêma Kurdistanê, Îraq û cihanê dikim."

Mesrûr Barzanî herwiha got: "Hêvîdar im ev cejn bibe sedema xêr û xweşiyê bo hemûyan, bidawîhatina êş û azarên xwişk û birayên me yên Xiristiyan û bicihbûna aramî û ewlehiyê li cihanê."

Serokwezîr Mesrûr Barzanî bi Balyoza Amerîkayê li Iraqê re civiya

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî duh 30î Adara 2024an pêşwazî li Balyoza Amerîka li Iraqê Alina Romanowski kir.

Di civînê de guftûgo derbarê giringiya rêzgirtin li qewareya federalî ya Herêma Kurdistanê û şandina mafên darayî yên Herêmê bi rêya Hikûmeta Herêma Kurdistanê re û pêşveçûna projeyê (Hejmara Min) hat kirin.

Serokwezîr Mesrûr Barzanî tekezî li ser wê yekê kir ku Herêma Kurdistanê hemû erkên xwe yên destûrî cîbicî kirine, êdî nabe mafên wê yên ku bi awayekî êşkere bê bînpêkirin ku di destûrê de hatiye naskirin.

Balyoza Amerîka piştewaniya xwe ji bo çareserkirina kêşeyên di navbera Herêma Kurdistanê û hikûmeta federal de bi rêya diyalogê û di çarçoveya destûrê de nîşan da.

Mijareke din a hevdiînê jî taybet bû bi girîngiya lidarxistina hilbijartinên Parlamentoya Kurdistanê.

Serokwezîr tekez kir ku ev du sal in em daxwaza hilbijartinan dikin û niha jî em li gel wê yekê ne ku hilbijartinên yasayî, rewa û destûrî di şert û mercên rewa, pak û dadperwer de bîn kirin.

Her du alî li ser çareserkirina pirsgerêkê li pêşya proseya hilbijartinan hevnerîn bûn.

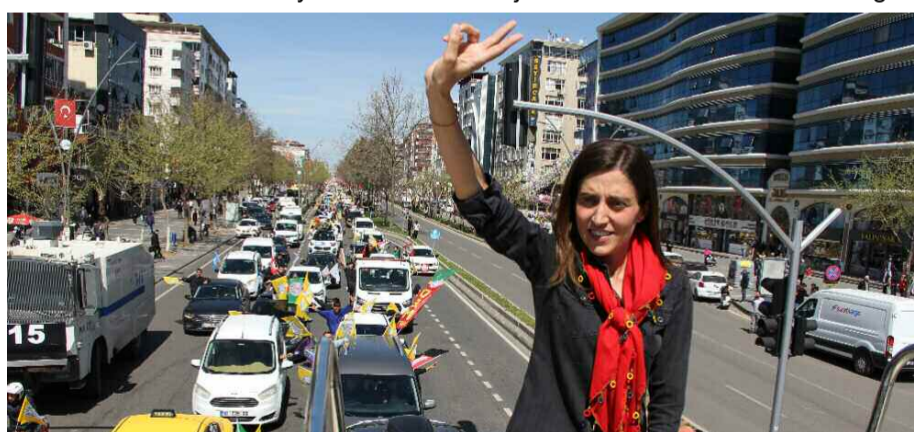
DEM Partî: Em banga xwedî derketina li sindoqan dikin

Li Amed û Êlihê fînal xebatên hilbijartinê yên DEM Partiyê bi konvoya bi sedan wesayîtan hate kirin. Partiyê banga deng dayîne û xwedî derketina li sindoqan kir.

Rêxistina Amedê ya Partiya Wekhevî û Demokrasiyê ya Gelan (DEM Partî) ji bo hilbijartinên 31'ê Adarê fînal bi "Konvoya Mezin a

qad veguherandin mîtingê.

Li vir destpêkê Namzeta Hevşaredariya Bajarê Mezin a Amedê Serra Bûcak axivî. Bûcak her ji niha ve serketina hilbijartina sibe pîroz kir û banga "xwedî derketina li sindoqan" li welatiyan kir. Piştê Namzetê Hevşaredariya Bajarê Mezin a Amedê Dogan

Amedê" kir. Beriya konvoyê bi sedan wesayîtan li herêma Gozeliyê kom bûn. Li ber muzîkên otobusên hilbijartinê govend hate gerandin. Di destê welatiyekê ku tevî konvoyê bûyî de, dovîza "Dîroka dawî ya bikaranîna ampulê 31'ê Adarê" bal kişand.

Bi hezaran kesên ku hatin qadê, wesayîtan xwe bi alên DEM Partiyê xemilandin. Konvoy bi muzîkên hilbijartinê bi rê ket. Konvoy li rêya Riha, Nînova, Seyrantepe, rêya Xarpêt, Mizgefta Selahaddin Eyyubi, Dûraka Ofis Ayhan, Alî Pinar, Cadeya Sento, Kantar, Yeniyol, Diclekent, Çarxerêya Dunya, 75'ê geriya û herî dawî derbasî Gazîler Son Dûrak a li avahiya bajêr a DEM Partiyê bû.

Bi hezaran kesan ji malên xwe, pencere, balkon û banên avahiyan piştgirî dan konvoyê. Bi hezaran kesên ku li ber avahiyê hatin ba hev,

Hatûn jî bi bîr xist ku sindoq wê siharê di saet 07.00'an de vebin, di saet 16.00'an de bîn girtin. Hatûn diyar kir ku nêzî 4 meh in hemû navçeyan digerin û got ku gund bi gund tax bi tax xebatên xwe dimeşînin û sibe wê serketinê bi dest bixin. Hatûn anî ziman ku ew ê bibin îradeya 2 milyon Amediyan û her ji niha ve serketina her kesê pîroz kir.

Hevseroka DEM Partiyê ya Amedê Pinar Sakik Tekinê jî beşdarvan silav kir û banga xwedîlederketina sindoqan kir.

ÊLIH

Rojekê beriya hilbijartinên xweçihî li Êlihê DEM Partî li navenda bajêr bi sedan wesayîtan konvoyeke hilbijartinê lidar xist. Rêxistina Êlihê ya DEM Partiyê li pêşya otogara bajêr bi sedan wesayîtan hatin cem hev. Namzeta Hevşaredara DEM Partiyê Gulistan

Sonûk, Parlamentera Êlihê Zeynep Odûncû, rêveberên DBP û DEM Partiyê jî tevî konvoyê bûn û konvoy li pêşya otogara bajêr ber bi Cadeya Amedê ve bi rê ket. Konvoy li ser cadeyê bi çepik û tilîliyan hate pêşwazîkirin û konvoy ji wir ber bi Şaredariya Êlihê ve bi rê ket. Konvoya ku berê xwe da Taxa Petrolkentê piştê li ser heman rêyê vegeriya û berê xwe da nava kolanên bajêr.

ÇEWLIG

Rêxistina Çewlîgê ya DEM Partiyê bi tevî bûna Namzetên Hevşaredarên Çewlîgê, Çiçek Ariç û Aydın Burçun û Parlamenterê DEM Partiyê yê Çewlîgê Omer Farûk Hulakuyî li navenda bajêr meşeke girseyî lidar xist. Meşê heya li pêşya bînaya bajêr berdewam kir û gelê Çewlîgê eleqeyê mezî nîşanî meşê da. Di tevahiya meşê de dirûşmên 'Jin Jiyan Azadî' û 'Wê DEM were û dewran vegere' hatin berzkirin.

DERSIM

Pêkhatyên Tifaqa Dersimê ku DEM Partî jî di nav de ye, di roja dawî ya xebatên hilbijartinê de bi konvoya sedan wesayîtan li bajêr geriya.

Namzetên Hevşaredariya Dersimê Bîrsen Orhan û Cevdet Konak jî di konvoyê de cih girin. Konvoy ji Rostanê destpê kir, heta taxên Sihenk, Gazik, Harçik, Esentepe, Yeni Mahalle û Alîbaba geriya û hat navenda bajêr.

Gel bi çepik û tilîliyan konvoy pêşwazî kir. Namzetan jî di axaftinên xwe de peyama "Em amade ne, em ê bi ser bikevin" dan.

Her wiha DEM Partî di buroya hilbijartinê de, peyama ku Namzeta Hevşaredariya Bajarê Mezin a Enqereyê Gultan Kîşanak ji gelê Dersimê re şandî, xwend.

Berdevkê berê yê "Centcom": Divê Iraq rêzê li qewareya Herêma Kurdistanê bigire

Berdevkê berê yê Femandehiya Navendî ya Amerîkayê (CENTCOM) Joe Buccino piştast kir ku "vekişîna Amerîkayê ji Iraqê Bbîrokeyeke xirab e."

Berdevkê berê yê CENTCOM Joe Buccino got, hebûna hêzên Amerîkî li Sûriye û Iraqê "ji bo çavdêrkirina DAIŞê pêwîst e, ku hîn jî gef e li ser cihanê." Buccino di hevpeyvînekê de li gel K24ê de got: "Me ev xeletî li Afganistanê kir dema ku em ji wî welatî vekîşîyan, me dît ku DAIŞê çawa li wir çalakiyên xwe zêde kirin." Herwiha got jî: Pêwîst e hêzên Amerîkî li Iraqê bimînin. Serokwezîrê Iraqê Mihemed Şiya Sûdanî bi fermî ti daxwazek bo vekêşana hêzên Amerîkî û hevpeymanan ji Iraqê pêşkêş nekiriye."

Derbarê zextên hikûmeta federal li ser Hewlêrê de, Buccino daxwaz kir ku pêwîst e Iraq fişarên li ser Herêma Kurdistanê rake û rêz li qewareya wê bigire. Berdevkê berê yê CENTCOM destnîşan kir, vexwandina Serokwezîrê Iraqê bo serdana Amerîkayê di vê demê de "ne tişteki baş e."

Herwiha got: Divê fişar li ser Sûdanî bê kirin ku hejmona Îranê li Iraqê sînordar bike û Herêma Kurdistanê biparêze. Buccino di beşeke din a axaftinên xwe bal kişande ser wê yekê ku "Piştigiriya gelê Herêma Kurdistanê, ji erkê Amerîkayê ye." Biryar e Serokwezîrê Iraqê Mihemed Şiya Sûdanî roja 15ê Nîsanê serdana Amerîkayê bike û li Koşka Sipî bi Serokê Amerîkayê Joe Biden re bicive.

Duhî Înê, heşt endamên Kongresê bang li Serokê Amerîkayê Joe Biden kirin ku berî serdana çaverêkirî ya Sûdanî, şert û mercan deyne ser wî, ji wan kêmkirina hejmona Îranê li Iraqê û piştigirîkirina Kurdan. Her heşt endaman daxwaz ji Iraqê jî kirin ku bûdce û xercên darayî yên Herêma Kurdistanê bişîne û dest bi hinardekirina petrola Kurdistanê bike. Şewirmendê Asayîşa Netewî ya Amerîkayê Jake Sullivan jî pêştir daxwaz ji Sûdanî kiribû ku pirsgerêkê li gel Herêma Kurdistanê çareser bike û piştê serdana Washingtonê bike.

Şandekê Hikûmeta Herêma Kurdistanê serdana Balyozxaneyê Îraqê li Romayê dike

Şandekê Hikûmeta Herêma Kurdistanê serdana Balyozxaneyê Îraqê li Romayê dike û bi Balyozê Îraqê re dicive.

Li dû ragehandina malpera Hikûmeta Herêma Kurdistanê, Şandekê Hikûmeta Herêma Kurdistanê, ku ji Berpîrsê Fermangeha Peywendiyên Derve Sefîn Dizeyî û Serokê Desteya Weberhênanê Mihemed Şukrî pêk hatibû, îro (Înî, 29.03.2024) serdana Balyozxaneyê Îraqê li Romayê kir û bi Balyozê Îraqê Seywan Barzanî re civiya. Di wê civînê de, Şanda Hikûmeta Herêma Kurdistanê bi Balyozê Îraqê re danûstandin li ser rewşa revenda Îraqê û peywendiyên balyozxaneyê Îraqê bi wezaret û fermangeh û dezgehên welatê Îtalyayê bi giştî re kirin.

Şanda Hikûmeta Herêma Kurdistanê daxwaza berdwamî û serkeftinê ji bo Balyozê Îraqê û desteya balyozxaneyê kir, li dawiyê jî serdana çend parên balyozxaneyê kir.

Şanda Hikûmeta Herêma Kurdistanê li roja Çarşemê, 27.03.2024, serdana Nûnerîtiya Hikûmeta Herêma Kurdistanê li Îtalyayê kir û ji aliyê Nûnerê Hikûmetê Rêzan Hemesalih û Desteya Nûnerîtiyê ve pêşwazî lê hat kirin.

Pêştir jî ew şand li Parîsê bû û hejmareke hevdiştin û civînan bi berpîrsên Fransayê re jî kir.

Navenda Woodrow Wilsonê raportekê di derheqa biryarên Dadgeha Federalî de belav dike

Biryarên Dadgeha Federalî yê roja 21ê Sibatê li dijî Herêma Kurdistanê gelek

rengvedan li dû xwe anîn, Navenda Navdewletî ya Woodrow Wilsonê ya Amerîkayî jî di wî warî de raportek belav kiriye û tê de dibêje, "Biryarên Dadgeha Federalî bizavên vegeandina Îraqê ber bi welatekî navendî ve ne".

Piştî ku Dadgeha Federalî li roja 21ê Sibatê hebûna kursiyên kutayan li Perlemana Kurdistanê hilweşand û biryar li ser neçarkirina Hikûmeta Herêma Kurdistanê ji bo radestkirina dahata girêdayî petrolê û ya negirêdayî petrolê bi Hikûmeta Federalî da, Navenda Navdewletî ya Woodrow Wilsonê ya Amerîkayî raportek di wî warî de belav kiriye ku tê de hatiye, "Biryarên Dadgeha Federalî bizavên vegeandina Îraqê ber bi welatekî navendî ve ne".

Herwesa di wê raportê de hatiye, "Ew biryar di berjewendiya Îranê de ne û li dijî berjewendiya Amerîkayê ne. Herêma Kurdistanê ya lawaz di berjewendiya Amerîkayê de nîne".

Wê navenda Amerîkayî herwesa gotiye, "Biryarên Dadgeha Federalî yê li ser hilweşandina kursiyên kutayan û neçarkirina Hikmeta Herêma Kurdistanê ji bo radestkirina dahata girêdayî petrolê û ya negirêdayî petrolê bi Hikûmeta Federalî bizavên vegeandina Îraqê ber bi welatekî navendî ve ne".

Navenda Navdewletî ya Woodrow Wilsonê ya Amerîkayî herwesa amaje daye, "Armanca vê biryara Dadgeha Federalî sinordarkirina çavkaniyên dahatan ên Herêma Kurdistanê ne, xasma hinardekirina petrolê û biryarên Dadgeha Federalî rewatiya siyasî ya Herêma Kurdistanê dixin di metirsiyê de".

Serokwezîr Mesrûr Barzanî çend biryarên girîng di berjewendiya gelê Kurd de ragihand

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî îro 27.03.2024an ragihand, wan Wezaretê Darayî û Aborî raskardine ku dest bi dabeşkirina mûçeyên meha Sibatê bikin û xwe bo mûçeyên meha Adarê û mehên bê jî amade bike. Herwiha got: "Em hikûmeta federal dixin bin berpîrsiyariyek destûrî û exlaqî, ta ku soza xwe ya dabînkirina mûçeyan bicîh bîne."

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî îro 27.03.2024an ragihand, wan Wezaretê Darayî û Aborî raskardine ku dest bi dabeşkirina mûçeyên meha Sibatê bikin û xwe bo mûçeyên meha Adarê û mehên bê jî amade bike. Herwiha got: "Em hikûmeta federal dixin bin berpîrsiyariyek destûrî û exlaqî, ta ku soza xwe ya dabînkirina mûçeyan bicîh bîne."

Deqa daxuyaniya Serokwezîrê Herêma Kurdistanê

Bi navê Xwedayê mezin û dilovan

Welatiyên heja

Her wek ku me duh soz dabû ku îro di civîna Encûmena Wezîran de em ê hinek biryaran di berjewendiya gelê Kurdistanê de bidin. Ji bilî destxweşî û spasiya li xwera-girî û bihnfirehiya xelkê Kurdistanê, îro dixwazim ji we re ragihînim ku me biryara dabeşkirina mûçeyên meha Sibatê daye û min Wezaretê Darayî raskardine ku dest bi dabeşkirina mûçeyên meha Sibatê bike û amadekariyan ji bo dabînkirina mûçeyê Adarê û mehên din jî bike. Em hikûmeta federal li Bexdayê dixin bin berpîrsiyariyê destûrî û exlaqî ku soza dabînkirina mûçeyan bi me re dane, cîbicî bike.

Me hemûyan ew erkên ku li ser milê Hikûmeta Herêma Kurdistanê bûn, bicîh anîne û bi spasî ve

Wezaretê Darayî, Encûmena Wezîran û wezaretên peywendîdar hemû xebatên pêwîst kirin ku hemû

lêxweşbûna sizayan ji bo derengmayîna beşdariya destberfî civakî û raspardina Wezaretê Şaredariyê ji

tedbîr bînin girtin û hemû hincetên ku heta niha hatine bikaranîn nehêlin û tiştê ku li ser milê me bû me kiriye û em hêvîdar in ku ev yek bibe qonax-êke nû ji bo ku mûçeyê di dema xwe de û li gorî pêwîstiyên bînin dabeşkirin.

Di berjewendiya gelê Kurdistanê de me çend biryarên din jî di Encûmena Wezîran de standin, da ku barê giran yê aborî ku ketiye ser milê gelê Herêma Kurdistanê sivik bikin. Me biryar daye ku Wezaretê Şaredarî û Geştûguzarî dest bi terxankirin û dabeşkirina zevî li ser wan hemû karmendên ku heta niha sûd ji hikûmetê wernegirtine bike.

Me daxwaza daxistina sedî 20 li ser fatûreyê elektrîkê ya berhevkirî kiriye. Me wezaretên peywendîdar raskardine ku vê yekê bikin û herwiha me daxwaza daxistina %20 cezayên trafîkê yê komkirî, daxistina sedî 50 li ser risûmatên hinardekirina goşt, daxistina %20 li ser risûmatên paralel li zanîngeh û peymangehan kiriye. Herwiha,

bo kêmkirina risûmatên ava berhevkirî bi rêjeya sedî20 û kêmkirina risûmatên şaredarî yê taybet bi kirêya kirêdarên Wezaretê Şaredariyan bi rêjeya sedî 20 ji kasi-bkar û hejaran re.

Hêvîdar im ev gav û biryar heta radeyekê alîkariya gelê Kurdistanê bikin. Careke din spasiya xwera-girî û bihnfirehiya we dikim û hêvîdar im ku em bi hev re vê qonaxê derbas bikin û ev bibe destpêka bidawîkirina ambargoya aborî ya ku ketiye li ser Herêma Kurdistanê û bidawîkirina krîza darayî li Herêma Kurdistanê û bikevin qonaxêke nû û bikaribin bi hikûmeta federal re bigihin encameke baş ji bo çareserkirina hemû pirs-girêkên ku di navbera hikûmeta federal û hikûmeta Herêma Kurdistanê de mane.

Tiştê ku li ser milê me û erkê me ye, me kiriye û emê di hewlên xwe de berdwam bin ji bo zêdetir di xizmeta gelê Kurdistanê de bin.

Hûn her şad û serketî bin û Kurdistan jî her avedan be.

Çavdêrên siyasî: Biryarên Dadgeha Federal peywendiyên Hewlêr û Bexdayê têk dane

Kontrolkirina biryarên Dadgeha Federalî ji aliyê hêzên siyasî ve û bi qestî çêkirina qeyranan ligel Herêma Kurdistanê, cihê pirs û nîgeraniya gelek çavdêrên siyasî ye. Hin kes di wê baweriyê de ne ku yê li dijî hemû rêkeftinên avakirina hikûmetê ne, dê di pêşerojê de her tiştî winda bikin.

Dirustkirina qeyranan yek li dû yekê ligel Herêma Kurdistanê, dibe ku bijardeyek be ta ku hin aliyên siyasî hejmûna xwe ji alîgirên xwe re

nîşan bidin, piştî ku nekarîn bi vî awayî xizmet ji wan re bikin. Ji ber wê jî xuya ye ti rêyêke din nedîtine, ji bilî ku serî li Dadgeha Federalî bidin, hinek pirs-girêkan derbixin û çend biryaran li dijî Herêma Kurdistanê bidin. Di encamê de ev gavan dê pirs-girêkên siyasî derbixwe holê, ku gelek caran pisporekî hiqûqî hişyarî derbarê wê de dane.

Şarezayê siyasî Feysel Rêkan dibêje: "Divê Dadgeha Federalî nekeve bin biryarên hin aliyên

siyasî, ku dibe bandoreke nerênî li ser rewşa siyasî bike, wek biryarên Dadgeha Federalî ku encamên metirsiyê li ser pêwendiyên di navbera hikûmeta navendî û Herêma Kurdistanê de çêkiriye."

Ev biryarên Dadgeha Federalî tenê li gor daxwaza partiyekê tên derxistin û dibe ku encamên wê li ser avakirina hikûmetên paşerojê hebin, bi taybetî ew aliyên ku qeyranê bi Herêma Kurdistanê re çêdikin, ew heman hêz in ku piştî her hîlbijartinan serî li Herêma Kurdistanê didin û erêkirina aliyên kurdî bidest dixin."

Şîrovekarê siyasî Casim Xurabî got: "Hikûmeta niha û dewleta Iraqê bi lihevkiyên pêk hatiye. Aliyên siyasî yê ku niha li dijî Herêma Kurdistanê ne, di salên berê de dema ku hikûmetên xwe ava kirin, li Hewlêrê civiyan û navenda rêkeftinê li Hewlêrê bû. Lê dema ku pêvajoya gihiştî asta cîbicîkirina sozan, astengiyên çêdikin."

Daxwazên xelkê zêde dibin da ku rê nedin hin aliyên siyasî ta ku desthilatdariya dadwerî, di nav de jî Dadgeha Federal, ji bo biryarên ew dixwazin bikar bînin.

Mesrûr Barzanî fermana terxankirina pereyên pêwîst bo projeya masterplana Helebceyê da

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê di hemû aliyan de û dê bibe bingeha Iraqê Mesrûr Barzanî fermana terx-

ankirina pereyên pêwîst ji bo masterplana Helebceyê da.

Wezîrê Şaredarî û Geştûguzarî Sasan Ewnî îro 28ê Adarê ragihand, Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî fermana terxankirina pereyên pêwîst ji bo masterplana Helebce da.

Li gor Wezîrê Şaredarî û Geştûguzarîyê, cîbicîkirina masterplana Helebceyê dê bibe sedema vejandî û geşepêdana Helebceyê

di hemû aliyan de û dê bibe bingeha jêrxana bajêr. Ev proje, projeyek

berfireh e û hemû beşên girîng ên bajêr di nava xwe de dihevwîne û di pêşerojê de Helebce dê qonaxekê nû û pêşketî bibîne.

Sasan Ewnî got jî: "Di projeya masterplanê de, rêgezên berfirehkirina bajar, destnîşankirina navçeyên pişesaziyê, niştecîbûnê, çandinî, geştiyarî, bazirganî, xizmetguzariyên giştî tîndiyarkirin, bi çavgiştîna faktorên jîngeh, demografîk, civakî, aborî, tenduristî û perwerde-

hiyê. Her wiha wê pêgeha Helebce ya dîrokî û rol û bandora wî bajarî jî li ber çavan bê girtin."

Piştî biryara terxankirina pereyan ji aliyê serokwezîr ve, wek ku Wezîrê Şaredarî û Geştûguzariyê gotiye, "karên projeyê dê bikevin qonaxekê pêşketî û proseya kar dê bileztir bibe û bikeve meriyetê."

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî roja 22ê Sibata 2024an serdana Helebceyê kir û piştî serdana Monumenta Helebceyê danîna tacegulê, di merasîmekê kevîrê bingeînê rêya Helebce-Tuwaqut-Qlîce û pira Tuwaqutê li parêzgeha Helebce danî.

Serokwezîr Mesrûr Barzanî di gotarekê de jî got: "Gelê vê herêmê gelek qurbanî dane û gelek êş û azar kişandine. Helebce bûye sembola qurbanîdana gelê Kurd, lê mixabin wek pêwîst xizmeta Helebce nehatiye kirin. Di wî warî de divê berpirsên vê herêmê û em hemû xwe deyndarê xelkê Helebce û malbatên hemû şehîd û enfalkiriyên Kurdistanê bizanin ku diviyabû bi awayekî hêjatir xizmeta xelkê vê herêmê bihatana kirin."

Peyma rêzdar Mistefa Hicrî bi hilkevta roja Şehîdên Kurdistanê

Rêzdar Mistefa Hicrî Berpirsê Navenda Birêveberiya Giştî a Hizba Dêmkokrat a Kurdis-

tana Îranê bi hilkevta 10ê Xakelêwê roja Şehîdên Kurdistanê peyamek belav kir.

Deqa peyamê wihaye:

Roja 10ê Xakelêwa 1326an a rojî, li dîroka netewa me de bîranîna bûyereki cihê xembaryê ye ku ti carî nayête ji bîrkirin.

Li wê rojê de Pêşewa Qazî Mihemed, Serkokê Komara Kurdistanê tevî Ebulqasim Sedrê Qazî û Mihemed Husênê Seyfê Qazî hatine sêdaredanê, lê nav û yadê wan bûye remza dîroka xenat û berxwedaniya Kurdistanîyan.

Xelkê Kurdistanê li wê rojê de ku bi roja Şehîdên Kurdistanê hatiye navdêr kirin, serdana mezarê Şehîdan û malbatên wan dikin û pêymanan domandina rêbaza Şehîdan li gel riha wan nû dikin.

Roja 10ê Xakelêwê, wateyekî hevpar bal xelkê Kurdistanê heye, ev jî domandina rêbaza pir serweriya Şehîdan û zindî ragirtina rêbaza neteweyî ye Pêşewayê Kurdane.

Li wê rojê de, tevî serî tevandin li hember riha paqije şehîdên Kurdistanê de û pêyman nû kirina tevî rêbaza wan, em silavên emegdariyê dişînin bo hemî malbatên serbilinde Şehîdan.

Li Efrînê 4 kes ji aliyê grûpên çekdaran ve hatin revandin

Grûpên çekdar ên opozîsyona Sûriyeyê yê bi artêşa Tirkîyeyê re herêma Efrînê dagîr-

kirine, 4 welatîyên Kurd ji Efrînê revandin.

Rêxistina Mafên Mirovan li Efrînê belav kir, grûpên çekdar a bi navê "Polîsa Leşkerî" roja 26ê Adarê welatîyê bi navê Mistefa Îbrahîm ê ji nahiya Mabeta revand, ku berî rojekê ji herêma Şehbayê vegeyriyabû Efrînê.

Diyar kir jî, roja 25ê Adarê Şêx Mihemed Îsmail ji mala xwe ya li taxa Eşrefiyê ya Efrînê hat revandin û heta niha çarenivîsa wî ne diyar e. Herwiha roja 17ê Adarê jî welatîyê bi navê Farûq Mihemed Şêxo li nahiya Mabeta ji aliyê Polîsa Sivîl ve hat revandin û heta niha çarenivîsa wî ne diyar e.

Rêxistina Mafên Mirovan li Efrînê ragihand jî, welatîyê bi navê Mihemed Eslan ji roja 11ê Adarê ve ji aliyê Polîsa Leşkerî ve hatiye revandin û heta niha çarenivîsa wî jî ne diyar e.

Şeş sal di ser dagîrkirina herêma Efrînê ji aliyê artêşa Tirkîyê û grûpên çekdar ên ser bi wê ve derbas dibin û heta niha zêdetir ji 9 hezar kes hatine revandin ku çarenivîsa hejmareke mezin ji wan nayê zanîn. Li gor çalakvanên Efrînê, grûpên çekdaran bi armanca ku kurdên Efrînê neçar bibin dest ji cih û warê xwe berdin û koçber bibin, welatîyan direvînin û eşkence didin, pere, fîdye û bacan ji wan distînin.

Hilbijartinan dest pê kir: Xelk diçe ser sindoqan

Li Tirkîye û Bakurê ji bo hilbijartina rêvebirên herêmî yê ku dê 5

salan li ser wezîfeyê bin, xelk diçe ser sindoqan.

salan li ser wezîfeyê bin, xelk diçe ser sindoqan.

Li 32 parêzgehên Tirkîye û Bakurê Kurdistanê dengdanê saet 07:00an dest pê kir.

Hilbijêrên parêzgehên mayî jî dê saet 08.00a biçin ser sindoqan.

Li Tirkîye û Bakurê ji bo hilbijartina rêvebirên herêmî yê ku dê 5

Di hilbijartinên xwecihî ya 31ê Adara 2024an dê ji 61 milyonan zêdetir hilbijêr dê di 208 hezar sindoqan ji bo namzedên 34 partiyên siyasî deng bidin.

Li parêzgehên Agirî, Amed, Bedlîs, Çewlîg, Erzingan, Erzirom, Êlih, Xarpêt, Dîlok, Colemêrg, Qers, Meletî, Mereş, Mêrdîn, Mûş, Sem-

sûr, Sêrt, Sêwaz, Dêrsim, Riha, Wan, Şirnex, Erdexan, Îdir û Kilîsê yê Bakurê Kurdistanê hilbijartinê saet 07:00an dest pê kir û dê heta saet 16.00an berdewam bike.

Herwiha li parêzgehên Artvîn, Giresun, Gumuşhane, Ordu, Rîze, Trabzon û Bayburtê yê Tirkîyeyê jî dê dengdan di navbera demjimêr 08:00 û 17:00an de bê kirin.

Heta Lijneya Hilbijartinan qedexeya weşanê ranekê, encamên hilbijartinê dê neyên eşkerekirin.

1004 sindoqên seyar

Ji bo hilbijêrên ku ji ber nexweşî yan jî kêmendamiyê di nava cih û nivînan da ne, 1004 sindoqên seyar hatine amadekirin.

Ew dê dengê xwe bi rêya wan sindoqan bidin.

Heta saeta dengdanê neqede sindoq venabin

Li parêzgehên ku saeta dengdayînê 07:00-16:00 ye beriya 16:00an û li parêzgehên din jî beriya 17:00an dê deng neyên hejmartin.

Heke hemî hilbijêrên di lîsteyê da dengê xwe bidin jî bi teqezî heta saet neqede dê sindoq venabin.

Li Amedê di helbijartinên muxtariyê de şer derket

Li gundekî navçeyê Sûr a Amed a Bakurê Kurdistanê di dema dengdanê de şer derket û çek hatin

bikaranîn. Kesekî jiyana xwe ji dest da, 12 kesên din jî birîndar bûn

Li navçeyê Sûr a navenda Amed

a Bakurê Kurdistanê li gundê Cirnekê di dema dengdanê de di navbera du gruban de li ser helbijartinê muxtar şer û pevçûn derket û kesekî jiyana xwe ji dest da, 12 kesên din jî birîndar bûn.

Li gor çapemeniya Tirkîyê di dema karûbarên dengdanê birêve diçû, di navbera du gruban de şerê bi dar û beran destpêkir û piştî vegeyriya şerê bi çek. Di bûyerê de li gor agahiyên destpêkê kesekî jiyana xwe ji dest da, 12 kesên din jî birîndar bûn. Birîndar bi ambulansan ji nexweşxaneyê re hatin veguhestin. Hat ragehandin hêzên ewlehiyê tevdîrên ewlehiyê yê tînd wergirtine.

KOMARA KURDISTAN

X i d i r U s o

Di dema şerê Cîhanê yê 2. de, Tirkîye û Îran nêzî sîyaseta Almanya û Îtalya ya faşîst bûn û meriv dikari bêje dost û hevkarên hev yê veşartî bûn. Loma Sovyet û Bîrîtanya artêşên xwe xistin Îranê. Bi ketina van artêşan ya 1941, Mihemed Riza Pehlewî, di dewsa bavê xwe de bû desthilat. Loma di wê demajoyê de, dewleta Îran polîtîka xwe ya li hember Kurdan bi temamî guhert; hinek qedexeyên li hember gelê Kurd hat rakirin û kesên hatibûn nefikirin disa bi şûnde hatin vejerandin.

Gava ku artêşên Sovyet û Bîrîtanya ketin Îranê, herdu dewlet jî bi Îranê re peymanek îmze kirin: Li gorî wê peymanê, artêşên herdu dewletan jî piştî şer herî pir di hundir şeş heyvan de wê Îranê terk bikin. Loma ew di dema dagîrîya Îranê de, ji xeynî Azerbaycan û Mahabadê, têkelî rêvebirina karê dewleta Îranê, yê hundur û derve nebûn.

Weke tê zanîn, hêza Sovyetê ya dikeve Azerbaycan û Kurdistana Rojhilat, xwe wek hêzek azadîxwaz û pişgirê gelê bindest rê da. Loma ji alî herdu gelan bi kêf û şahî hatin pêşwazîkirin.

Piştî ku hêza Sovyetê ket herêma Kurdistane, ji bo ku xwe hêzek demî didît û pirs-girêkên girîng dernekeve pêşîya wan, diviyabû bi gelên xwecî yê herêmê re têkilîyên xweş deynin. Loma Karbidestê dewleta Sovyetê, têkelîyên xwe bi rewşenbîr, axa, şêx û serokeşîrên Kurd re danîn û wan vexwendî Sovyetê kirin. Li ser wê daxwazê civata Kurd, heyetek şand Azerbaycana Sovyetê. Piştî ku ew heyet vejerîya, di 16 Îlon 1942 yan de, civînekê li dar dixin û bi navê Komeleyî Jîyaneweyî Kurd, bi kinahî Komel, rêxistinekê ava dikin. Komel di demek kin de bi hêz dibe û bi navê Niştîman rojnameyekê derdixe. Şêweyê Alarengî yê dawîn û sirûda ey Reqîb jî ji alî rêxistina Komel ve tê amadekirin.

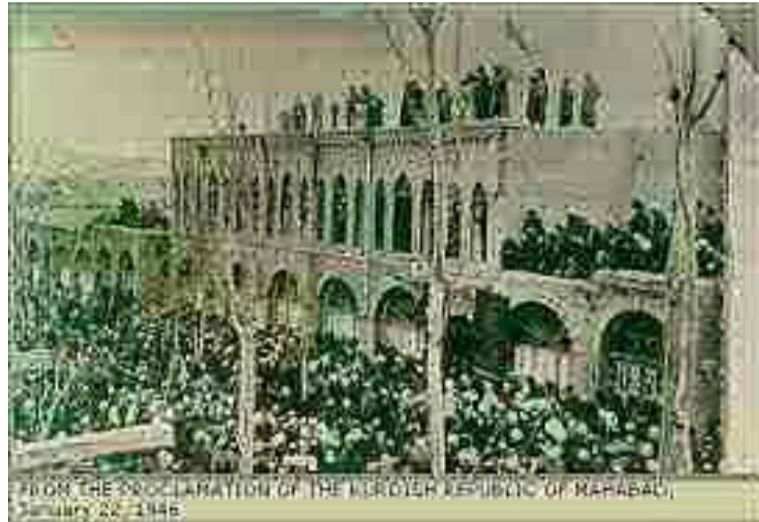
Di 1945 an de, karbidestên Azerbaycana Sovyetê, di bin serokatîya Qazî Mihemmed de disa heyetek Kurd, vexwendî Baku'yê dike. Serokwezîrê Komara Azerbaycanê Cafer Bakirof, ji heyeta Kurd re pêşniyara ku di hundir sînoren

Azerbaycanê de otonomîyekê bixwazin dike; lê heyeta Kurd vê pêşniyarê napejirîne. Piştî pêşniyara damezirandina Partîyek Demokratîk dike. Ji bo parastina xwe Kurd daxwaza alîkarîya çekan ji Bakirof dikin û Bakirof jî sozê dide ku wê çekan ji wan re bişîne.

Kurd bi bawerîya bi Sovyetê tevdiagerin û biryarên xwe didin. Berpîrsên Kurd, di her

Brno û Martînî ku ji artêşa Îranê stendibûn, dide artêşa Kurd. Wê gavê hejmara leşkerên Komara Mahabadê digehîje 13.000 an.

Bi avabûna Komara Mahabad re, zimanê Kurdî dibê zimanê fermî yê yekemîn; dibistanên Kurdî hatin vekirin; pirtûk, kovar û rojnameyên bi Kurdî hatin çapkirin û weşandin. Tiyatroya Kurdî hat

gavavêtina sîyasî de bi berpîrsên Sovyetê dişewirin. Loma ji bo têkilîyên Kurd û Sovyetê yê sîyasî û çandî bi rêkûpêk bimeşe, li ser daxwaza Kurdan, di Îlona 1945 an de, balyozê Sovyetê Haşimov li Mahabadê komelak bi navê Navenda Têkilîyên Çandî vedike. Di Cotmeha 1945 an de jî, di bin serokatîya Qazî Mihemmed, Rêxistina Komel dicive û navê xwe wek Partîya Demokrat a Kurdistane diguhere.

Di Mijdara 1945 an de, Sovyet mekînak çapê dîyarî Kurdan dike. Bi vê mekînekê gelek pirtûk, kovar û rojname tî çapkirin. Di wê demê de, dest bi derxistina rojname Kurdistan jî tê kirin.

Azerbaycana Îranê, di 12 Berçîle 1945 an de, Komara xwe îlan dike û dixwazin Kurdistan jî di hundir sînore wan de wek herêmek otonom bêt dîtin, lê Kurd vê daxwazê red dikin. Pêşwayên Kurd, ji berpîrsên Sovyetê re dibê: "Tu kes nikare me zorgayî ketina bin desthelatîya netewak ji xwe bi şûndetir bike, heger em têkevin zorek werê, wê gavê em li hemberî desthelatîya Îran dernayên".

komara kurdistane2Di 22 Çile 1946 an de, piştî ku Qazî Mihemmed agahdarî dide berpîrsên Sovyetê, li Mahabadê li meydana Çarçira Komara Mahabadê îlan dike. Ji bo parastina Komarê artêşeke netewî hat sazîkirin. Hêza Pêşmerge, cihê hêza polîs û leşkerên dewleta Faris girt. Wê gavê Mistefa Barzanî tevî 2000 pêşmergeyên xwe beşdarî artêşa Komarê bû. Karbidestên Sovyetê çekên sivik, li dora 5000 tufengên

avakirin û yekem car, jina Kurd, beşdarî jîyana sîyasî û çandî ya welat bû. Karmendên Kurd, cihê yê Faris û Azerîyan girtin

Komara Mahabad, tenê li der û dora Mahabadê desthilatî dikir. Lê bajarên Bane, Serdeşt, Saqiz, Sine û Kermaşah'ê hîna di bin dagîrîya Îran û Bîrîtanya de bûn. Artêşa Kurd jî dixwest hemû bajarên Kurdistane rizgar bike. Bîrîtanya û Emrîka destûr nedida ku ev herêm têkevin destê Sovyetê. Loma her du dewletan jî bi israr dixwestin Sovyet jî Îranê derkeve.

Kurdistan MahabadArtêşa Kurd biryar da ku êrîşî hêzên dagîrker yê li Saqizê bike, lê berpîrsên Sovyetê bi tundî li hemberî vê daxwazê derketin û gotin: "bi tu warî em alîkarîya we nakin". Di buhara 1946 an de, Sovyet leşkerên xwe jî Îranê bi şûnde kişand.

Piştî ku Sovyetê artêşa xwe ji Azerbaycan û Kurdistane

kişand, bi daxwaza çareserkirina pirs-girêka Kurd ya bi aşîfî, dewleta Îranê Qazî Mihemmed, di tebaxa 1946 an de vexwendî Tahranê kir. Serokwezîrê Îranê pêşniyara ku Kurdistan di hundir sînore Îranê de, ji alî walîyekî ve bêt

îdarekirin kir. Ev pêşniyar bi Qazî Mihemmed maqûl hatibû, lê bi serê xwe nikaribû biryar bidaya. Piştî ku bi balyozê Sovyetê şewirî, balyoz, li hemberî vê pêşniyara Îranê derket; pejiwandina vena li hemberî Komara Azerbaycanê wek îxanetekê şrove kir. Lewra di vî warî de, di nava Azerbaycan û Komara Kurd de peymanek hebû.

Archi MahabadDi heyva Îlona 1946 an de, alîgirê Ataşeyê Emrîkî Archi Roosevelt, bajarê Mahabadê zîyaret kir; bi berpîrsên Komara Mahabadê re peywendî danî. Ji Kurdan pêşwazîyek baş dit. Wê gavê dibê ku "di rewşek werê de, Dewletên Emrîka yê Yekbûyî, ku nikaribe piştgirîya destxistinên Kurdan bike jî, tu egerek mafedar tune ye ku li

Sovyetê Haşimov. Ew jî ji wan regot; "metirsin, tişt nîn e".

Di wê demê de, desthilata Kurd di bin serokatîya Qazî Mihemmed de, di 5 Berçîle 1946 an de ji bo parastina Mahabadê, komîtak şer ava dikin. Piştî biryara dewleta Îran ku têkevin herêma Komara Mahabadê, weke ku Sovyet tu helwestê rê nade, serokê eşîra Şikakan Umer Xan û hinek axayên din bi rêya balyozê Emrîka yê Tebrîzê ji desthilata Îranê re têt dikişînin ku wê girêdayî wan bin.

Piştî ku Kurd, dinêrin artêşa Îranê ket Azerbaycanê û Sovyet bêdeng dimîne, berevacî vena jî Emrîka û Bîrîtanya, bi her awayî piştgirî û hevalbendîya dewleta Îran dikin, baş dizanin ku bi çekên xwe yê sivik nikarin bi artêşa Îran,

hemberî bidestxistinên Kurdan derkeve. Lê piştî du heyva ku dewleta Îran, biryara ku ji nû de Azerbaycan û Kurdistane dagîr bike stend, balyozê Emrîka George F. Allen bi daxwîyanîyekê piştgirîya vê helwesta Îran ya mêtinkar kir.

Dewleta Îran biryar girt ku di 12 Berçîle 1946 an de, leşker bişîne Azerbaycanê. Ji bo ku Sovyet wan neparast, kar-

loma ji bo ku xisarek mezin çê nebe, di 17 Berçîle 1946 an de bajarê Mahabadê radestî artêşa Îran dike.

Di 21 Berçîle 1946 an de, serokê artêşa Îran Hûmayûnî, 45 kes ji serok, rêvebir û karbidestên Komara Mahabad û Partîya Demokrata Kurdistane, li avahîya beledîya Mahabadê dicivîne. Doza çekên ku Sovyetê dabûn wan û yê ku artêşa Kurd, ji artêşa Îran stendibûn, li wan dike û piştî civînekê, wan tevan davêje zîndanê.

Dewleta Îran, di 23 çile 1947 an, bi darazek leşkerî ya ji raya giştî re veşirtî, pêşwayê Kurd Qazî Mihemmed, Birayê wî Evdilqadir Sadî û pismamê wî Mihemmed Huseyîn Seyfî bi cezayê mirinê ceza dike û di 30 Adar 1947 an de tevî hevalbendên wan yê din wan bi dar dadikin.

Piştî ketina Komara Mahabad, hemû sazî, dezgeh û qanûnên dewleta Kurd hatin qedexekirin; pirtûk, kovar, rojnameyên Kurdî û prwerdeya bi zimanê Kurdî hat qedexekirin û zimanê fermî dîsa bû yê Farisî. portal.netewe.com

Ji Ermenistanê heta Kazakistanê axîneke ji kezebê

"Ez Kinyazê İbrahimê Nevoyê Mîrze. Wekî Kinyazê İbrahim Mîrzojev jî tême naskirin. 1-ê Gulana 1947-an, li Zengîbasara Ermenistanê hatime dinyayê. Ev der li ser Çemê Eresê ye û nêzîkî sînorê Tirkîyê ye. Navê Gundê me Rihanlû ye. Malbata me ji Serhedê ye. Em ji Eşîra Celaliyan in. Kal-bavê min ji Rojhilatê Kurdistanê hatine Bazîdê, ji wir jî li Îdirê bi cih û war bûne."

Prof. Dr. Kinyazê İbrahim, rojhilatnas û akademîsyen. Serokê Kurdên Kazakistanê û li Zanîngeha Abaya Alma Atayê Serokê Navenda Zimanên Dinyayê. Piştî Şerê Qerebaxê terka Ermenistanê dike û di destpêka sala 1990-î de li Alma Ataya Kazakistanê bi cih dibe. Li Erîvanê, li Zanîngeha Xaçatûr Abovyan salên dirêj Serokatiya Beşê Ziman û Edebiyata Azeriyan kiriye. Vê gavê Endamê Yekîtiya Nivîskarên Kazakistanê û Endamê Yekîtiya Rojnamegerên Kazakistanê ye. Li hêla din ew Li Kazakistan û Asya Navîn Nûnerê Navenda PEN'a Kurd e û Berpîrsê Giştî yê kovara edebî Nûbarê ye ku li Alma Atayê bi zimanê Kurdî û rûsî ronahiyê dibîne. Kinyazê İbrahim xwediyê gelek xelatên neteweyî ye. Bi 6 zimanan dizane. Nêzîkî 20 kitêb li pirtûkxaneyê Kurdî zêde kiriye. 'Xortê 67 salî' xwediyê serpehatîyeke balkêş e. Di 65 salan de, bûye şahidê gelek qewimînan, guhdariya karesatên mezin kiriye. Ji dayîkê û nefîkirina yekem destpê dike: "Dayîka min malxanî Mihemedê Nadoyê Ūso ye. Ji Eşîra Birûkan e. Li Wanê hatiye dinyayê. Di sala 1926-an te bi qasî 2000 malan malbata me jî dersînor dibe, dikeve nav axa Nexçivana Sovyeta Berê. Wê gavê gelek eşîrên me kurdan ji ber serhildanên Agirî, Şerê Bro Heskê Têlî, Şêx Seîd xwe li sînoran dixistin û ji ber zilma roma reş terkese dibûn. Rehmetiyê bavê min digot ku ew ji eşîra Bro Heskê Têlî yê Celalî ne. Gel bi halekî perîşan hatiye sirgunkirin. Parek çûye Îranê. Em ji wan eşîran bûne ku 1926-ê salê derbasî axa Sovyetê bûne. Gelek eşîrê kurdan para xwe jî nefiyê standine. Brûkî, Celalî, Sîpkî. Lê zêdetirê wan Brûkî bûne. Heta sala 1937'an li wir mane. Piştî ku derbasî hêla din a Eresê dibin, li aliyê din ji malbata wan gelek kes dimînin. Artêşa Sor a Sovyetê rê li ber wan digire. Êdî nahêle derbas bin. Sînor tê şidandin. Berê di navbera Tirkîyê, Sovyet û Ermenistanê de sînor tunebûn. Havînê kurd ji wir dihatin zozanên Egrîce, Qanîgol, Qizilziyaretê. Heta payîza dereng li wir diman. Payîzê dizivîrin Serhedê. Gava ku birek ji eşîrên kurdan li wan zozanan bûne, leşkerên Sovyetê hatine û gotine; 'Êdî hûn nikarin derbasî hêla din a Eresê bibin!' Milet

perîşan dibe..."

Kinyazê İbrahim piştî vê rewşê behsa malbetekê dike ku serî ji vê yekê re rakirîye û tevî kuştina mîran û leşkeran sînor derbas kiriye: "Çend mal hene, ji Mala Basoyê Ozmên ku Mamkî ne. Şer dikin sînor derbas dikin. Xwe li Çemê Eresê dixin, digihîjin qewim, bira û pîsmamê xwe. Di navbera wan û leşkerên Sovyetê de şer çêdibe. 2-3 kes ji wan, ji leşkerên Ūris jî çend leşker tene kuştin. Piştî wî şerî, Sovyet sînor girê dide. Hinceteke din jî ew bû ku divê kurd ji wir derketana. Digotin; 'Kurdên li nav sînorên Azerbaycan, Tirkîyê û Ermenistanê karê îstixbarat û ajantiyê dikin.' Desthilatdarên Ermenistan û Azerbaycanê jî dixwestin kurd ji wir derkevin. Armanca wan 'paqijkirina' kurdan, yekmiletbûna wan bû." 1937-ê salê, di nava şevê de kurdan li trênen bar û heywanan siwar dikin, di bin kontrola leşkeran de nefî dikin. Kes nizane bi ku ve jî dibin. Du mehên dirêj di riyan de 'dê weledê xwe davêje!' Gava dibînin ku li Kazakistan û li ser

hidûdên Kirgîzîstanê ne. Sar, seqem, çol, best. Ne ew der bi zimanên wan dizanin, ne ew bi zimanên wan deran!

"Malbata me jî di nav wan de ne. Dê, bav, xwişk-bira, kal-pîr, qewim û pîsmam. Malbata me li Kirgîzîstanê wîlayeta Qizilqeyayê peya dikin. Ew der nêzîkî Oşê ye. Oş li ser sînorê Ozbekîstanê ye! Kurdên Ermenistanê tînin Kirgîzîstanê. Kurdên Azerbaycan û Nexçivane tînin Kazakistanê. Malbata me sê salan li Qizilqeyayê dimîne. Heta sala 1940'î." Sê sal paşê destpêka Şerê Cîhanê yê Duyem e. Camêrek heye, ji wan re dibe dergeh û star! Stara vegera Erîvanê. Ew camêr rewşenbîr, şair û nivîskarê mezin Wezîrê Cebarê Nadîrî ye. Kinyazê İbrahim bi van hevokan behsa wan rojan dike:

"Di nav nefîkiriyan de malbata Wezîrê Nadîrî jî hebûye. Ew jî hatine sirgunkirin. Wezîrê Nadîrî tê malbata xwe dibe. Dewletê ji bo malbata me digot;

"Ev kesên biguman in. Dikarin ajantiyê bikin.' Lê Wezîrê Nadîrî ketibû karê dewletê. Di îstixbarata dewletê de nav û dengê wî hebû. Rê jê re vekirî bû. Digot; 'Ez keffîlê vê malbatê me.' Hat û malbata xwe bir. Mala me jî tevî mala wan, 1940-ê salê zivirî Erîvanê. Li Erîvanê jî bo 10 malan avahî standin, erd standin. 1941-ê salê mala me derbasî Zengîbasarê dibe, li gundê Rûhanliyê ciwar dibe. Wê salê birayê min ji dayik dibe, navê wî Têmir e û niha 70 salî ye. Xwişk û birayekî min jî li Kirgîzîstanê dimirin: Yaqûb û Gulnaz. Dê-bavê min bi du zarokan ve tînin Kirgîzîstanê, destvala dizivîrin Ermenistanê! Her du jî 2-3 salî bûne. Di wan zilm û çetinahiyan de dimirin. Lewma jî dê û bavê min her dem digotin; 'Me du zarok bi xwe re anîn vir, lê em destvala zivîrin.' Ji dê û bavê min

re 9 zarok çêbûn. 7 bira, 2 xwişk: Têmir, Yaqûb, Gulnaz, Ez, Eylaz, Eywaz, Ehmed, Nûrê û Mihemed. Em destpêka 1990'î ji Erîvana Ermenistanê hatin Alma Ataya Kazakistanê. Birayê min Yaqûb 4-5 mehan li Alma Atayê ma û li vir rehma Xwedê kir." Kinyazê İbrahim di sala 1955'an de dest bi dibistanê dike û heta 1963'yê salê li gund dixwîne. 1963'yê salê tevî zarokên rehmetiyê xalê xwe Balayê Nadîr li Erîvanê dest bi dibistana navîn dike. Bala birayê Wezîrê Nadîrî ye. Navê dibistana wan Axundov bû. Dibistan li ser navê Azeriyan bû. 65-66'ê salê dibistan diqedîne û diçe Fakûlteya Ziman û Dîrokê ya Zanîngeha Bakûyê. Doktoraya xwe jî li wir dike. 1978-ê salê teza xwe ya doktorayê dinivîse. Teza wî li ser 'Têkiliya Edebiyata Kurdan û Azeriyan' e: "Min di teza xwe de behsa edebiyata me ya bedew xal bi xal nivîsandiye. Edebiyata çar perçeyên welatê me tê de heye. Min edebiyata me û ya azeriyan daye ber hev. Li gorî vê tezê em dibînin ku gelek rewşenbîr û nivîs-

karên mezin ên Azeriyan, li ser edebiyata kurdan nivîsandine. Di nav wan de gelek kes jî hene ku kurd in. Mesela nivîskarê Azeriyan ê mezin Nîzamî Gencewî dinivîse ku dayîka wî Kurd e. Nîzamî 'qeraseyekî edebiyata dinyayê' ye. Wî bixwe 'Xemse' nivîsandiye. Xemse ji pênc berhemên mezin pê. Leyla û Mecnûn, Xosrov û Şêrîn 2 ji wan in. Her wiha wî Îskendername nivîsandiye. Nîzamî di berhema xwe ya Leyla û Mecnûnê de dibêje 'dayîka min kurd e û navê wê Reîse ye. Min terbiya xwe ji malxalanê xwe yê kurd dîtiye.' Gava dayîka wî dimire gelek xemgîn dibe. Li ser dayîka xwe nivîsandiye, me kiriye kurdî. Lê bi azerkî dibêje: 'Kürt kîzî anamdîr/Bizi Terg ettî/Bîr ana kalbîne dînyadan gîttî/Ne geder yansa da, yaksa da ürek/Anama dîl vîren var midir göre?' Dibêje; 'Kürt Kizi Anam/Diya min a keça kurd.' Jixwe dayîka wî ji bajarê Gencê, ji Êla Şedadiyan bûye. Nîzamî li tu deverî nanivîse; 'bavê min faris e, an azerî ye an tirk e.' Naxwe bavê wî jî kurd e."

Prof. Kinyazê İbrahim diyar dike ku mînakên wisa gelek in, di zargotina azeriyan de gelek motîfên kurdan hene û berdewam dike: "Yek ji wan 'Destana Korogî' ye. Korogî bi kurdî jî hatiye gotin. Korogî kurdekî Celalî ye. Têkiliya kurd û azeriyan di tarîxê de xurt e. Zimanê azeriyan bi ser tirkî ve ye, lê ew ne tirk in, arî ne. Kurd jî arî û medyayî ne. Îranî jî wisa ne. Li Rojhilat, li Îranê Azerî dinav kurdan de mezin bûne. Rabûn-rûniştin, xwarin, adetên wan gelek nêzîkî hev in. Kurdan nêzîkî xwe dîtine. Mesela gelek şair û nivîskarên

Azeriyan li ser Komara Mehebad, Qazî Mihemed û Pêşmergeyên Barzanî nivîsandine. Min di teza xwe de behsa wan têkiliyan jî kiriye."

1989-1990, Şerê Qerebaxê. Azerî û Ermenî hev dixwin! Kinyazê İbrahim dibêje ku şer mala kurdan jî mîrat kiriye: "Kurdên me -xasma jî kurdên me yên misilman- rastî eş û azareke mezin hatin. Ji neçarî li seranserê Sovyetê belav bûn. Hinek ji wan çûn Sîbîrya û Yaqûtskê, beşek ji wan çûn Rûsya û derdora wê, qîsmek ji wan hatin Kazakistan, Qirgîzîstan û Ozbekîstanê. Ev nefîkirin ne wekî nefîkirina 1937'an û 1944'an bû. Ermenî bi darê zorê digotin; 'ji nav me derkevin herin. Ermenîstan axa Ermeniyana e!' Di dema Sovyetê de ji bavê kî zêde bû wisa bigota? Sovyet çavê wan derdixist!"

Kinyazê İbrahim dibêje ku ev polîtîkaya dewleta Ermenistanê bû, dixwestin kurdên misilman û kurdên êzîdî ji hev cuda bikin û ev polîtîka îro jî berde- wam e: "Digotin; 'Êzîdî ne kurd in!' Ji ber

ku digotin; 'Em kurd in', kirin ku gelek rewşenbîr, zimanzan, nivîskarên kurdên me yên Êzîdî terka Ermenistanê bikin. Dewletê bi riya şêx û pîrên Êzîdîyan zilm û neheqî li wan kir. Semendê Siyabend, Şekiroyê Xudo Mihoyî, Karlanê Çaçan, Mîroyê Esed, Çerkezê Reş, Tîtalê Efo, Şerê Eşîr, Celîlê Celîl, Ordîxanê Celîl. Tevahiya van navan digotin; 'Em Kurd in', lê Ermeniyana şêx û pîran sor dikirin ku li dijî wan bikin şer. Dikirin jî. Digotin; 'We miletê xwe firotiye!' Bi ser de jî li Karlanê Çaçan û Çerkezê Reş xistibûn. Ez bixwe li wir bûm. Ev lîstika Ermeniyana bû. Dixwestin tifaqa kurdan perçe bikin. Ermenî niha tiştêkî wiha xistine nav Êzîdîyan me. Ji wan re dibêjin; 'Nebêjin zimanê me Kurdî ye, bibêjin Êzîdîkî ye' Radyoya Kurdî heye. Radyo vekirin bi navê Radyoya Êzîdîyan nemeşiya, rojname derxistin nemeşiya. Nameşe jî! Gava digotin; 'Zimanê me Êzîdîkî ye' jî bi Kurdî digotin! Ez bixwe 43 salan di nav kurdên me yên Êzîdî de mame. Piraniya heval û hogirên min Kurdên Êzîdî bûne. 43 salan min negotiye; 'tu Êzîdî yî' wan negotiye 'tu misilman î.' Em diçûne malên hev, me nanê hev dixwar. Kurdayetî îro behrek e. Di wê behrê de Êzîdî jî, zaza jî, Goran jî, Soran jî, Behdînî jî di hûndirê wê behrê de ne. Gelo tu dikarî ji behrê, ava çeman cuda bikî? Nikarî! Tu sax û ez silamet..."

* Di hejmara 140-î ya rojnameya Rûdawê Çapa Ewropayê ku li Kolnê tê weşandin de bi sernavê "Ji Erîvana Ermenistanê berbi Alma Ataya Qazaxîstanê: Çîroka sirgunkirina malbata Serokê Kurdên Qazaxîstanê Kinyazê İbrahim" hatiye weşandin.

Salihê Kevirbiri
salihkeviri@hotmai.com

Osmanlılarda Kürtler ve Özerklik:

Kürtler bu topraklarda yaşayan en eski kavimlerden. Kürtlerin tarihi M.Ö.4000 yıllarına dayanmaktadır. Kürtler Hz.Ömer zamanında, 636 yılından itibaren Müslüman olmaya başlamışlardır.

Türkler, Kürtler...en iki yüzyıl sonra islamiyeti kabul etmişlerdir.

1071 yılında Bizanslarla Alparslan arasındaki savaşa katılan 60 bin kişilik Selçuklu ordusunun 15 bini Kürtlerden oluşmaktaydı. Alparslan bu savaşta en büyük desteği Kürtlerden görmüştür. Türk'ler, bu savaşla birlikte Anadolu'ya yerleşmişlerdir. Kazanılan bu zafer sadece Türk'lere Anadolu'nun kapısını açmakla kalmamış, Anadolu'da Bizans'ın yenilgi sürecini de başlatmıştır. Bu tarihten sonra Türk ve Kürt beylikleri, 15.yüzyıla kadar karşılıklı olarak birbirlerinin hak ve hukukuna saygı göstermiş ve birbirlerinin varlıklarını kabul etmişlerdir.

Kürtler Osmanlı İmparatorluğunun egemenliğini Yavuz Sultan Selim döneminde kabul etmişlerdir. Bu dönem Osmanlı ile Kürt beyleri arasında doğal bir ittifakın en yoğun yaşandığı dönem olmuştur.

15.yüzyılda Avrupa'da gelişen kapitalizmin etkisiyle, Osmanlıların sürdürdüğü genişleme politikası büyük bir dirençle karşı karşıya kaldı. Diğer taraftan, Doğu'dan İran Safevileri'nin Orta Anadolu'ya kadar genişlemeleri üzerine, Kürtlerle yeniden uzlaşmak gereği hasıl oldu. Yavuz Sultan Selim, Kürtler ile sağlanan ittifak sonucunda, Kafkaslardan tüm Arabistan

ve Kuzey Afrika'ya kadar tüm yolları açan Çaldıran ve peşinden Mercidabık savaşlarını kazandı. Bu zaferlerden sonra Osmanlılar Ortadoğu'nun en güçlü imparatorluğu haline geldiler.

İşte Kürt'lerle yapılan bu ittifakın sonucunda, 1515 yılında Amasya'da Kürt-Osmanlı Özerklik Antlaşması imzalandı. Kürt beyleri ile Osmanlı İmparatorluğu arasında imzalanan antlaşma gereğince Kürt beylerine özel bir statü ile yarı bağımsız bir konum verilerek, 16 özerk Kürt hükümetinin varlığı kabul ediliyordu. Kürt beylikleri, hükümetler biçiminde kimi yerde yöre halkının seçtiği kişiler tarafından yönetilen, kimi yerde de babadan oğula geçen bir Özerk yerel iktidar modeline sahip oldular. Bu Kürt hükümetlerinin adları şunlardı; Cizre, Hazro, Eğil, Palu, Kiği, Genç, Bitlis, Hizan, Hakkari, Mahmudi, Şehrizar, Yırivana, İmadiye, Asti, Tercil ve Mihriban'dı. Osmanlı İmparatorluğu'nda ırklar arasında herhangi bir ayırım yapılmamış, hiçbir ırkın kendi dilini, kültürünü yaşaması engellenmemişti. Kürt'ler böylece dillerini, kültürlerini özgürce sürdürüp geliştirdiler. Bunun en büyük sebeplerinin başında Osmanlı İmparatorluğu'nun adem-i merkezîyetçi bir yönetim şeklini benimsemesi gelmekteydi. Diğer bir sebep ise, bünyesindeki halkları kültürel yönden entegre etmeye dair herhangi bir girişimde bulunmamaları yani halkların diline ve kültürüne hiçbir suretle karışmalarıydı.

Kürtlerin Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde Özerk beylikler (hükümetler) halinde yaşamaları 1839 yılına kadar devam etti. Bu dönemde Kürt'ler Osmanlıya karşı yılda bir kez belirli bir meblağı vergi olarak vermek ve padişahın emrettiği

bütün seferlere, askerlerin her türlü donanımının sağlanması kaydıyla katılmak zorundaydılar. Tanzimat Fermanının ilanına kadar 300 yıl özerk bir statüde yaşayan Kürtler ve Osmanlılar arasında herhangi bir konuda ihtilaf çıkmamıştır. Osmanlı yönetimi, Kürtlere kimliklerini koruma imkanı veren hukuki düzenlemeler de

getirmişti.

Ancak, Osmanlı yönetiminin ard arda gelen askeri yenilgiler sebebiyle gerilemesi ve ekonomik açıdan da zayıflamaya başlaması, Osmanlı-Kürt ilişkilerinde yeni bir dönemin başlamasına neden olmuştur. Çünkü Osmanlılar Batıda toprak kaybettikçe ve sürekli savaşların finansmanı için asker ve para ihtiyacı duydukça, Kürt bölgelerine daha fazla yüklenmeye başladı. Bu da daha fazla haraç ödemek ve daha fazla asker vermek istemeyen Kürt beylerini yer yer ve zaman zaman isyanlara yöneltiyordu.

Osmanlıların Kürtlere yönelik bu baskıcı tutumları, Kürtler arasında huzursuzlukların başlamasına ve birbirini takip eden isyanların başlamasına neden olmuştur. İlk başlarda özerkliklerini ve kişisel çıkarlarını kaybetme endişesi ile başlatılan ve ulusal bir yanı olmayan isyanlar, 1880 yılında Şeyh Ubeydullah tarafından başlatılan isyanla ulusal bir kimliğe büründü. O zamana kadar çok iyi bir yönetim anlayışı sürdüren Osmanlı Devleti, Mustafa Reşid Paşa tarafından ilan edilen Tanzimat Fermanı sonucunda, Kürtlerle olan ilişkilerinin bozulmasına ve imparatorluğun da çöküşünün başlangıcına neden olmuştur. Daha sonra çöken imparatorluğun mirasçısı olan Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı'nın tam aksine katı bir merkezîyetçi yönetim şeklini benimsedi. Kökleri Tanzimat Fermanına dayanan bu baskıcı ve statükocu zihniyet üzerinden Kürtlerle ilişkiler şekillendirilmeye başlandı. Ve sorunlar da bundan sonra çıkmaya başladı..

Tarihte Kürd Direnişleri

01. 1806 – Musul: Baban Asireti, Abdurrahman Pasa Direnisi
02. 1812 – Musul: Babanzade Ahmet Pasa Direnisi
03. 1820 - Zaza'ların Direnisi
04. 1830 – Hakkari: Ezidilerin Direnisi
05. 1833- Soran: Mir Muhammed (Soran) Direnisi
06. 1831- Bitlis: Serephan

- 21.1924 – Hakkari: Nasturi Direnisi
22. 1925 – Seyh Sait Direnisi
23. 1925 – Nehri Direnisi
- 24.1925 – Reskotan-Raman Direnisi
- 25.1925 – 1. Sason Direnisi
- 26.1926 – 1. Agri Direnisi
- 27.1926 – Hazro Direnisi
- 28.1926 – Silvan: Kocusağı Direnisi
- 29.1926 – Hakkari: Beytüssebab Direnisi
- 30.1927 – Bitlis: Mutki Direnisi
- 31.1927 – Agri: II. Agri Direnisi
- 32.1927- Silvan: Biçar Direnisi
- 33.1929 – Eruh: Zilanli Resul Aga Direnisi
- 34.1930 – Van: Zeylan Direnisi
- 35.1930- Tutak-Bulanık-Hinis: Tutaklı Ali Can Direnisi
36. 1930 – Van: Oramar

07. 1835 – Botan: Bedirhan Direnisi
08. 1843 – Bedir Han Direnisi
09. 1839 – Amed: Garzan Direnisi
10. 1855 – Yazhan Ser Direnisi
11. 1872 – Mardin-Cizre: Bedirhan Osman Pasa ve karesi Hüseyin Pasa Direnisi
12. 1878 – Hakkari: Seyh Ubeydullah Nehri Direnisi
- 13.1889- Erzincan: Bedirhan Emin Ali Direnisi
- 14.1911 - Abdulsalam Barzani Direnisi
15. 1912 – Mardin: Bedirhaniler ve Halil Rema Direnisi
16. 1912 – Bitlis: Seyh Selim Sehabettin ve Ali Direnisi
- 17.1919 – Simko (Ismail Aga) Direnisi
- 18.1919 – Ali Bati Direnisi
- 19.1919 - Mahmut Berzenci Direnisi
20. 1920 – Kocgiri: Kocgiri

- 37.1930 – Zilan Direnisi
- 38.1930 – Plümür Direnisi i
- 39.1930- Agri: III. Agri Direnisi
- 40.1930 – 2. Mahmut Berzenci Direnisi
- 41.1931 – Seyh Ahmed Barzani Direnisi
- 42.1934 – Bitlis: Buban asireti Direnisi
- 43.1836 – Akcadag Direnisi
- 44.1935 – Siirt: Abdurrahman Direnisi
- 45.1935 – Siirt: Abdulkuddüs Direnisi
- 46.1935 – Siirt: 2. Sason Direnisi
47. 1937- Dersim: Dersim Direnisi Seyit Rıza
48. 1943 – Melle Mistefa Barzani Direnisi
49. 1946 – Mahabat Direnisi
50. 1974... PKK27 Kasım 1978 de ise ilk kongre ve resmi açıklama yapıldı.. Abdullah Öcalan ve bu direniş hala sürmektedir ..

Osmanlı'nın son dönemlerinde inşa edilen Kürdistan Gemisi'dir

Donanmaya yardım için İstanbul'dan yapılan çağrı sonucunda Kürdistan'ın da birçok yerinden para toplanmıştır. Diyarbakır, Erzurum, Van, Mamuret'u'l-Aziz (Elazığ), Bitlis, gibi şehirden toplanan para ile alınacak gemiye o bölgenin ismi verilecektir. Kürdistan'dan toplanan para ile alınan gemiye Kürdistan Gemisi ismi verilmesi kararlaştırılır.

Wan YYÜ Araştırma Görevlisi Mehmet Fırat'ın 13 yıllık çalışması olan Ferhenga Navên Riwekên Bi Kurdî (Kürtçe Bitki Adları Sözlüğü) kitabı Nefel Kitapevi'nde basına tanıtıldı.

Fırat tarafından tanıtılan kitapta bölgede bulunan 67 bin bitkinin Kürtçe isimlerinin bulunduğu belirtildi. Sınav Yayınevi'nde çıkarılan kitabın şimdilik bin tane basıldığı bilgisini veren Fırat, "13 yıllık bir çalış-

ma sonucunda milyonlarca bitki isimleri buldum, bunların çoğu tekrar olduğu için 67 bin isim bularak bunu bir kitap haline getirdim" dedi. Bitki isimlerinden 42 bininin Kürtçe, 18 bininin Türkçe, 7 bin 300'ünün de Latince olduğunu belirten Fırat, Türkçe ve Latince'yi kaynaklardan aldığını; ancak Kürtçeyi ise birebir yöre halkından aldıklarını kaydetti. Fırat, böyle bir çalışmanın dünyada tek

Kürtçe Bitki Adları Sözlüğü

olduğunu söyledi. Kürtçe isimlerin Kurmancî ağırlıkta olduğunu söyleyen Fırat, Kurmancinin yanı sıra Zazakî, Soranî lehçesinden isimlerin de olduğunu dile getirdi. Kürtlerin yaşadığı bütün coğrafyaları gezdiğini belirten Fırat, "Federal Kürdistan Bölgesi ile Türkiye Kürdistan'ında bitkiler aynı isimlerle anılıyor. Yani Soranî ile Kurmancî lehçelerinde

bitki isimleri aynıdır. Kürtçe'nin kitle iletişim alanları kullanılmadan nasıl bugüne kadar özünü koruyarak geldiği hep kafamda soru işaretiydi. Bitki isimlerinde olduğu gibi Kürtçe'nin çok köklü bir dil ve medeniyet dili olduğundan kaynaklandığı anladım. Biz yeni bir bitki keşfettiğimizde unutmamak için o yerin ismini verdik kitapta" dedi.

Kurdistan Gazetesi Yayında [22 Nisan 1898]

İlk Kürt gazetesi Kurdistan, 22 Nisan 1898'de Kahire'de yayın hayatına başladı. Mikdat Mithad Bedirhan tarafından çıkartılan gazetenin ilk beş sayısı Mısır'ın başkenti Kahire'de, 6-19 arası sayıları Cenevre'de, 20-23

arası sayıları Londra'da, 24-29 arası sayıları Folkston'da, 30 ve 31. sayılarıysa Cenevre'de yayımlandı. Gazetenin ilk beş sayısında sahibi ve yazarlığı sorumlu Mikdat Mithad Bedirhan'dı fakat onun ölümünden

sonra bu görevi Abdullah Bedirhan üstlendi.

Gazete yayımlanmaya başlandı ilk dönemde politik olmaktan çok dil ve eğitime önem veriyordu.

Gazetenin Cenevre'ye taşındığı dönemde ise daha çok Abdülhamid aleyhtarı liberal-demokrat düşünceler savunuluyordu. Süreya Bedirhan'ın yönettiği 3. dönemde ise gazetenin basımı, Londra, Folkston, Cenevre ve Kahire'de yapılmak zorunda kalmış ve yayın aksamıştır. Toplam 31 sayı çıkan gazete, 1902 yılında yayını durdurmuştur. Bu gazetenin çıkış günü olan 22 Nisan, 'Kurdistan Gazetecilik Günü' olarak kutlanmaktadır.

Премьер-министр Барзани объявил о мерах по облегчению экономического бремени Курдистана

В попытке решить насущные экономические проблемы, с которыми сталкивается народ Курдистана, премьер-министр Масрур Барзани в среду объявил о ряде мер, направленных на оказание немедленной помощи и поддержки.

Премьер-министр подтвердил свою готовность уделять приоритетное внимание благосостоянию курдского народа, подчеркнув активную позицию своего правительства в обеспечении своевременного распределения заработной платы и облегчения финансового бремени.

"Мы поручили министерству

финансов и экономики начать распределение зарплат за февраль и подготовку к выплате зарплат за март и ближайшие месяцы", - заявил премьер, подчеркнув твердую приверженность правительства выполнению своих обязательств перед гражданами.

Выразив твердую позицию по отношению к федеральному правительству в Багдаде, премьер-министр Барзани возложил на него конституционную и моральную ответственность за невыполнение обязательств по обеспечению заработной платы в курдском регионе.

Подчеркнув согласованные уси-

лия правительства, премьер-министр Барзани обозначил дополнительные меры, направленные на облегчение экономической нагрузки на граждан. К ним относятся такие инициативы, как выделение земли работникам через министерство муниципалитетов и туризма, а также скидки на накопленные счета за электроэнергию, штрафы за нарушение правил дорожного движения, сборы за импорт мяса и параллельную плату за обучение в государственных учебных заведениях.

"Мы сделали то, что лежит на наших плечах и нашем долге, и мы продолжим наши усилия, чтобы больше служить народу Курдистана", — сказал курдский лидер, выразив благодарность народу за его стойкость и терпение в трудные времена.

Эрбиль и Багдад продолжают спор по поводу распределения зарплат государственным служащим в Курдистане, поскольку федеральное правительство все еще не предоставило полную сумму доли региона из бюджета.

США призывают к расширению связей Эрбиля и Багдада

Соединенные Штаты призвали федеральное правительство Ирака укрепить

связи с Региональным правительством Курдистана (КРГ) для решения финансовых проблем, охвативших страну.

Согласно пресс-релизу Госдепартамента, министр иностранных дел Ирака Фуад Хусейн, который также является заместителем премьер-министра, встретился с госсекретарем США Энтони Блинкеном в Вашингтоне.

"Госсекретарь и заместитель премьер-министра/министр иностранных дел обсудили сотрудничество по вопросам безопасности, экономики, политики и дипломатии в рамках американо-иракского стратегического рамочного соглашения", — говорится в пресс-релизе.

В ходе обсуждений лидеры также коснулись предстоящего заседания Высшего координационного комитета США и Ирака и запланированной на 15 апреля встречи премьер-министра Мухаммеда ас-Судани с президентом Байденом.

"Госсекретарь поддержал усилия по укреплению отношений Багдада и Эрбиля, увеличению экономических выгод для всех иракцев, укреплению энергетической независимости Ирака, укреплению суверенитета Ирака и укреплению стабильности и безопасности для всех иракцев".

Оба лидера подтвердили свою приверженность процессу перехода к устойчивому двустороннему альянсу по безопасности между Ираком и Соединенными Штатами с целью долгосрочного поражения ИГ.

"Благотворительный фонд Барзани" предоставил топливо вынужденным переселенцам в Эрбиле в условиях продолжающихся холодов

Курдский "Благотворительный фонд Барзани" (BCF) во вторник объявил о раздаче печного топлива вынужденным переселенцам

(ВПЛ) в провинции Эрбиль Иракского Курдистана. В сотрудничестве с министерством миграции и перемещения Ирака благотворительная группа раздала мазут 1084 семьям вынужденных переселенцев в лагере "Хасан-Шам" на окраине города Эрбиль, при этом каждой семье было предоставлено 50 литров топлива, говорится в заявлении фонда.

Расположенный в Курдистане "Благотворительный фонд Барзани" является жизненно важной благотворительной организацией, оказывающей значительное влияние как на местном, так и на региональном уровнях. Основная задача фонда — оказывать финансовую и гуманитарную помощь малоимущим семьям, а также тем, кто пострадал от стихийных бедствий и конфликтов. Недавно фонд пришел на помощь людям, пострадавшим от наводнений в провинциях Эрбиль и Дохук.

К 33-й годовщине массового исхода курдов

Каждый год 31 марта жители Иракского Курдистана отмечают трагическую годовщину массового бегства 1991 года, когда, спасаясь от террора режима Саддама Хусейна, свои дома покинули более миллиона курдов.

После десятилетий революций и жертв ради свободы 5 марта 1991 года курды северного Ирака

начали народное восстание, изгнав силы режима "Баас" из Курдистана. Но в результате жестких военных операций иракскому режиму удалось отбить часть территорий Курдистана. Напряженные боевые действия привели к массовому исходу курдов в горы, а затем с 31 марта 1991 года - в Иран и другие страны.

В общей сложности 1 400 000 человек были перемещены и нашли убежище в Иране, Европе и Америке, столкнувшись с гуманитарной катастрофой, которая побудила Совет Безопасности ООН принять резолюцию 688 об объявлении бесполетной зоны над курдскими территориями Ирака.

Барзани принял посла Великобритании

Курдский лидер Масуд Барзани, президент "Демократической партии Курдистана" (ДПК), 27 марта принял посла Великобритании в Багдаде Стивена Хитчена, чтобы обсудить политический ландшафт Ирака.

Барзани подчеркнул приверженность Курдистана демократическим принципам, и историческую роль ДПК как движущей силы выборов с 1991 года.

Он выразил обеспокоенность по поводу препятствий в избирательном процессе Курдистана, объяснив их внешним вмешательством и спорными решениями Верховного федерального суда Ирака.

Курдский лидер решительно отверг то, что он назвал неконституционным вмешательством в избирательный процесс, заявив о приверженности партии честным и прозрачным выборам, свобод-

ным от внешнего влияния. Также Барзани раскритиковал

сокращение бюджета Курдистана, подчеркнув, что политические маневры, направленные на ослабление решимости курдского региона отстаивать свои права, не увенчаются успехом. Он подтвердил, что Курдистан полагается на легитимность устремлений своего народа и его дела, укорененных в жертвах народа на протяжении всей истории.

Со своей стороны, Хитчен подтвердил давнюю поддержку Соединенным Королевством Курдистана, начиная с начала 1990-х годов, подчеркнув важность сильного и стабильного Курдистана.

Признавая ключевую роль ДПК в политическом ландшафте Ирака, британский посланник подчеркнул необходимость участия партии в обеспечении полноты и

легитимности избирательного процесса. Посол также выразил готовность своей страны помочь в решении проблем, препятствующих продвижению к свободным, справедливым и прозрачным выборам, подчеркнув важность решения курдских проблем.

Ранее, 18 марта, ДПК заявила, что не будет принимать участие в выборах, проводимых навязанной системой, противоречащей воле народа, имея в виду предстоящие парламентские выборы в Курдистане. Партия также заявила, что выступает против "всех конституционных нарушений, совершенных Верховным федеральным судом Ирака против Курдистана и его конституционных институтов в целом".

В конце февраля этого года Верховный федеральный суд Ирака постановил, что распределение мест по квотам для этнических и религиозных компонентов в парламенте Курдистана является "неконституционным". Также по решению Верховного суда страны зарплаты государственных служащих Курдистана подлежат прямой выплате федеральными банками Ирака.

В результате представители туркменских, халдейских, ассирийских и армянских партий и объединений объявили о своем решении бойкотировать предстоящие парламентские выборы в Курдистане в знак протеста против решения Верховного суда Ирака.

Выборы в Курдистане: низкая явка кандидатов вызывает обеспокоенность

Высшая Независимая избирательная комиссия Ирака (ИНЕС) заявила в среду, 27 марта, что только две политические партии и две коалиции представили свои списки кандидатов на парламентские выборы в Курдистане.

Фархад Асад Шетна, руководитель отдела регистрации политических партий и кандидатов в офисе ИНЕС в Эрбиле, заявил, что крайний срок подачи заявок кандидатов - четверг, 28 марта. Одна-

ко по состоянию на среду только "Исламский союз Курдистана", "Туркменский фронт", Коалиция "Сардам", "Региональная коалиция Курдистана" и 12 независимых кандидатов подали свои кандидатуры.

Более того, ИНЕС подчеркнула важную проблему, связанную с идентификацией избирателей, показав, что у более 357 000 человек в Курдистане не идентифицированы отпечатки пальцев. Джу-

мана Галаи, представитель ИНЕС, отметил, что примерно 12,6 процента избирателей в регионе сталкиваются с проблемами идентификации отпечатков пальцев, и только пять процентов могут проголосовать без проверки отпечатков пальцев. Эти новости пришли на фоне обеспокоенности "Демократической партии Курдистана" (ДПК) по поводу проблем с распознаванием отпечатков пальцев избирателей: более 232 000 избирателей испытывают трудности с использованием машин для голосования.

Между тем, предвыборный политический ландшафт характеризуется позицией ДПК, настроенной против участия в том, что она считает "незаконными и неконституционными" выборами, как подчеркивается в заявлении, опубликованном Политбюро партии.

По данным ИНЕС, 3 789 405 человек в Курдистане имеют право голосовать на предстоящих парламентских выборах, назначенных президентом Нечирваном Барзани на 10 июня.

Гармиян: В результате атаки дрона погиб лидер туркменского племени баят

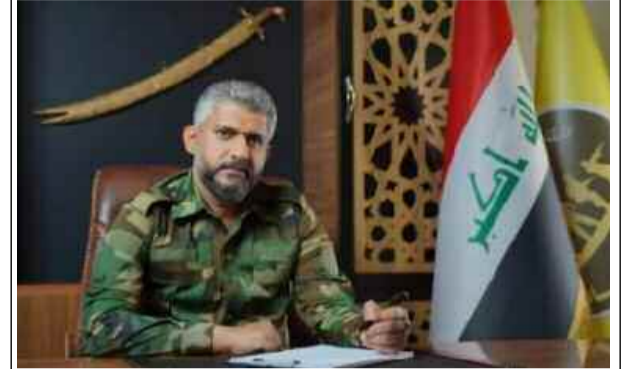

31 марта в результате удара беспилотника по центру района Кифри в Гармине (Иракский Курдистан) погиб вождь туркменского племени баят.

Сообщается, что атака произошла около 15:00 возле местного рынка, в результате чего вождь племени Хусейн Алуш был убит. Личности виновных в нападении в настоящее время остаются нераскрытыми. Туркмены, составляющие третью по величине этническую группу в Ираке, составляют примерно 8% населения Курдистана.

"Мы унизим администрацию "Черного дома". Ополчение Ирака пригрозило США разгромом, если они не выведут войска

Генеральный секретарь организации Файлак аль-Ваад аль-Садик Шейх Мохаммед аль-

Тамими заявил американскому журналу Newsweek, что иракское ополчение нанесет удар по американским военным, если президент США Джо Байден не выведет войска из ближневосточного государства.

"Если соглашение (о выводе сил США) не будет достигнуто, американцы покинут Ирак в гробах, и мы унизим администрацию "Черного дома" (Белого дома)", — сказал аль-Тамими.

По его словам, Штаты увидят, что такое настоящее сопротивление и каковы его возможности в Ираке. Файлак аль-Ваад аль-Садик предупредил, что у ополченцев есть умные дроны и ракеты большой дальности.

Ранее премьер-министр страны Мухаммед ас-Судани заявил, что Багдад серьезно настроен на вывод иностранного военного контингента после того, как базы США стали объектами постоянных нападений иракских шиитских вооруженных группировок, а Штаты стали отвечать на эти атаки ударами по иракской территории. При этом сирийский эксперт по геостратегическим вопросам Камаль аль-Джуфа полагает, что переговоры между Багдадом и Вашингтоном о завершении миссии окончатся не выводом войск США, а изменением формата их присутствия в стране с учетом потребностей американского военного контингента в соседней Сирии.

США ввели визовые ограничения против 10 сирийских чиновников

США ввели визовые ограничения в отношении 10 сирийских чиновников, которые, по

мнению Вашингтона, причастны к нарушению прав человека. Об этом говорится в заявлении руководителя пресс-службы американского госдепартамента Мэттью Миллера, опубликованном на сайте Госдепа.

Как уточняется, ограничения распространяются в том числе на членов семей чиновников.

Глава пресс-службы Госдепа отметил, что в декабре 2023 года госсекретарь Энтони Блинкен объявил о новой политике ограничения виз в отношении нынешних и бывших представителей сирийского режима, которые, как предполагается, несут ответственность "за репрессии в отношении сирийцев путем насилия и нарушения прав человека". Тогда же визовые ограничения были введены против 11 сирийских официальных лиц и их родственников.

ДИПЛОМАТ

№ 12 (572) 25 - 31 март 2024-год ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

Барзани поздравляет христиан

Курдский лидер Масуд Барзани, президент "Демократической партии Курдистана" (ДПК), направил сердечное послание по случаю празднования Пасхи, выразив теплые поздравления христианам Курдистана и всего мира.

В праздничной атмосфере Барзани подчеркнул важность сохранения и укрепления культуры сосуществования, братства и единства

среди всех этнических и религиозных общин в Курдистане и Ираке.

Его послание служит напоминанием о богатом разнообразии региона и необходимости взаимного уважения и понимания среди его жителей.

Слова курдского лидера перекликаются со стремлением создать гармоничное общество, в котором люди из разных слоев общества могут процветать вместе в мире. Барзани подтвердил свою непоколебимую приверженность продолжению защиты прав всех этнических и религиозных общин в Курдистане и их мирного сосуществования.

ДПК отказывается выдвигать своих кандидатов, протестуя против решения иракского суда

Член Политбюро "Демократической партии Курдистана" выборы на основании неконституционного и политического

(ДПК) Хемин Хаврами заявил, что его партия не будет представлять список своих кандидатов в иракскую избирательную комиссию для участия в выборах, "призванных уничтожить Курдистан". Хемин Хаврами 28 марта сообщил, что он встретился с Маноджем Мэтью, директором по политическим вопросам Миссии ООН по содействию Ираку (МООНСИ), чтобы обсудить последние события, связанные с парламентскими выборами в Курдистане. "Мы подтвердили нашу позицию по поводу последних политических событий. ДПК всегда выступает за свободные и справедливые выборы, проводимые без политизированных и неконституционных решений федерального суда", — сообщил Хаврами. "Мы не передаем список кандидатов на

выборы на основании неконституционного и политического

"Патриотический союз Курдистана" (ПСК), обратившийся в высший иракский суд с жалобой на избирательный процесс в Курдистане, результатом чего стал скандальный вердикт суда о сокращении 11-местной квоты меньшинств в курдском законодательном органе.

Говоря о ракетных и беспилотных атаках, Хаврами подразумевает нападения проиранских ополченцев, официально входящих в состав иракских сил.

Хаврами также называет иракский суд неконституционным, имея в виду, что этот орган не имеет конституционного права выносить подобные вердикты.

решения неконституционного федерального суда".

В более подробном заявлении на своей официальной странице в Facebook курдский чиновник сказал: "Мы подчеркнули, что за последние два года как ДПК, мы приложили все усилия, чтобы провести выборы вовремя, но другие партии препятствовали этому и прибегали к неконституционному суду, который вынес политические решения против Курдистана".

"Помимо политического давления, они также нанесли беспилотные и ракетные удары по Курдистану в целом и Эрбилу в частности", добавил Хаврами, подчеркнув, что "мы не будем участвовать в выборах, призванных уничтожить Курдистанский регион и ДПК".

Говоря о "других партиях", Хаврами, очевидно, имел в виду

"Патриотический союз Курдистана" (ПСК), обратившийся в высший иракский суд с жалобой на избирательный процесс в Курдистане, результатом чего стал скандальный вердикт суда о сокращении 11-местной квоты меньшинств в курдском законодательном органе.

Говоря о ракетных и беспилотных атаках, Хаврами подразумевает нападения проиранских ополченцев, официально входящих в состав иракских сил.

Хаврами также называет иракский суд неконституционным, имея в виду, что этот орган не имеет конституционного права выносить подобные вердикты.

Напоминаем, что в феврале Верховный федеральный суд Ирака постановил, что распределение мест по квотам для этнических и религиозных групп в парламенте Курдистана является "неконституционным". Он также распорядился напрямую выплачивать заработную плату государственным служащим Курдистана федеральными банками Ирака, что усугубило финансовые споры между Эрбилем и Багдадом.

Высшая Независимая избирательная комиссия Ирака (ИНЕС) объявила о продлении срока подачи списков кандидатов до 31 марта.

Премьер-министр Курдистана принял посла Великобритании

Премьер-министр Курдистана Масрур Барзани 27 марта встретился с послом Великобритании в Багдаде Стивеном

Хитченом, чтобы обсудить важность защиты конституционных прав курдского народа в Ираке.

"Мы согласились с необходимостью защищать и уважать конституционные рамки Курдистана и обеспечивать права его народа", - заявил премьер-министр после встречи на своей официальной странице в Facebook.

В ходе переговоров также были рассмотрены последние политические события в Курдистане, в частности назначенные на 10 июня парламентские выборы.

"Что касается парламентских выборов в Курдистане, мы подтвердили нашу приверженность честным, прозрачным и законным выборам, которые защищают права всех людей и компонентов региона Курдистан", - сообщил премьер.

Курдский режиссер спас жизнь американке во время полета

Известный курдский режиссер Бахман Гобеди стал настоящим героем во время полета из Стамбула в Лос-Анджелес, когда он реанимировал 32-летнюю американку, у которой во время полета случился сердечный приступ. Драматический инцидент произошел, когда пассажиры мирно спали на борту самолета. Пассажирка г-жа Зозан рассказала о душераздирающих моментах, когда американка, путешествовавшая с мужем и двумя детьми, упала в обморок возле туалета из-за внезапного сердечного приступа.

Гобеди, который оказался на том же рейсе, быстро оценил ситуацию и предпринял меры по спасению ее жизни, включая искусственное дыхание, сердечно-легочную реанимацию и непрямой массаж сердца, пока на помощь не прибыли члены летного экипажа. Благодаря быстрому вмешательству Гобеди женщина пришла в сознание, едва избежав потенциально смертельного исхода. Летный экипаж выразил Гобеди глубокую благодарность за его решительные действия, признав, что его своевременная помощь сыграла решающую роль в спасении жизни женщины.

ТӘСІСÇІ VƏ BAŞ REDAKTOR:

TAHİR SÜLEYMAN

XÛDAN İMTİYAZ Û SERNIVİSAR:

TAHİR SİLĒMAN

УЧРЕДИТЕЛЬ И ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

TAXİR СУЛЕЙМАН

Tel: +994 50 352-33-18

Baş redaktorun müavini:

Tariyel Cəlil

Xüsusi müxbir:

Nofəl Ədalət

Региональный корреспондент:

Усуб Тейфур

Müəlliflərin mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Ünvan: Bakı şəhəri Az1040, küçə

S.Mehmandarov ev 25, mənzil 17

Navnisan: Bakı Az1040, soyaq

S.Mêhmandarov xani 25, mal-17

Адрес: Баку Az1040, улица

С.Мехмандаров дом 25, кв.-17

Qəzet "Diplomat" qəzetinin bilgisayar

mərkəzində yığılıb səhifələnilib və

"Mətbuat" mətbəəsində çap olunmuşdur.

e-mail: hewler@mail.ru

Şəhadətnamə: NƏŞ 005004966

BUSB-un Sabunçu rayon filialı

VÖEN 1800061582

H/h 438010000

Sifariş: 1500